

RIKSDAGENS PROTOKOLL



Nr 36

ANDRA KAMMAREN

1966

6—7 december

Debatter m. m.

Tisdagen den 6 december

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Oskarson ang. möjlighet för värnpliktsavgångna underofficerare att vinna anställning i reserven.....	4
herr Tobé ang. beaktande av naturvårdsintresset vid avvägningar rörande den framtida energiförsörjningen.....	5
herr Hansson i Skegrie ang. ökning av Internationella livsmedelsprogrammets omfattning.....	9
Interpellationer av:	
herr Lindkvist ang. publiciteten kring den s. k. nazistaffären.....	15
herr Johansson i Simrishamn ang. åtgärder för att förbättra sysselsättningen i sydöstra Skåne.....	16
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Jansson ang. antalet tomma lägenheter i storstadsområdena..	17
herr Lundberg ang. skydd mot koloxidförgiftning.....	17
herr Lundberg ang. avskaffande av kravet på lämplighetsintyg för erhållande av körkort.....	18
herr Hedlund ang. information om ändrade trafikregler.....	18

Onsdagen den 7 december

Svar på interpellationer av:	
herr Rimmerfors ang. körkortsindragningarna.....	18
herr Lindahl ang. bestämmelserna för resor med charterflyg.....	20
herr Gustavsson i Ängelholm ang. vissa ekonomiska mellanhavanden mellan luftfartsstyrelsen och kommun som är huvudman för flygstation.....	22
Domartjänster vid vissa underrätter.....	24
Ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m.	26

	Sid.
Samordning av de civila och militära trafikledningssystemen samt inrättande av en gemensam trafikledarskola m. m.	28
Vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.	28
Förläggningen av LKAB:s huvudkontor.	38
Beräkningen av avgifter till statsverket för tjänster till allmänheten..	52
Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion.	53
Föreningsrätten m. m.	64
Meddelande ang. 1967 års remissdebatt.	76
Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.	76
Meddelande ang. arbetet under återstoden av höstsessionen.	88
Vissa naturvårdsfrågor m. m.	89
Meddelande om enkel fråga av herr Gustavsson i Alvesta ang. åtgärder för att minska antalet s. k. håltimmar i skolorna	100

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 7 december

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 43, om ändrad lydelse av 60 a och 61 §§ kommunala vallagen.	24
<i>Sammansatt konstitutions- och bankoutskotts</i> betänkande nr 3, ang. vissa författningsändringar och bemyndiganden avseende riksdagens personalorganisation, m. m.	24
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 151, ang. domartjänster vid vissa underätter.	24
— nr 152, ang. ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m.	26
— nr 153, om samordning av de civila och militära trafikledningssystemen samt om inrättande av en gemensam trafikledarskola m. m.	28
— nr 154, ang. vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.	28
— nr 155, ang. förläggningen av LKAB:s huvudkontor.	38
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 59, ang. ändring i förordningen om utjämningsskatt å vissa varor, m. m.	51
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 26, ang. ändring i förordningen om utjämningsskatt å vissa varor, m. m.	51
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 60, ang. höjning av vissa postavgifter.	51
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 50, ang. beräkningen av avgifter till statsverket för tjänster till allmänheten.	52
— nr 51, om överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion.	53
— nr 52, ang. utnyttjande av automatisk databehandling i riksdagsarbetet.	64
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 44, ang. lag om skyldighet för kommun	

	Sid.
att bidra till pensionskostnad för personal som övergått till stats- tjänst.....	64
— nr 47, om ändrad lydelse av 5 kap. 4 och 5 §§ luftfartslagen, m. m. .	64
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 74, ang. föreningsrätten m. m.	64
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 56, ang. trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.	76
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 59, om trafiksäkerhet, om ökad trafikundervisning, om åtgärder för att åstadkomma trafik- säkrare bilar och om åtgärder för att öka efterfrågan på trafiksäkra motorfordon.....	89
<i>Lagutskottets</i> memorial nr 1, ang. ändring i de allmänna grunderna för ärendenas fördelning mellan lagutskotten.....	89
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 24, rörande vissa naturvårdsfrågor m. m.	89
— nr 27, ang. statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare, m. m.	100

Tisdagen den 6 december

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 29 och den 30 nästlidne november.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Sjönell enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 30 nästlidne november—den 10 innevarande december.

Herr Sjönell beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 3

Svar på interpellation ang. möjlighet för värnpliktsavgångna underofficerare att vinna anställning i reserven

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Oskarson har med anledning av 1960 års befälsstatsdelegations förslag rörande reservunderofficersinstitutionen vid armén frågat mig, om jag är beredd att medverka till att underofficerare som utträder eller utträtt ur värnpliktsåldern ges möjlighet att vinna anställning som reservunderofficerare.

1954 års befälsutredning, vars betänkande låg till grund för den befälsordning vid armén som beslöts vid 1960 års riksdag, ansåg att reservunderofficerare inte behövdes för arméns krigsorganisation. Eftersom behovet av reservunderofficerare vid vissa av arméns truppslag inte hade klarlagts av utred-

ningen, tog riksdagen emellertid inte ställning i frågan. Sedan sommaren 1960 har dock endast underofficerare och underbefäl som avgått med pension från aktiv stat tagits in i reserv.

1960 års befälsstatsdelegation föreslår att reservunderofficerarna skall finnas kvar. Deras uppgift skall vara att täcka krigsorganisationens behov av kompanikvartermästare. Bland de grupper som skall kunna vinna inträde i reserven finns även värnpliktiga fanjunkare och styckjunkare som utträder ur värnpliktsåldern, alltså den personal som åsyftas i interpellationen.

Befälsstatsdelegationen anser emellertid att dess förslag inte bör genomföras förrän ett nytt tjänsteställningssystem har införts. Delegationen föreslår därför, att anställningsstoppet tills vidare behålles utom för värnpliktsavgångna underofficerare, som under vissa förutsättningar redan nu bör ges möjlighet att inträda i reserven. Remissinstanserna har ställt sig positiva till förslaget om att behålla reservunderofficersinstitutionen. Därmed anser jag att grund finns för att ge reservanställning åt värnpliktiga underofficerare, som utträder eller under tiden för anställningsstoppet har utträtt ur värnpliktsåldern och som fortfarande kan krigsplaceras i aktuella befattningar.

Vidare anförde

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på min interpellation och för den positiva inställning till det aktuella problemet som statsrådet enligt min mening har givit uttryck för.

Svar på interpellation ang. beaktande av naturvårdsintresset vid avvägningar rörande den framtida energiförsörjningen

Genom att värnpliktiga underofficerare nu beredes möjlighet att vinna anställning i reserven kan krigsorganisationen tillgodogöra sig en välbehövlig förstärkning av väl utbildade, erfarna och kunniga befattningshavare, som annars skulle försvinna ur de tjänstgöringskyldigas led. Dessa värnpliktiga underofficerare har genom att frivilligt utbilda sig inom sitt område ådagalagt ett intresse, som kommer våra krigsförband väl till pass och är av stort värde för dessa. Det är alltså ett både välbehövligt och värdefullt tillskott ur krigsorganisatorisk synpunkt.

Låt mig bara i anslutning till vad som säges i svaret, att »dessa underofficerares uppgift skall vara att täcka krigsorganisationens behov av kompanikvartermästare», peka på att det även finns andra befattningar inom det militära, där dessa underofficerare tidigare har tjänstgjort och där de säkerligen även efter värnpliktstiden — alltså som reservunderofficerare — kan göra en betydelsefull insats. Jag hoppas att begränsningen när bestämmelserna utformas inte blir så snäv som svaret har givit uttryck för.

Jag vill även här framhålla att många av dessa värnpliktiga underofficerare är eller har varit aktiva funktionärer inom den frivilliga befälsutbildningsrörelsen och har där nedlagt ett intressant och oegennyttigt arbete. Ända sedan anställningsstoppet infördes, och det är nu snart sex år sedan, har det gjorts otaliga försök att få detta röjt ur vägen, dock utan framgång. En märkbar nedgång av antalet värnpliktiga underofficerare som deltagit i frivilligt arbete och frivillig utbildning har också kunnat konstateras under denna period. När nu stoppet hävs, kan jag garantera att detta kommer att undanröja mycken misstämning och olust inom den berörda kategorien av vårt värnpliktiga befäl, vilket i sin tur kommer att medföra ökad arbetsglädje och

ökad aktivitet från deras sida inom frivilligt försvarsarbete.

Dessutom måste det rent personligt för var och en som 20—25 år frivilligt har deltagit i en verksamhet innebära en tillfredsställelse att så länge han är lämplig få lösa den uppgift inom det militära försvaret vartill han under hela sin värnpliktstid har utbildat sig. Genom att låta honom behålla denna befattning, som han själv önskar och vill behålla, bereder man honom tillfälle att göra sin största och bästa möjliga insats inom totalförsvarets ram.

Herr statsråd! Vad som nu är väsentligt efter denna långa väntan är att myndigheterna, som har att anställa dessa reservunderofficerare, utan dröjsmål erhåller erforderliga anvisningar för praktiskt handlande. Därför vill jag uttrycka förhoppningen att statsrådet gör vad som göras kan för en skyndsamt fortsatt handläggning av ärendet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. beaktande av naturvårdsintresset vid avvägningar rörande den framtida energiförsörjningen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Tobé har frågat *dels* om jag har för avsikt att med naturvårdsintresset som blickpunkt i god tid komplettera den bild av vår framtida energiförsörjning som kan komma fram genom energikommitténs utredning, *dels* om jag finner det möjligt att verka för att vattenkraftutbyggnaden i statens regi i möjligaste mån nedtonas i avvaktan på att slutlig ställning tagits till avvägningen mellan vattenkraft, värmekraft och kärnkraft.

Enligt vad jag inhämtat torde energi-

Svar på interpellation ang. beaktande av naturvårdsintresset vid avvägningar rörande den framtida energiförsörjningen

kommittén komma att ge vissa synpunkter på hur olika energikällor påverkar vår miljö när det gäller förorening av vatten, luft och jord och på åtgärder som kan komma att behövas för att avhjälpa eller minska olägenheterna av sådana föroreningar. Ytterligare synpunkter på dessa frågor torde framkomma vid remissbehandlingen av kommitténs kommande förslag. Några särskilda åtgärder i den riktning herr Tobé avser planerar jag inte för närvarande.

Vad gäller herr Tobés andra fråga vill jag erinra om att vattenkraftandelen i statens vattenfallsverks utbyggnader sjunkit kraftigt under senare år. Sedan olje- och atomkraftverk blivit alltmer konkurrenskraftiga kommer denna tendens att bli ännu mera markant i framtiden. Såvitt man nu kan bedöma kommer vattenkraftandelen av vattenfallsverkets utbyggnadsbehov — vilken för närvarande är dominerande — att uppgå till endast omkring $\frac{1}{5}$ under 1970-talet. Den statliga vattenkraftutbyggnaden kommer alltså att nedtonas högst väsentligt. Till denna utveckling har bidragit de överenskommelser, som träffats mellan vattenfallsverket och företrädare för naturvårdsintressena rörande avvägningen mellan vattenkraftutbyggnad och naturvård. Dessa överenskommelser innebär — som herr Tobé känner till — att man i stor utsträckning undantagit en ej obetydlig vattenkraft, som i och för sig varit kommersiellt utbyggbar.

Jag vill också tillägga att det vid beredningen av de mål rörande vattenkraftutbyggnad, som prövas av Kungl. Maj:t, alltid tas hänsyn till såväl de ekonomiska intressena som naturvårdsintressena.

Vidare anförde:

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Jag ber att få framföra

mitt tack till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation. Svaret andas ju förståelse för de frågor som jag framfört, och jag är inte förvånad eftersom jag känner till statsrådets intresse för dem. Men jag vill i alla fall anknyta några reflexioner. Utgångspunkten för min fråga var ju att utvecklingen går mot allt större utnyttjande av värmekraft och kärnkraft i stället för vattenkraft. Då blir det också betydelsefullt att göra en avvägning mellan dessa tre kraftkällor.

Frågan har uppmärksammats inom handelsdepartementet, där det tillsatts en kommitté — energikommittén — som ur strängt samhällsekonomiska synpunkter skall göra denna avvägning och försöka göra den optimal. Men det är naturligt att man därvidlag inte tagit med naturvårdsfrågorna. Och för min del anser jag att utnyttjandet av alla dessa tre kraftkällor har naturvårdsaspekter som alls inte är problemfria. Det behövs en avvägning även ur andra synpunkter än de rent samhällsekonomiska, och det är med en viss oro som man på naturvårdshåll betraktar utvecklingen.

Herr statsrådet förklarar nu att han inhämtat att energikommittén torde komma att »ge vissa synpunkter på hur olika energikällor påverkar vår miljö när det gäller förorening av vatten, luft och jord». Jag utgår emellertid från att energikommittén med den sammansättning den har, inte är kompetent att göra detta på ett riktigt sätt.

Vidare fäster herr statsrådet vissa förhoppningar vid remissinstansernas kommande yttranden. Men det blir ju så, att mot ett väl sammansvetsat lag — energikommitténs ledamöter — som fått i uppgift att klara avvägningen mellan energikällorna ur samhällsekonomisk synpunkt ställs en rad splittade remissinstanser. Jag menar inte att de är splittrade på det sättet att de

Svar på interpellation ang. beaktande av naturvårdsintresset vid avvägningar rörande den framtida energiförsörjningen

skulle ha många olika åsikter att föra till torgs, men de är inte samlade och det blir därför svårt att få ett alternativ till kommitténs förslag. Och det är väl just det vi söker i detta fall: ett alternativ till ett från rent samhälls-ekonomiska utgångspunkter uppbyggt förslag — ett alternativ som naturvårds-sidan kan ställa på fötter.

Detta är en alltför allvarlig sak att överlåta åt energikommittén och handelsdepartementet, och det vore beklagligt om jordbruksministern som vår högsta naturvårdsmyndighet spelades bort då en väl underbyggd men ensidig syn på frågan presenteras. — Herr statsrådet och jag är överens om att naturvården också kan inräknas i samhällsekonomin. Men den sorts samhällsekonomi som energikommittén har att ta hänsyn till tror jag är för ensidig i detta fall, och därför vill jag vädja till statsrådet att han, trots de förhoppningar han hyser, för säkerhets skull står beredd, när utredningsresultatet redovisas någon gång under nästa år.

På min andra fråga — om nedtoningen av vattenkraftutbyggnaden i statlig regi — svarar statsrådet att vattenkraftandelen i statens vattenfallsverks utbyggnader sjunkit kraftigt under senare år. Och visst sker en sådan nedtoning. Denna har två orsaker. Den första är att det numera finns mycket få vattendrag att bygga ut kommersiellt med god ekonomi, den andra att värmekraften har så pass god ekonomi och kärnkraften kan väntas få det ganska snart.

I ett sådant läge är det inte tillfredsställande att fortsätta att bygga ut vattenkraften och därvid stödja sig på 1961 års överenskommelse inom den s. k. naturvårdsdelegationen — en överenskommelse som också brukar kallas för »freden i Sarek». Det är mycket som ändrat sig sedan dess. Ett symptom är att den nämnda energikommittén tillsatts, ett annat att Svenska vatten-

kraftföreningen har beslutat att ändra sitt namn till Svenska kraftverksföreningen. Statsrådets antydan i interpellationssvaret, att en nedtoning håller på att ske, är också ett symptom.

Som samhällsplanerare anser jag att det saknas en ordentlig bakgrund till de beslut som skall fattas härvidlag. Man brukar i planeringsprocessen tala om att man skall inventera, prognostisera och planera.

Inventering är alltså att göra klart för sig vilka utgångspunkter vi har inom olika områden. Man kan väl säga att beträffande vattendragen — i de avseenden som berör naturvårdsfrågor — finns en bra inventering genom professor Gunnar Beskows arbete. Däremot har inte vattenfallsstyrelsen inventerat det ekonomiska läget för alla vattendrag, men ganska mycket torde vara klarlagt.

Prognosen finns ju delvis, men inte fullständigt. Det är en sådan prognos vi skall få av energikommittén, nämligen vilka kraftkällor vi skall använda och vilket kraftbehov vi har.

Själva planeringen kan inte göras förrän de två första stegen är klara.

Vad jag efterlyser är alltså först en översiktlig planering — det jag kallat för avvägningen — och det är en uppgift som ligger på regeringsplanet. Den kan inte överlåtas till något ämbetsverk som endast har att handlägga vissa speciella frågor.

Jag vill framhålla att den kritik som möjligen kan tydas i mitt anförande inte riktar sig mot vattenfallsverket, vilket som affärsdrivande verk måste sköta sin uppgift med de resurser som finns i det läge som råder. Det är för mycket begärt att vattenfallsverket, och även handelsdepartementet, skall göra den behövliga avvägningen. Därför har jag vädjat till jordbruksministern som vår högsta naturvårdsmyndighet att vara beredd, om jag får uttrycka det så.

Jag tackar alltså för svaret.

Svar på interpellation ang. beaktande av naturvårdsintresset vid avvägningar rörande den framtida energiförsörjningen

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Tobé tycks föreställa sig att vi inom regeringen liksom formerar oss till strid när det gäller att ta ställning till en fråga om utbyggnad av vattenkraft eller anläggande av någon industri. Jag tror inte man bör se saken på det sättet, herr Tobé, att det gäller att komma rustad till ett sådant avgörande med en ensidig argumentering. I regeringen tvingas vi självfallet anlägga en helhetssyn på dessa frågor. Därför har jag större tilltro till energiutredningen och till min kollega handelsministern än herr Tobé har när det gäller naturvårdsintressenas möjligheter att bli tillgodosedda vid bedömningen. Förståelsen har ju ändå ökat för att vi skall bevara våra naturtillgångar, antingen det gäller att våra älvar och andra vattendrag så långt som möjligt bör skyddas eller det är fråga om att undvika föroreningar av olika slag. Vi har blivit mer uppmärksamma på dessa förhållanden.

Men jag vill samtidigt peka på att det uppstår en konflikt mellan de olika naturvårdsintressena. Jag skulle kunna säga att herr Tobé här ensidigt har argumenterat för att slå vakt om älvarna. Men jag antar att han — om han i övrigt accepterar den ekonomiska utvecklingen i samhället — tvingas acceptera utbyggnad av anläggningar som kanske förorenar luften eller medför andra nackdelar. Dessa frågor är således inte så enkla, herr Tobé, att vi bara kan säga: »Här kommer jag och representerar naturvårdsintressena mot de krasa ekonomiska avgörandena.» Jag tror tvärtom att vi måste anlägga en helhetssyn på dessa frågor. Jag kan försäkra herr Tobé att vi i regeringen självfallet inte kan undgå att ta intryck både av den debatt som förts i dessa frågor och — naturligtvis — det bakgrundsmaterial vi har för bedömning av exempelvis frågor om utbyggnad av vattenkraften.

Herr **TOBÉ** (fp) kort genmäle:

Herr talman! För att undvika missförstånd får jag påpeka, att jag i mitt förra anförande sade, att det ingalunda är problemfritt ur naturvårdssynpunkt att använda de andra energikällorna. Jag känner väl till det och ser med en viss förhoppning fram mot att man skall åstadkomma någonting av en riksplenering. Jag har inte alls några förhoppningar att man skall planera över hela detta vida fält, men att just frågan om hur sådana här stora energialstrande anläggningar påverkar vår miljö borde kunna utredas, är jag alldeles övertygad om. Så jag har precis samma åsikt som herr statsrådet på den punkten.

Jag tror alltså att herr statsrådet inte uppmärksamade vad jag nämnde om att inte heller de andra kraftkällorna är problemfria. Beträffande vad statsrådet sedan sade angående hur man diskuterar över gränserna mellan departementen så vet jag att det görs och att det naturligtvis måste göras. Men jag hade i våras en interpellation som gällde vattenlagen, och då sade justitieministern att det vore inte hans departement. Jag sade då, att jag kan ju inte interpellera alla statsråd, utan jag måste hålla mig till ett i taget i varje fall. Och nu har jag interpellat herr jordbruksministern.

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Jag skulle gärna vilja ta upp den sista passusen i herr statsrådets svar, där det sägs att Kungl. Maj:t alltid tar hänsyn till såväl de ekonomiska intressena som naturvårdsintressena. Jag undrar om det de facto finns täckning för ett sådant uttalande. Det är ju på det viset att — det är vi kanske överens om — naturvårdsintressena i många, många år har ropat »vargen kommer» i de här frågorna. Och ropar man för mycket »vargen

Svar på interpellation ang. ökning av Internationella livsmedelsprogrammets omfattning

kommer» så lyssnar folk till slut inte på det.

Jag är rädd för att man har kommit till den situationen. Frågan är ganska allvarlig nu ty det gäller att bevara de rester som vi har kvar av fritt spelande vatten. Jag är naturligtvis helt ense med herr statsrådet om att vi har kommit in i en situation, där nya konflikthanledningar kan uppträda inom naturvårdsintressena, t. ex. om man för undvikande av luftföreningar skall bygga på vattenkraften i fortsättningen.

Men vad jag närmast tänker på det är att Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, som har arbetat med dessa frågor i många år tidigare, inte har fått en tillfredsställande respons från statsmakternas sida för att få i god tid göra de undersökningar och utredningar som erfordras i dessa älvar som man tänker exploatera. Det har nästan alltid varit på det viset, att först sedan vattenfallsverket har gjort projekteringarna har man givit ett litet utrymme för naturvårdsintressena att göra sina undersökningar. Men då är hela projektet redan låst, därför att då har man redan lagt ner miljoner kronor i undersökningarna. Då säger man att naturvårdsintressena får stå på undantag, ty man har offrat alltför stora kostnader på den ifrågavarande exploateringen eller projekteringen. Man skulle gärna önska att det ges tillräckliga möjligheter för denna akademi att penetrera de rester av orörd natur som finns kvar. Den har medhjälpare som behärskar dessa saker, och de bör i god tid få arbeta igenom projekten för att kunna uppskatta de naturvärden som finns och ställa dem i motsatsförhållande till de ekonomiska värden som går att ta ut, samt därmed lägga grunden för en avvägning.

Jag minns att man har begärt smärre anslag för att man skall kunna bedriva denna verksamhet. Men statsmakterna

har sagt nej. Det är att hoppas att anslagen skall kunna bli mera tillfredsställande för att man skall kunna klara dessa uppgifter.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. ökning av Internationella livsmedelsprogrammets omfattning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie har ställt vissa frågor till mig angående Sveriges deltagande i Internationella livsmedelsprogrammet.

Internationella livsmedelsprogrammet, som leds gemensamt av FN och FAO, har efter en treårig försöksperiod fr. o. m. år 1966 utvidgats avsevärt. Sverige har medverkat till denna utvidgning och ökat bidraget till programmet till 6 miljoner dollar för åren 1966—1968. Detta innebär en tredubbling jämfört med den föregående treårsperioden. Sveriges procentuella bidragsandel har också ökat. Av övriga i programmet deltagande länder har vissa icke ansett sig kunna utvidga sin medverkan.

Beträffande Sveriges fortsatta deltagande i livsmedelsprogrammet anförde chefen för finansdepartementet i årets statsverksproposition att en ökad medlemsanvisning för de följande två budgetåren borde kunna aktualiseras när erfarenheter av den nu väsentligt utvidgade verksamheten föreligger.

De överväganden, som från svensk sida kan föranledas av att Internationella livsmedelsprogrammet i sin utvidgade och mer permanenta form nu

Svar på interpellation ang. ökning av Internationella livsmedelsprogrammets omfattning

går in på sitt andra verksamhetsår, kommer att redovisas för riksdagen i 1967 års statsverksproposition.

Vidare anförde:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på min interpellation, och särskilt ber jag att få tacka för det tillmötesgående som herr statsrådet har visat när det har gällt att lämna detta svar.

Jag har i min interpellation utgått ifrån statsutskottets av riksdagen godkända uttalande i våras i anledning av en motion »att, därest en allmän internationell aktion skulle komma till stånd med avseende på en ytterligare utbyggnad av det Internationella livsmedelsprogrammet, utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t gör framställning till riksdagen om medelsanvisning i erforderlig omfattning».

Enligt min uppfattning föreligger det nu en sådan situation, att detta uttalande bör kunna effektueras. Det är det amerikanska erbjudandet att lämna dollar mot dollar — som det hette — när det gäller såväl varor som finansiella bidrag från andra länder, vilket jag menar är en sådan åtgärd som man kan kalla en internationell aktion i av riksdagen avsedd bemärkelse.

Det är ju känt att USA hittills har burit de huvudsakliga bördorna för u-hjälpen. Det kan man emellertid inte fortsätta med, och därför har man väntat till andra länder att öka sina insatser. I så fall är man i USA beredd att lämna motsvarande tillskott. Enligt det intryck vi fick där borta är det bland ledande politiker, vetenskapsmän och industriledare, ja man vågar nog påstå ända ned bland farmarna, en allmän uppfattning att livsmedelsproblemet är vår tids allt överskuggande problem. Jordbruksministerns amerikanske kollega uttalade att vi, om vi inte kan bemästra det problemet, går mot en kata-

strof. »Men», fortsatte han, »hjälp vi åt så är jag optimist.»

Jag noterar med intresse och tacksamhet vad statsrådet här har anfört, nämligen att Sverige har ökat sitt bidrag till 6 miljoner dollar för de tre kommande åren. Såvitt jag begriper — men möjligen har jag fel därvidlag — är detta emellertid ingenting annat än de 6 miljoner som riksdagen beslöt i våras. Utskottets skrivning avsåg ju bidrag utöver dessa 6 miljoner. Om jag fattat saken rätt, utgör alltså statsrådets meddelande om dessa 6 miljoner dollar egentligen inte något svar på min interpellation. Dessutom kom det amerikanska erbjudandet om dollar mot dollar efter det att riksdagen fattat sitt beslut.

Nu säger visserligen statsrådet i slutet av sitt svar, att eventuella överväganden från svensk sida om en utvidgning av stödet till Internationella livsmedelsprogrammet kommer att redovisas i statsverkspropositionen. Jag hoppas att så blir fallet och att det kommer att innebära att ökade resurser ställs till förfogande för detta ändamål. Men jag förstår att statsrådet i dagens läge inte kan yppa någonting om innehållet i statsverkspropositionen.

Enligt siffror som publicerats av OECD-ländernas u-hjälpsorgan DAC kommer Sverige ganska långt ned på listan över de olika ländernas procentuella bidragsandel i förhållande till nationalprodukten. Om jag uppfattat dessa siffror riktigt, ligger Sverige fyra från botten med sina 0,25 procent. Det är kanske riktigt, som statsrådet säger, att Sveriges procentuella bidragsandel ökat. Den har i så fall ökat från 0,25 till 0,33 procent, vilket innebär att vi fortfarande ligger fyra från botten, även om de andra länderna inte skulle ha ökat sitt bistånd.

Vi vill gärna göra gällande att vårt lands standard är högre än de flesta andra länders. Det är kanske riktigt,

Svar på interpellation ang. ökning av Internationella livsmedelsprogrammets omfattning

men då borde vi också offra mer än andra länder och dela med oss litet mer av vårt välstånd. Att andra länder, som statsrådet säger, inte velat utvidga sin medverkan, kan bero på att de ligger väsentligt mycket bättre till än Sverige. Medan vi alltså redovisar 0,25 procent, redovisar Belgien och Portugal — alltså inte alltför stora länder — 0,90 procent respektive 0,75 procent.

Anledningen till att jag framställde min interpellation var, att man genom nya beräkningar kommit fram till att dagens läge på den internationella livsmedelsfronten är väsentligt allvarligare än vi tidigare räknade med. Enligt dessa nya beräkningar är befolkningsökningen betydligt snabbare och produktionsökningen långsammare än man tidigare trodde. Efterfrågan på livsmedel i u-länderna har ökat på grund av att inkomsterna förbättrats. Den hungerkatastrof, som man tidigare räknade med skulle komma omkring år 1990, ligger enligt de nya beräkningarna betydligt närmare än så.

Ordföranden i DAC, ambassadör Thorp, säger att han ser mycket allvarligt på problemet med världens livsmedelsförsörjning.

För att något belysa den aktuella situationen, som gav anledning till interpellationen, vill jag nämna några siffror. Världens konsumtion av vete har under de senaste fem åren överstigit produktionen med över 6 miljoner ton. Man har tidigare betraktat de amerikanska vetelagren såsom nästan outtömliga, men enligt de uppgifter jag har fått lär de för närvarande inte uppgå till mer än 15 miljoner ton, medan de för fem år sedan uppgick till 38 miljoner ton. Man räknar med att dessa lager nästa år skall vara nere i 10 miljoner ton. Detsamma är förhållandet med lagren av ris, som är det viktigaste livsmedlet för nära hälften av världens befolkning, framför allt för folken i de hungrande länderna. Lagren uppgick

1961 till 1,8 miljon ton och är nu nere i 300 000 ton. Dessa siffror visar att situationen försämras mycket snabbt.

Man har i Förenta staterna i år tagit in 3 miljoner hektar av jordbanken, och man räknar med att hela jordbanken skall vara återtagen i odling 1972. Jag säger detta därför att om man jämför dessa insatser med Sveriges insatser, så utfaller jämförelsen onekligen till vår nackdel; våra bidrag ter sig ganska små i förhållande till de insatser man har gjort på andra håll.

Det är klart att man inte avhjälpur livsmedelsbristen med bara pengar, men så länge det finns mat att köpa är det klart att bidrag i pengar kan hjälpa.

Ordföranden i organisationen DAC har emellertid uttalat att de rika ländernas jordbrukspolitik, som är inriktad på att förhindra överskott i det egna landet, måste radikalt ändras för att man skall kunna komma till rätta med den totala bristen på livsmedel. Detta föranleder mig att erinra om den försörjningsdebatt som varit aktuell i vårt land. Jag vill gärna ta tillfället i akt att på denna punkt säga några ord till jordbruksministern. Att vid utformningen av den nya jordbrukspolitiken i nästa års statsverksproposition allvarligt överväga tanken på en avsiktlig nedskärning av vår produktion till 80 procent av behovet och en nedläggning av en tredjedel av vår åkerareal är enligt min mening uttryck för en politik som måste sägas höra till det förgångna. Det är inte länge sedan en av cheferna för en av världens största industrier uttalade ungefär följande: »Aldrig tillförne har världen stått inför en så stor efterfrågan på livsmedel som inom de närmaste 15 å 20 åren.» Jag har den uppfattningen att det därför skulle vara felaktigt av oss att föra en politik som syftar till en avsiktlig nedskärning av livsmedelsproduktionen. I det läge som i dag är förhärskande i världen tror jag en sådan politik har alla utsikter att

Svar på interpellation ang. ökning av Internationella livsmedelsprogrammets omfattning

bli utomordentligt impopulär även utanför vårt eget lands gränser. Jag vill därför råda herr statsrådet att i stället följa den linje jag förordade i jordbruksutredningen och ställa in siktet på 90 procent i stället för på 80 procent. I så fall kan vi komma överens i dessa frågor.

Den katastrofsituation jag har talat om kan bli en bister verklighet ganska snart. Därför bör alla s. k. rika länder här handla positivt, och därför bör detta bistånd utgå i många olika former; det kan ske i form av pengar, det kan ske i form av bistånd till den egna produktionen i u-länderna, det kan ske genom att vi inte för en passiv politik och drar undan livsmedel från dem som bättre behöver dem. Det är viktigt att vi inte ger med den ena handen och tar tillbaka igen med den andra. På ett land som vårt med dess höga levnadsstandard har man rätt att ställa krav på en positiv u-landshjälp i olika former och på att vi avstår något av vårt välstånd. Framför allt bör vi inte profitera på andra länders misär.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag har utformat mitt svar med hänsyn till den interpellation som herr Hansson i Skegrie ställde. Den gällde Internationella livsmedelsprogrammet, vilket jag har sysslat med. Däremot medges att jag inte gjort några jämförelser när det gäller u-hjälpen i stort utan hållit mig till det speciella program som FAO och FN har utvecklat. Om vi fortsätter debatten på den punkten, vilket vi bör göra, kan vi ändå fastställa, herr Hansson, att vi ingalunda intar någon köplats i tabellen. Det kan väl sättas i fråga om något land härvidlag gör en så kraftig insats i förhållande till sina resurser som Sverige. Amerika gör det i varje fall inte. Visserligen är 130 miljoner dollar en imponerande summa, men om vi vet att

befolkningen där är 25 gånger så stor som den svenska, om vi vet att Amerikas nationalinkomst och resurser också ligger betydligt högre än 25 gånger vår befolknings, kommer vi fram till att våra 6 miljoner dollar i verkligheten representerar ett större bidrag än det som Amerika har ställt till förfogande.

Jag säger inte detta för att förringa den amerikanska hjälpinsatsen, eftersom jag tror att det har varit av mycket stor betydelse att Amerika har tagit ett initiativ och inbjudit andra länder att vara med. Men tills vidare är det en öppen fråga om dessa 130 miljoner dollar kommer att användas, eftersom användandet av dessa pengar är förknippat med ett krav på att det skall finnas en motprestation från de andra länderna.

Om vi håller oss till de andra länderna, ligger förmodligen Kanada något längre framme än vi. Kanadas 27 miljoner dollar representerar, såvitt jag kan se, också ett större bidrag per capita än det svenska. Jag får dessutom säga att även danskarna därvidlag är generösare än vi. Men därefter är det uttömt. Sedan kommer Sverige utan tveivel på tredje plats.

Jag skulle dessutom vilja peka på att Sverige inte har gjort samma förbehåll som andra länder, nämligen att denna hjälp skall ske i form av varor som vi själva tillhandahåller. Av Amerikas 130 miljoner dollar har 92 reserverats för amerikanska jordbruksprodukter. Som kontantbelopp utgår endast 6 miljoner dollar. Vi har sagt, att hälften av vårt bidrag skall utgå i form av kontanter. Jag kan försäkra herr Hansson om att det i verkligheten är mera välkommet, om mottagarländerna själva får bestämma varifrån de i detta sammanhang vill skaffa sig de nödvändiga livsmedlen. Jag har vid samtal med representanter för u-länderna fått detta bekräftat. De har spontant framfört sin uppskattning av vår hållning att inte som villkor stäl-

Svar på interpellation ang. ökning av Internationella livsmedelsprogrammets omfattning

la leverans av produkter och anlitan­de av expertis från vårt eget land, utan att vi är beredda att ge bidraget i form av kontanter, som mottagarlandet fritt kan förfoga över.

Jag har velat lämna dessa komplette­rande upplysningar, men jag vill gärna förena mig med herr Hansson i för­hoppningen att denna del av vårt inter­nationella hjälparbete skall röna fort­ satt uppskattning från riksdagens sida. Att jordbruksutskottet uttalat önskemål om att detta anslag höjes har jag också uppfattat som en rekommendation till regeringen att inom ramen för de knap­pa resurser som står till buds försöka tillgodose detta önskemål. Jag kan inte i detta nu lova detta, det vet herr Hans­son, men vi har tänkt oss att vi inte skall vara fastlåsta vid de sex miljoner­na utan ha möjlighet att under de två återstående åren justera upp beloppet. Det är vad vi har sagt. En sådan åtgärd tror jag kommer att uppskattas av mottagarna. När andra länder sviker i sina prestationer är det naturligtvis fördelaktigt om vi kan överträffa den utfästelse som vi har gjort.

Det är väl för mycket, herr Hansson, att begära att jag i dag skall ge min anslutning till herr Hanssons linje i jord­bruksutredningen. Herr Hansson anser att en 90-procentig linje vore något att ansluta sig till. Egentligen sade han att han inte vill vara med om någon som helst nedtoning av den svenska jord­bruksproduktionen. I belysning av de aktuella problemen borde herr Hansson kanske argumentera litet försiktigare på den punkten. Både ur jordbrukar­nas och konsumenternas synpunkt är det nog nödvändigt att vi observerar vår produktionsvolym. Jag kan inte fin­na att det framkommit något nytt på se­nare tid som visar att vi är inne på fel väg. Hjälpen kan vi som sagt ge effek­ tivare i andra former än genom att en­ visas med att producera livsmedel på — som jag tror finansministern uttryck-

te det — stenbundna och frostiga mar­ker i detta land. Jag tror att andra län­der har bättre förutsättningar att sva­ra för sådan produktion. Pengarna kom­mer däremot alltid att behövas och dem skall vi ge.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet och jag har tydligen olika sifvertabeller. Jag har en sifvertabell från OECD, enligt vilken Sverige ligger fyra från botten jämfört med andra länder efter samma beräk­ningsgrunder. Härvidlag kan man såle­des diskutera hur länge som helst vilka siffror som är riktiga.

Beträffande den amerikanska hjälpen förhåller det sig nog så, att amerikanar­na hjälper på många sätt som inte syns. Jag skall relatera ett exempel, eftersom det kan vara aktuellt även för vårt vid­kommande. Den amerikanske jord­bruksministern Freeman nämnde att man i Amerika producerar endast 50 procent av sitt sockerbehov och köper resten. »Men», sade han, »vi skulle myc­ket väl kunna producera det också.» Då frågade vi: »Varför gör ni inte det då? Varför köper ni till 90—95 öre nu?» Han svarade: »Vi måste hjälpa dessa länder i alla fall, och då kan vi lika gärna köpa produkterna från dem till priser som något så när täcker produk­ tionskostnaderna.»

Jag vill ge statsrådet ett gott råd när propositionen skall skrivas. Jag har sagt att jag kan tänka mig en produktion som har 80 procent som lägsta och 90 procent som högsta målsättning, dock med sikte på den högre siffran. Det är maximisiffror, som statsrådet vet. I dagens läge tror jag att det är en för­nuftig linje och i varje fall väsentligt mera positiv än en linje som innebär, att vi utifrån skall köpa livsmedel från människor som behöver dem mycket bättre än vi, som själva kan producera dem.

Svar på interpellation ang. ökning av Internationella livsmedelsprogrammets omfattning

Vi vill inte vara med om att det skall produceras livsmedel i vårt land på jordar där det inte lönar sig, men detta är något annat än att medvetet göra sig så beroende av import att man måste profitera på andra länders behov. Det är en diametralt motsatt linje.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Även jag har haft tillfälle att samtala med jordbruksminister Freeman, och jag förstår därför att ett samtal med honom kan vara mycket intressant. Om herr Hansson möjligen har tagit sådan lärdom av mr Freeman att han kan tänka sig att vi köper mera socker utifrån, skulle detta innebära ett ytterligare plus till de erfarenheter herr Hansson gjort under sin amerikaresa.

Jag tror att det kan vara nyttigt att göra jämförelser med andra länder. Därvid kanske man också finner att det inte är nödvändigt att till varje pris ha det ordnat så som i hemlandet, utan att det också kan tänkas andra lösningar.

Det finns vidare, herr Hansson, en mängd statistik som belyser olika länders insatser för u-hjälpen. Jag tror att den OECD-statistik, som herr Hansson hänvisar till, är en beskrivning av staternas totala u-hjälp i skilda former. Där innesluts bidrag som vissa länder lämnar till sina tidigare kolonier eller andra stater, vilka de i ett eller annat avseende är särskilt lierade med.

Man kan naturligtvis göra sådana jämförelser, men den statistik jag använt belyser den hjälpform herr Hansson har tagit upp i detta sammanhang, nämligen insatserna i livsmedelsprogrammet inom FAO och FN. På denna punkt kan man inte komma till något annat resultat än det jag anfört, eftersom uppgifterna i denna statistik inte är på något sätt omtvistade. Det är fråga om klara deklARATIONER från de olika länderna beträffande hur långt de vill

sträcka sig i fråga om hjälpverksamheten.

Det är alltså knappast jag som dragit in några oriktiga jämförelser i detta sammanhang. De siffror herr Hansson anfört kan också ha sitt intresse, men de skall tas upp när man belyser den totala problematiken beträffande vår hjälp till u-länderna.

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Avsikten med mitt omnämnande av det amerikanska resonemangets beträffande sockerförsörjningen, d. v. s. att man anser sig behöva köpa 50 procent av sitt behov till ett pris av 90—95 öre per kg var att ge en kontrast till den svenska politiken att lägga ned 50 procent av sockerproduktionen men att i stället försöka köpa sockret utifrån för 34 öre per kg. Vi vet alla att produktionskostnaden för detta socker ligger i närheten av det pris som amerikanerna betalar.

Om vi i vårt land, såsom man har lovat de svenska konsumenterna, skulle köpa socker till 34 öre per kg, skulle detta innebära en u-landsinsats i negativ riktning, en åtgärd som på sätt och vis skulle förta effekten av våra i övrigt positiva bidrag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Om det bara gäller frågan om de nämnda sockerpriserna, 34 öre respektive 90 öre per kg, tror jag nog att vi skulle kunna resonera med varandra, herr Hansson. Men jag tror inte att det i grund och botten är detta som herr Hansson tänker på.

USA:s självförsörjningsgrad i fråga om socker är inte jämförbar med vår. Amerikanerna producerar själva cirka en tredjedel av sitt sockerbehov medan vi är uppe i 66 procent självförsörjning.

Vi importerar socker för 34 öre per kg, men vi skulle mycket väl kunna re-

Interpellation ang. publiciteten kring den s. k. nazistaffären

sonera om en annan ordning, varvid vi kanske innehöll en del av vinsten på det billiga importsockret, låt oss säga mellanskillnaden mellan de 34 öre — eller på sistone också 25 öre — som vi betalat för socker, och ett pris på kanske 65—70 öre, vilket man diskuterat på den internationella kongressen om sockeravtal.

Om vi hade detta som riktpunkt skulle det säkerligen kunna ordnas så, att dessa pengar kommer de länder till godo som så väl behöver dem, men jag tror inte, herr Hansson, att det är så stor mening att fortsätta en diskussion med den inriktningen, ty jag vet att jag inte har herr Hansson med mig då vi kommer in på sådana realiteter.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag vill bara starkt understryka den tankegång som jag förstår ligger bakom interpellationen, nämligen att Sverige har förpliktelser att verksamt delta, eller varför inte säga att med kraft driva på, när det gäller det internationella biståndet på livsmedelsområdet. Det var för övrigt denna inställning som motiverade mittenpartiernas motion till vårriksdagen om en internationell miljardfond för stöd åt utvecklingsländerna på detta område.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet en vid utskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan fogad, å bordet vilande framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket om anslag på tilläggsstat under budgetåret 1966/67.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, sammansatt konstitutions- och bankoutskotts betänkande nr 3, statsutskottets utlåtanden nr 151—155, bevillningsut-

skottets betänkanden nr 59 och 60, bankoutskottets utlåtanden nr 50—52, första lagutskottets utlåtanden nr 44 och 47, andra lagutskottets utlåtande nr 74, tredje lagutskottets utlåtande nr 56, lagutskottets memorial nr 1, jordbruksutskottets utlåtanden nr 24, 26 och 27 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 59.

§ 8

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista måtte uppföras dels jordbruksutskottets utlåtande nr 26 närmast efter bevillningsutskottets betänkande nr 59 och dels allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 59 närmast efter tredje lagutskottets utlåtande nr 56.

Denna hemställan bifölles.

§ 9

Interpellation ang. publiciteten kring den s. k. nazistaffären

Ordet lämnades på begäran till

Herr LINDKVIST (s), som yttrade:

Herr talman! I maj månad 1965 meddelades under stora rubriker i dagstidningarna och genom uppbåd av övriga massmedia att en nazistliga hade avslöjats. Den skulle en längre tid ha förberett en omfattande terror- och omstörtningsverksamhet. Innan denna upplysning delgavs den svenska allmänheten hade några medarbetare på tidningen Expressen på egen hand pysslat med nazisthärvan. Polisen kopplades in på ärendet först sedan det i flera veckor hemlighållits av tidningens medarbetare.

Självfallet utlöste detta sensationella meddelande både chock och förbittring. Minnena från nazismens brutala framfart under andra världskriget har un-

Interpellation ang. åtgärder för att förbättra sysselsättningen i sydöstra Skåne

der årens lopp inte förblekat. De många människor i vårt land som själva utsatts för nazismens grymheter kände stor och berättigad oro. Att en liga kunat planera en verksamhet med hela arsenalen av dödsdomar, terror och kupp-försök enligt nazistisk modell framstod även för den breda allmänheten som ytterligt oroväckande.

Den våldsamma och upprörda reaktion som denna affär framkallade fick rik näring i den med stor journalistisk skicklighet växande publiciteten.

Även om starka tvivel blandades i den kör som i olika tonarter prisade den förmenta journalistiska bragden och avslöjandet av nazisterna, var nyheten av sådant format att den under lång tid intog en dominerande plats på löpsedlar och i spalterna.

Också utomlands gavs denna affär stor publicitet. Det tedde sig ju nästan ofattbart att en så pålitlig demokrati som vår skulle vara utsatt för en nazistisk attack.

Den omfattande publicitet som Sverige erhöll världen över blev inte särskilt smickrande för vårt land.

Det skulle dess bättre visa sig att ärendet så småningom fick helt andra proportioner. Ett skickligt arbete från polisens sida resulterade i ett konstaterande att hela historien i stort sett var rena fantasier, att det var några tidningsmän som blåst upp den till passande nyhetsmässig omfattning.

Enligt uppgifter har i dagarna Expressens ledning träffat en ekonomisk uppgörelse med den påstådde huvudmannen för nazistligan och för en rundhänt summa köpt sig ur den pinsamma belägenheten.

Men det faktum att vårt land under fjolåret framställdes som en tummelplats för nazister är därmed inte ur världen. Ett lands förlorade goodwill kan inte köpas lika lättvindigt. Det är enligt min mening nu nödvändigt att genom ett intensifierat upplysningsarbete informera utlandet om de rätta

förhållandena kring denna olustiga affär. Man borde vidare enligt mitt förmenande undersöka om det inte är möjligt att t. ex. inom psykförsvaret dra lärdomar av det inträffade.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få rikta följande frågor:

1. Delar statsministern uppfattningen att den omfattande publiciteten kring den påstådda nazistaffären allvarligt skadat vårt lands anseende utomlands?

2. I så fall, ämnar regeringen vidta åtgärder för att eliminera dessa skadeverkningar?

3. Anser statsministern att den s. k. nazistaffären har gett sådana lärdomar att t. ex. det psykologiska försvaret kan dra nytta av dem?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Interpellation ang. åtgärder för att förbättra sysselsättningen i sydöstra Skåne

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOHANSSON i Simrishamn (s), som yttrade:

Herr talman! Arbetsmarknadsläget i simrishamnsområdet undergår en allvarlig försämring. Svenska Skolästfabriken AB i Järrestad har, bl. a. på grund av kreditsituationen, svårigheter att bereda sysselsättning åt sin nu starkt reducerade arbetsstyrka. Därmed har det redan tidigare bekymmersamma sysselsättningsläget i sydöstra Skåne ytterligare försämrats och människorna som bor i området känner stor oro för framtiden.

Det är därför angeläget att samhället ingriper och gör det möjligt för regionen att ta till vara de förutsättningar till sysselsättning som finns och därvid befrämjar en gynnsammare utveckling på arbetsmarknaden i berörda områden.

Sysselsättningsproblemet kan också

Interpellation ang. åtgärder för att förbättra sysselsättningen i sydöstra Skåne

ses ur en vidare aspekt. I de fem kommunblocken Ystad-Simrishamn-Skurup-Tomelilla och Sjöbo bor för närvarande omkring 10 procent av Skånes befolkning. Av dessa är 12 procent åldringar. Om utvecklingen inte radikalt förändras kommer enligt de prognoser som gjorts denna andel att ha stigit till 23 procent 1980. Samtidigt kan konstateras att skatteunderlaget är osedvanligt svagt. Endast 7 procent av skatteknorna i Skåne faller på regionen.

Under åberopande av ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få rikta följande fråga:

Är statsrådet beredd vidta åtgärder som förbättrar sysselsättningen i sydöstra Skåne?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen
från statsutskottet:

nr 344, i anledning av riksdagens år 1965 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen hänvisats till statsutskottet;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till statsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 346, i anledning av väckt motion om erättning för skada genom tandbehandling;

nr 347, i anledning av väckta motioner om utredning angående folkrörelsernas arkiv; och

nr 348, i anledning av väckta motioner om kontinuerlig mikrofilmning av svensk dagspress; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 351, i anledning av väckta motioner om vården av och lämpliga sysselsättningar för handikappade.

§ 12

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 983, av herr *Hedin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m., och

nr 984, av herr *Jonasson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 161, angående slaktdjursavgifter, m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 13

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 7 till 10 december för deltagande i sammanträde i Paris med Europarådets ekonomiska kommitté.

Stockholm den 6 december 1966

Sven Gustafson

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 14

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Jansson*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående antalet tomma lägenheter i stadsområdena,

herr *Lundberg*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående skydd mot koloxidförgiftning,

herr *Lundberg*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående avskaffande av kravet på lämplighetsintyg för erhållande av körkort, och

herr *Hedlund*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående information om ändrade trafikregler.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.
Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.02.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 7 december

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 1 inne-
varande december.

§ 2

Svar på interpellation ang. körkortsin-
dragningarna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdeparte-
mentet, herr statsrådet PALME, som ytt-
rade:

Herr talman! Herr Rimmerfors har frågat, om justitieministern vill medverka till att avståndet i tid mellan en förseelse, som medför körkortsindragning, och själva körkortsindragningen förkortas, så att inte den sociala anpassningen årtal efter domen äventyras eller helt raseras genom en plötslig indragning av körkortet i ett läge där detta enligt skyddsmyndigheterna inte längre synes motiverat. Vidare frågar herr Rimmerfors om justitieministern vill medverka till att en bättre kontakt i sådana fall upprättas mellan den dömande och de människovårdande myndigheterna.

Eftersom interpellanten närmast sy-

nes avse förhållanden som hänför sig till tiden mellan domstols dom och länsstyrelses beslut har interpellationen överlämnats till mig för besvarande.

Jag vill i anledning av herr Rimmerfors' fråga understryka vikten av att körkortsärendena behandlas på sådant sätt att samhällets reaktioner inte minst från trafiksäkerhetssynpunkt verkligen blir meningsfulla. Ökade insatser för att uppnå bättre samordning av samhällsreaktionerna i dessa ärenden och en så snabb handläggning som möjligt är starkt motiverade såväl från den enskildes som samhällets synpunkt. Jag vill erinra om att trafikmålskommittén redan har i uppdrag att överväga bl. a. de betydelsefulla problemställningar som berörs i interpellationen. Man utreder där för närvarande frågan om körkortsåterkallelser med särskilt beaktande av processtider, handläggningsmetoder m. m. I det sammanhanget uppkommer frågan, om beslutsmyndighet, d. v. s. länsstyrelse, domstol eller annat organ, bör besluta i dessa frågor. Det är självfallet viktigt att god kontakt upprätthålls mellan den beslutande myndigheten och andra berörda myndigheter, exempelvis nykterhetsnämnden. Även denna fråga kommer att beaktas av kommittén.

Svar på interpellation ang. bestämmelserna för resor med charterflyg

befogenheter att dra in körkort förrän dom föreligger.

Man kan inte generellt säga att ärenden av det här slaget handläggs långsamt av länsstyrelserna. Genomsnittstiden ligger på cirka en och en halv månad. Med hänsyn till att vissa undersökningar måste göras, att nykterhetsnämnderna inte sammanträder så ofta o. s. v. är det emellertid naturligt att en fördröjning kan uppkomma i vissa fall.

Herr Nelander åberopade sina personliga erfarenheter som nämndeman. Jag kan också efter ett år som departementschef åberopa en hel del personliga erfarenheter, eftersom sådana här ärenden ofta som nådefall kommer under Kungl. Maj:ts prövning i kommunikationsdepartementet. Jag har därför haft tillfälle att studera en hel del dylika ärenden.

Mitt svar gick ju ut på att mycket starka skäl talar för att dessa bestämmelser behöver ses över och att man bör försöka få vissa ändringar till stånd. Det är möjligt att själva lagstiftningen här inte är riktigt lämplig ur alla synpunkter. Ibland kan en körkortsåterkallelse, t. ex. om den drabbar en person som gjorts sig skyldig till en förseelse som inte har direkt samband med trafiken, te sig väl hård. Hela förfarandet i sådana ärenden bör alltså ses över. Men jag tror också att herr Nelander och jag kan vara överens om att det är ytterst tillfredsställande att trafikmålskommittén nu har som en speciell uppgift att försöka nå fram till bättre lösningar. Vi får väl gemensamt ge oss till tåls till dess kommittén framlägger sitt förslag.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag tror inte statsrådet Palme och jag egentligen har några skilda meningar i grundfrågan. Jag är helt på det klara med att körkortsindragning inte är någon straffutmätning, men jag framhöll att för den dömde

kommer det i många fall att verka på det sättet, i synnerhet när tiden blir mycket lång emellan dom och körkortsindragning. Den springande punkten — i varje fall i dagens debatt — är också just detta att tiden mellan dom och körkortsindragning inte skall dras ut så långt.

Nu får vi väl hoppas att den utredning som sysslar med frågan snarast skall komma med ett förslag, och jag ser gärna att det går i den riktning jag här antytt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på interpellation ang. bestämmelserna för resor med charterflyg**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindahl har interPELLERAT mig rörande tillämpningen av vissa bestämmelser för charterflygresor och därvid frågat dels om jag anser att luftfartsverkets kontroll är effektiv såvitt gäller iakttagande av regeln att tillstånd till chartertrafik ej gäller med mindre den grupp som skall befordras omfattar minst 15 personer med samma arrangemang, dels ock om jag anser det möjligt att slopa eller modifiera denna regel.

Enligt de riktlinjer för charterpolitiken som gemensamt godkänts av de skandinaviska regeringarna betraktas en resa som sällskapsresa om den grupp som befordras vid avresan från Skandinavien består av minst femton sällskapsresedeltagare med samma arrangemang. Flera sådana grupper kan befordras i samma flygplan. Förutom bestämmelsen om att deltagarna skall transporteras i grupp föreskrivs även att ut- och hemresa skall ske samtidigt, att resan skall ha en varaktighet av

Svar på interpellation ang. bestämmelserna för resor med charterflyg

minst sju dagar, att deltagarna skall ha erlagt betalning för såväl transport som markarrangemang etc.

Denna reglering har till syfte att avgränsa den icke regelbundna luftfarten från linjefarten. Detta är också den enda egentliga inskränkning som gäller för charterflyg till och från Skandinavien. Systemet är i själva verket mycket liberalt. Därest störningar förekommit i branschen är dessa att föra tillbaka på andra förhållanden än dem vilka har att göra med den av interpellanten åsyftade regleringen av charterflyget.

Kontrollen handhas av luftfartsverket dels genom stickprovskontroller på flygplatserna, dels genom granskning av passagerarlistor som inlämnas i samband med varje flygning.

I Sverige har — liksom i Danmark och Norge — vid en del tillfällen kunnat konstateras att överträdelser av bestämmelserna skett. Dessa har dock ej i något fall varit av svårare beskaffenhet än att luftfartsmyndigheterna kunnat begränsa sig till att göra allvarliga påminnelser hos charterflygbolagen.

Beträffande interpellantens andra fråga, nämligen huruvida det är möjligt att slopa eller modifiera 15-regeln vill jag meddela att regeringarna i Sverige, Danmark och Norge tillsatt en gemensam arbetsgrupp för översyn av gällande charterflygbestämmelser. Arbetsgruppen skall också överväga möjligheterna till effektiv kontroll av att gällande bestämmelser följs och frågan om lämpliga åtgärder vid överträdelser.

Vidare anförde:

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag ber först att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation angående bestämmelserna för resor med charterflyg.

Charterflygresorna och efterlevnaden av nu gällande bestämmelser har bl. a. på senaste tiden varit föremål för en närgående granskning i pressen. Vid

mina kontakter med personer verksamma inom branschen har dessa pressuppgifter i stort sett bekräftats. För att en resa skall bli av måste researrangören som bekant ha minst 15 deltagare i varje grupp. Blir det bara 10, 12 eller 14 personer i gruppen skall resan enligt nu gällande bestämmelser inställas, vilket kan förorsaka stora svårigheter för de anmälda, om återbudet kommer i sista sund. Först när 14 andra personer valt samma resmål och samma reslängd är resan laglig ur charter-synpunkt.

Man kan i särskilt ömmande fall begära dispens, men det lär också fuskas med flyghandlingar, s. k. manifest, där det ges oriktiga uppgifter om antalet deltagare i gruppresan. Den granskning av passagerarlistorna som luftfartsverket utför blir under sådana omständigheter rätt meningslös. Ingen betvivlar att dessa listor rent formellt håller måttet, men de lär inte alltid vara så tillförlitliga. Grupper som består av fyra, sex eller åtta personer lär inte vara så ovanliga.

Då är allt gott och väl när man så generöst tolkar nuvarande bestämmelser, kanske någon tycker. Men så enkelt är det inte. Så länge 15-regeln formellt gäller blir den resebyrå som vägrar att ta mindre än 15 resenärer i en grupp lidande på systemet. Andra arrangörer, som har rymligt samvete, tar chansen att kringgå gällande bestämmelser. Den minsta grupp som förekommit — uppger en i branschen väl insatt journalist — bestod av *en* person. »Det ska' vi fixa», sade man på ifrågavarande resebyrå.

Det finns två vägar som leder till en förbättring. Antingen skall 15-regeln följas av *alla* eller också skall den slopas, eventuellt åtminstone modifieras. Visserligen skall, enligt vad som framgår av statsrådets svar, överträdelserna inte ha varit av svårare beskaffenhet, men härvidlag står faktiskt uppgift mot uppgift.

Svar på interpellation ang. vissa ekonomiska mellanhavanden mellan luftfartsstyrelsen och kommun som är huvudman för flygstation

Statsrådets svar innehåller såvitt jag kan se en nyhet, nämligen att de nordiska regeringarna tillsatt en gemensam arbetsgrupp för översyn av gällande charterflygbestämmelser. Situationen är sådan, att vi har anledning önska oss att denna utredning skall bedrivas med skyndsamhet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Är det så att man fifflar med efterlevnaden av bestämmelserna för charterflygresorna, är det illa ställt, och då hoppas jag att luftfartsverket ingriper. Enligt de uppgifter som vi har fått skulle det endast ha rört sig om överträdelser av mindre allvarlig art, men jag är övertygad om att vad som här har framkommit kan ge anledning till en närmare granskning av kontrollen.

Det är riktigt, som herr Lindahl sade, att vi i Sverige är utomordentligt generösa mot charterflyget, som också har en hel del fördelar gentemot linjeflyget, vilket är bundet av de internationella kartellöverenskommelserna i IATA, säkerhetskrav m. m. Vi måste därför i rimlig grad se till att charterflyget inte blir en förtäckt linjefart. I andra länder förhindrar man en sådan utveckling genom ytterligt hårda prisbestämmelser. Man stipulerar sålunda att en charterresa inte får bli billigare än en linjeresor, när omkostnaderna inkluderats.

I Sverige har vi ju tillämpat den ganska modesta 15-regeln. Skulle det förekomma charterresor med endast en deltagare, kan man naturligtvis inte i sådana fall tala om gruppresa, utan då blir det fråga om ren linjefart.

Såväl de internationella förhållandena som variationer i situationen inom Norden, kontrollmöjligheter m. m. har emellertid gjort att det ansetts nödvändigt med en översyn av bestämmelserna för det nordiska charterflyget. Vid skandinaviska flygministermötet den 21

februari i fjol uppdrogs det åt trafikministrarnas ställföreträdare att företa en sådan utredning, och de är — som man kan konstatera — i full gång med sitt arbete.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. vissa ekonomiska mellanhavanden mellan luftfartsstyrelsen och kommun som är huvudman för flygstation

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Ängelholm har frågat, om jag är beredd att lämna en redogörelse för de principer som bör tillämpas vid reglering av ekonomiska mellanhavanden mellan luftfartsverket och kommun som är huvudman för flygstation.

I interpellationen har herr Gustavsson hänvisat till en tvist om tillämpningen av gällande avtal mellan Ängelholms stad och luftfartsverket. Parterna har tagit upp förhandlingar för att lösa tvisten och jag anser mig inte böra gå närmare in på förhandlingsfrågorna.

I fråga om kommunernas medverkan vid utbyggnad och drift av flygplatser har förslag lagts fram av 1963 års luftfartsutredning. Utredningen föreslår, att nuvarande former av kommunala driftbidrag skall avvecklas och att fortsättningsvis bidrag endast skall utgå till investeringar enligt vissa normer. Betänkandet överlämnades i slutet av augusti och remissförfarandet har nyligen avslutats. De närmare övervägandena i anslutning till utredningens förslag torde efter pågående beredning komma att anges i proposition till 1967 års riksdag. Med hänsyn härtill är jag inte beredd att nu göra något uttalande

Svar på interpellation ang. vissa ekonomiska mellanhavanden mellan luftfartsstyrelsen och kommun som är huvudman för flygstation

i principfrågan. Jag vill endast tillägga att gällande avtal givetvis skall följas och att förhandlingar om nya avtal präglas av en strävan från statens sida att tillämpa samma avtalsprinciper för alla kommuner.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Herr talman! Jag skall be att få tacka kommunikationsminister Palme för det svar han lämnat.

Statsrådet har inte i sitt svar velat gå närmare in på de konkreta fall jag åberopat i interpellationen, utan han hänvisar till kommande förhandlingar.

Statsrådet säger vidare, att gällande avtal givetvis skall följas. Det instämmer jag naturligtvis helt och fullt i. Det är därför som jag och Ängelholms stad har reagerat mot den räkning som luftfartsstyrelsen nu vill att Ängelholms stad skall betala. När avtalet mellan luftfartsstyrelsen och Ängelholms stad kom till stånd utgick det exempelvis inte någon hyra till flygvapnet för upplåtelse av flygfältet. Denna hyra har tillkommit under det sistförflutna avtalsåret. Hyresbeloppet, 65 000 kronor, uppfördes på räkningen till staden utan att luftfartsstyrelsen först lämnade Ängelholms stad något meddelande härom. Det tycker jag är ett egendomligt förfarande. En sådan väsentlig ändring borde meddelas staden innan man skriver en räkning — det tror jag att statsrådet håller med mig om.

Enligt avtalet har staden förbundit sig att betala det driftunderskott som kan uppkomma. Under föregående år har driftunderskottet för exempelvis radioanläggningar uppgått till 1 970 kronor. På den nu översända räkningen har denna post upptagits till 94 170 kronor, d. v. s. med 85 000 kronor mer än föregående år. Det är alldeles uppenbart att det här är fråga om en nyinvestering, som inte på en gång bör

uppföras som driftunderskott. Även i detta fall borde väl luftfartsstyrelsen först ha tagit kontakt med staden i stället för att bara sätta upp beloppet på räkningen.

Det är mot detta system som jag och stadens myndigheter har reagerat, och jag kan upplysningsvis meddela att stadens drätselkammare nyligen beslutat att inte godkänna det sistnämnda beloppet på räkningen. Det är emellertid riktigt som statsrådet säger att luftfartsstyrelsen nu sökt kontakt med staden i denna angelägenhet och att förhandlingar väl kommer till stånd.

Vad beträffar principerna i övrigt när det gäller avtal om flygplatser mellan kommuner och luftfartsverket är det tacknämligt att statsrådet har för avsikt att framlägga en proposition här om till 1967 års riksdag. Jag hoppas att förslaget kommer att medföra en ändring till det bättre.

Jag ber än en gång, herr kommunikationsminister, att få tacka för svaret.

Herr WEBBRO (fp):

Herr talman! Samma problem som i Ängelholm har vi även i Halmstad; vi har där fått en liknande räkning som Ängelholms stad.

Orsaken till underskottet på Ängelholms och Halmstads flygfält får väl i stor utsträckning sökas i den olycka som inträffade i Ängelholm och som haft till följd att passagerarantalet har sjunkit under det senaste året. Det är emellertid, som herr Gustavsson i Ängelholm framhöll, förvånande att de investeringar som gjorts för att förbättra flygsäkerhetsanordningarna vid dessa flygplatser nu direkt debiteras på vederbörande kommuner. Anordningarna kommer ju att kunna användas under många år.

Flygplatserna i Ängelholm och Halmstad lämnade ett relativt gott överskott fram till det olyckan inträffade. Det är därför också något förvånande att inte

Domartjänster vid vissa underrätter

luftfartsverket tagit hänsyn till de speciella förhållanden som råder för dessa flygplatser efter olyckan. Det händer ju, som tur är, inte flygolyckor så ofta, men då det inträffar sådana olyckor märker man genast en stor nedgång i passagerarantalet.

Jag skulle gärna se att statsrådet tog initiativ till åtgärder för att utjämna de kostnader som nu har debiterats kommunerna genom att låta luftfartsverket ta i anspråk de överskott som förekommit tidigare. Man kan också ställa sig frågan, om inte kostnaderna bör, som herr Gustavsson sade, slås ut på en mängd år framåt, när passagerarunderlaget vid dessa flygplatser nu förbättras och inkomsterna blir större.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till lagutskott motionen nr 983; och till jordbruksutskottet motionen nr 984.

§ 6

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Lindkvist*, till hans excellens herr statsministern angående publiciteten kring den s. k. nazistaffären, och

herr *Johansson* i Simrishamn, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående åtgärder för att förbättra sysselsättningen i sydöstra Skåne.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 7

Föredrogs vart för sig

konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad ly-

delse av 60 a och 61 §§ kommunala valagen; samt

sammansatt konstitutions- och bankoutskotts betänkande nr 3, med förslag till vissa författningsändringar och be- myndiganden avseende riksdagens personalorganisation, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och betänkande hemställt.

§ 8

Domartjänster vid vissa underrätter

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domartjänster vid vissa underrätter jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr *LARSSON* i Borrby (cp):

Herr talman! Jag skall be att få ställa en fråga till statsrådet och chefen för justitiedepartementet.

Med anledning av proposition nr 135 har i statsutskottets utlåtande nr 151 föreslagits vissa omregleringar av gränserna för domsagor och vissa nya bestämmelser för domartjänsterna. Jag tillät mig att i höstens remissdebatt ställa mig betänksam till det förhållandet att domartjänsten i Ingelstads och Järrestads domsaga i viss mån förändrat karaktär på det sättet att den ordinarie befattningstagaren flyttats därifrån. Jag vill nu fråga statsrådet: Är det statsrådets avsikt att återbesätta denna tjänst med ordinarie befattningshavare?

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *KLING*:

Herr talman! Som bekant försiggår för närvarande stora ändringar i den kommunala indelningen; redan vid stundande årsskifte äger betydande förändringar rum. När det gäller den ju-

diciella indelningen är det en nödvändighet att vi följer med dessa förändringar. Det är inte möjligt att med gällande lagstiftning dela upp en kommun på olika domstolar.

Detta har gjort att vi varit tvungna att redan under det snart tilländalupna året vidtaga förändringar i underrättsorganisationen. En del av dessa förändringar gäller Skåne, bl. a. den domsaga som herr Larsson i Borrby åberopade, och i det sammanhanget har det ordinarie häradshövdingeämbetet i denna domsaga blivit vakant. Eftersom domsagan är liten, tillhör den otvivelaktigt de domsagor som ligger i farozonen för en framtida sammanslagning med andra domsagor.

I det läget och med hänsyn till att vi så snart som i januari 1967 väntar att få domstolskommitténs förslag till principer för den framtida judiciella indelningen har jag ansett det vara naturligt att det ledigblivna häradshövdingeämbetet i Simrishamn tills vidare icke skulle återbesättas. Hur det sedan kommer att bli kan jag för dagen inte säga. Jag kan alltså varken svara ja eller nej på den nyss framställda frågan förrän vi får ta del av domstolskommitténs betänkande. Men jag vill betona att jag är mycket angelägen om att ordinarie underrättsdomarämbeten icke står vakanta någon längre tid.

Herr LARSSON i Borrby (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för att han haft vänligheten att svara på min fråga. Svaret hade ju den innebörd som jag tillät mig förut-sätta här i remissdebatten och jag hade inte heller på detta stadium tänkt begära ett mera detaljerat svar. Men det kunde kanske diskuterats huruvida mina farhågor var berättigade eller inte. Jag har nu fått bestyrkt att de tyvärr var berättigade.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag hade i våras ett samtal med statsrådet Kling i anledning

Domartjänster vid vissa underrätter

av att man ändrade vissa domsagor nere i Skåne, varvid bl. a. den domsaga jag tillhör, Gärds och Albo domsaga, sprängdes sönder. Gärds härad fördes över till Kristianstad och Albo härad till Simrishamn. Det framskyntade då också möjligheten av att domsagan i vårt härad, Ingelstad och Järrestad, skulle föras till Ystad.

Riksdagsman Åkesson i första kammaren och jag påpekade därför hos statsrådet Kling, att vår bygd inte har några förbindelser med Ystad. Vi var däremot villiga att acceptera Simrishamn såsom vårt nya tingsställe och vi ansåg att vi borde kunna få ett tillmötesgående på den punkten. I den del av sydöstra Skåne där jag bor har vi goda förbindelser med Simrishamn; i övrigt går förbindelserna norrut mot Kristianstad. Förbindelse med Ystad har endast de kommuner som ligger närmast länsgränsen; de övriga har inga sådana förbindelser.

Detta är en av orsakerna till att vi så starkt poängterat önskemålet att Albo härad föres till Ingelstads och Järrestads domsaga med tingsställe i Simrishamn. Om statsrådets svar nu kan tolkas så att den nya domsagan befinner sig i farozonen och att vi skulle få Ystad som vårt tingsställe, vill jag säga att en sådan lösning inte alls sammanfaller med folkmeningen. Statsrådet sade att Ingelstads och Järrestads domsaga är liten. Men i och med att man tillför även Albo härad till denna domsaga, blir den väl något större.

Jag tror att jag med rätta kan säga att vi i sydöstra Skåne ofta utsättes för attentat genom indragningar av olika slag. Det skulle därför vara ytterligt tacknämligt, om statsrådet kunde försäkra att vi i Albo härad fortfarande kommer att få tillhöra Ingelstads och Järrestads domsaga och få vårt tingsställe förlagt till Simrishamn. Det är inte bara jag som skulle önska detta, utan bakom denna förhoppning står hela befolkningen i sydöstra Skåne.

Ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Beträffande de problem som herr Nilsson i Bästekille berörde vill jag endast påpeka att hovrätten hade föreslagit en sammanslagning av Ingelstads och Järrestads domsaga med den nya Ystadsdomsagan som bildas från och med den 1 januari nästa år. En sammanslagning över länsgränserna är emellertid i dagens läge icke möjlig. Det fordras en ganska omfattande lagstiftning för att en sådan åtgärd skall kunna genomföras.

Hur det i framtiden skall bli med Ingelstads och Järrestads domsaga kan jag, som jag nyss svarade herr Larsson i Borrby, för dagen inte bestämt uttala mig om. Men riksdagen kommer — jag hoppas redan nästa höst och i varje fall senast under våren 1968, alltså före de nya kommunsammanslagningar som vi väntar till årsskiftet 1968/1969 — att få ta ställning till vilka principer som skall gälla för den judiciella indelningen i Sverige. Därvid kommer frågorna om domsagornas storlek, om länsgränsernas betydelse o. s. v. i blickpunkten. Innan ytterligare åtgärder vidtages i den här berörda domsagan, får alltså riksdagen tillfälle att diskutera principerna för den judiciella indelningen.

Herr **NILSSON** i Bästekille (h):

Herr talman! Våra bekymmer där nere gäller inte bara den sak som här senast berörts. Personligen anser jag det vida viktigare att vi har kvar tingsstället och domsagan i Simrishamn än att det blir en ordinarie innehavare av domartjänsten så snart som möjligt. De människor som skall besöka domsagan i olika angelägenheter fäster inte så stort avseende vid, om en ordinarie eller en tillförordnad innehavare av tjänsten sitter som domare. Däremot fäster man mycket stort avseende vid att man får behålla sitt nuvarande tingsställe och domsaga.

I dagens läge har vi i sydöstra Skåne stora bekymmer på många områden och vi kan uppriktigt sagt inte bära fler. Men jag får liksom herr Larsson i Borrby nu nöja mig med att konstatera att statsrådet säger att frågan skall prövas även i framtiden. Jag vill emellertid än en gång starkt understryka önskemålet att vi i sydöstra Skåne inte utarmas på allting.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 9**Ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 152 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställda föredragits yttrade:

Herr **BENGTSON** i Solna (h):

Herr talman! I föreliggande utlåtande behandlas väg- och vattenbyggnadsstyrelsens framtida organisation. Vid utlåtandet är fogad en blank reservation av herr Åkerlund i första kammaren. Denna reservation knyter an till motionsparet I: 637 och II: 769 om inrättande av regionala samarbetsorgan för planeringar av viktiga vägfrågor.

Ifrågavarande motion har emellertid av någon anledning remitterats till allmänna beredningsutskottet och är redan behandlad i kamrarna.

Jag skall inte nu, herr talman, upprepa vad jag vid det tillfället anförde. Det vare nog sagt att allmänna beredningsutskottets mening då var att riksdagen skulle pröva åtgärder i detta sammanhang först sedan förslaget till statens vägverks organisation var antaget i kamrarna. I dag ligger statsutskot-

Ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m.

tets utlåtande i detta ärende på kamrarnas bord. Häri betonas vikten av att planeringen tar vederbörlig hänsyn till regionala och lokala synpunkter samt att redan på länsplanet en samordning åstadkommes mellan vägplaneringen och den övriga samhällsplaneringen. Jag vill gärna uppfatta detta såsom ett instämmande i syftet med motionen.

Något besviknen blir jag dock när jag läser det förslag till detaljorganisation för statens vägverk, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 19 oktober i år upprättat och som jag även förmodar att statsutskottet tagit del av. Det uttalas i förslaget att det inom verket pågår ett arbete med metodiken för verkets engagemang i den regionala samhällsplaneringen och att den senare verksamheten avses skola bedrivas i samverkan med andra centrala myndigheter och länsstyrelser.

Det är nu vår förhoppning att samarbete härutinnan skall etableras också med förefintliga regionala organ på det kommunala planet. Det är ofta dessa organ som i verkligheten har huvudansvaret för den regionala planeringen och det förefaller vara i linje med utskottets uttalande att en sådan ordning överväges.

Jag vill beröra ytterligare en detaljfråga i detta sammanhang. I ett annat motionspar upptas till behandling frågan om avvägningen mellan verksamhet i egen regi och entreprenader inom det omorganiserade vägverket. Motionärerna önskar att en verklig konkurrens på lika villkor skall komma till stånd mellan dessa båda arbetssätt, och statsutskottet finner också en sådan utveckling önskvärd.

Något betänksam blir man dock när man av det förenämnda förslaget till detaljorganisation för statens vägverk finner, att de nya arbetschefsgруппerna skall bli dimensionerade enligt vissa fasta normer. Det är tydligen tänkt att dessa grupper — som i antal kan variera mellan två och fem inom varje

byggnadsdistrikt — var och en skall bygga för cirka 10 miljoner kronor om året i egen regi.

Med en sådan lösning synes det mig som om man redan i organisationen byggt in en automatisk arbetsfördelning. En något mera flexibel organisation borde måhända övervägas. Verksledningen och den nya lekmannastyrelsen får härvidlag ett stort ansvar när det gäller att iakta statsmakternas intentioner och önskemål.

Herr talman! Jag har velat framföra dessa synpunkter, men jag har för dagen inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Det kan väl anses naturligt att man, när den nya organisationen nu träder till, även beträffande den regionala verksamheten kommer att upprätthålla ett gott samarbete med alla länsorgan som har med bebyggelseplaneringen i stort att göra. Jag tror också att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen även under de senaste åren har gjort vad den kunnat för att åstadkomma så mycket som möjligt härvidlag, och därför kan nog herr Bengtson i Solna känna sig nöjd i fortsättningen.

Sedan tog herr Bengtson upp den motion i vilken det beträffande egen regi och entreprenörverksamhet föreslås, att praktiskt taget alla arbeten inom det nya vägverket skulle lämnas ut på entreprenad. Men detta är ju omöjligt, ty vägverket, som måste bygga på en organisation med stor underhållssida, måste ha en komplettering också på byggnadsområdet.

De tio miljoner som herr Bengtson talade om är ju i detta sammanhang en mycket liten summa. Jag tror säkert att den nya styrelsen kommer att sikta till att få den för verkets arbeten bästa lönsamheten, men vederbörande kan inte bortse ifrån att det inom den egna organisationen också finns vissa saker som man måste ta hänsyn till.

Samordning av de civila och militära trafikledningssystemen samt inrättande av en gemensam trafikledarskola m. m. — Vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 10

Samordning av de civila och militära trafikledningssystemen samt inrättande av en gemensam trafikledarskola m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 153, i anledning av väckta motioner om samordning av de civila och militära trafikledningssystemen samt om inrättande av en gemensam trafikledarskola m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr WERBRO (fp):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande nr 153 behandlas bl. a. motionerna II: 11 och II: 240, som avsåg att utverka utredning angående den svenska flygtrafikledningens organisation och utbildningen av personal för denna organisation.

Det är med tillfredsställelse man studerar detta utlåtande, bl. a. med tanke på remissinstansernas svar. Dessa har på alla punkter följt vad som anförts i motionerna och föreslår att utredning kommer till stånd. Jag vill framhålla för kammarens ledamöter den stora betydelsen av skyndsamt utredning på detta område, när den ökade flygtrafiken ställer allt större krav på flygledning. Sverige har för närvarande två helt skilda flygtrafikledningssystem — ett civilt och ett militärt — som inte överensstämmer med varandra, och ingetdera av dessa överensstämmer med de internationellt överenskomna.

Jag skall inte i dag framställa något yrkande som går emot statsutskottets hemställan, att dessa motioner inte må föranleda någon riksdagens åtgärd, då jag kan konstatera att Kungl. Maj:t tagit

hänsyn till vad remissinstanserna framfört och redan vidtagit de åtgärder som avsågs i motionen. Den 11 november i år lämnade nämligen Kungl. Maj:t tillstånd till en utredning och den har sedan tillsatts. Man kan alltså säga att motionen bifallits redan innan den kom på kammarens bord. Det är glädjande att konstatera det stora intresse som genom motionerna väckts kring dessa för flygtrafiken i vårt land så viktiga frågor.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11

Vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa löneanslag m. m. jämte vissa lönegrupperingen berörande motioner.

I propositionen nr 147 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 21 oktober 1966, föreslagit riksdagen att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1966/67 medge att anslag och anslagsposter som vore maximerade av riksdagen finge överskridas; *dels* till täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1966/67 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 720 milj. kr.; *dels* till täckning av beräknade merkostnader för löner på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1966/67 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 130 milj. kr.; *dels* ock godkänna i statsrådsprotokollet angivna ändringar i fråga om tjänster som undantagits från allmänt tjänsteförteckningsavtal beträffande statliga och vissa andra tjänster (ATF).

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling upptagit åtta vid

Vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.

riksdagens början väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* (I: 193) och den andra inom andra kammaren av herr *Jonasson m. fl.* (II: 247), i vilka motioner, såvitt nu var i fråga, hemställtts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att den ur lokaliseringsynpunkt olämpliga dyrortsgraderingen av de statliga lönesättningarna snarast avvecklades;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Akesson* (I: 201) och den andra inom andra kammaren av herr *Westberg m. fl.* (II: 262), i vilka motioner hemställtts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t 1. anhålla om skyndsam översyn av dyrortsgrupperingen i syfte att på grundval av 1964 års dyrortsundersöknings material åstadkomma en rättvisare gruppering, 2. anhålla om närmare utredning av de problem som kunde uppstå i samband med en avveckling av dyrortsgrupperingssystemet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Isacson* (I: 468) och den andra inom andra kammaren av herr *Akerlind m. fl.* (II: 597), i vilka motioner hemställtts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förslag förelades 1967 års riksdag att a) antalet ortsgupper reducerades till två (ortsgrupp 4 och 5) från och med den 1 januari 1968 samt b) en enda lönegrupp (ortsgrupp 5) för hela riket infördes från och med den 1 januari 1970;

dels en inom andra kammaren av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Gustafsson* i Stenkyrka väckt motion (II: 365), vari hemställtts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamma åtgärder för en definitiv avveckling av dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner;

dels ock en inom andra kammaren av

herrar *Franzén* i Träkumla och *Gustafsson* i Stenkyrka väckt motion (II: 156), vari hemställtts att riksdagen måtte för sin del besluta att Gotland med snabbaste möjliga verkan uppflyttades i ortsgrupp 5 inom den statliga lönegrupperingen.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1966/67 medge att anslag och anslagsposter som vore maximerade av riksdagen finge överskridas,

2) till Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1966/67 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 720 milj. kr.,

3) till Täckning av beräknade merkostnader för löner på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1966/67 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 130 milj. kr.,

4) godkänna de i statsrådsprotokollet angivna ändringarna i fråga om tjänster som undantagits från allmänt tjänsteförteckningsavtal beträffande statliga och vissa andra tjänster (ATF);

B. att motionerna I: 193 och II: 247, såvitt nu var i fråga, I: 201 och II: 262, I: 468 och II: 597, II: 365 samt II: 156 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*, *Per Jacobsson*, *Akerlund*, *Karl-Erik Eriksson*, *Johan Olsson*, *Bohman*, *Eliasson* i Sundborn, *Turesson*, *Gustafsson* i Kårby, *Nelander*, *Källstad* och *Tobé*, vilka ansett att utskottet under B. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 193 och II: 247, såvitt nu var i fråga, I: 201 och II: 262, I: 468 och II: 597, II: 365 samt II: 156, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört beträffande lönegrupperingens avveckling.

Vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp):

Herr talman! Statsutskottets förevarande utlåtande handlar om täckandet av sådana kostnader som uppkommit som en följd av träffade förhandlingsöverenskommelser, och dessutom behandlas en hel mängd motioner som rör dyrortssystemets inverkan på lönefrågorna.

Vid behandlingen i avdelningen uppnåddes ingen enighet om yrkandena, och det är ju i och för sig inte så ovanligt. Denna oenighet har resulterat i en reservation till utskottets utlåtande gällande lönegrupperingens fortbestånd, en fråga om har diskuterats åtskilliga gånger i många år. När jag för cirka tio år sedan kom hit till riksdagen, hade jag äran tillhöra statsutskottets femte avdelning, och då var dyrortsgrupperingsfrågan ofta uppe till behandling.

Vi kan nu konstatera att det ändå har hänt en del sedan dess. Vi har fått bort skattegrupperingen, och ett par dyrortsgrupper i botten har avskaffats. Frågan är nu, om vi är mogna att ta bort resten också. Man kan nog utgå ifrån att så blir fallet.

Den utredning som arbetat hade till uppgift att undersöka hur priserna varierar i olika hänseenden i olika delar av landet. Utredningens uppdrag var att påvisa, om det fanns fog för påståendet att det är stora skillnader i priser olika områden emellan. Den prisgeografiska undersökning som gjordes 1964 fick vi studera i slutet av förra året, och den visade vad vi väl redan tidigare förstått från det praktiska livet, nämligen att prisskillnaderna mellan olika orter är obetydliga. Det är nästan häpnadsväckande att se hur obetydliga de är. I norr är det dock definitivt dyrare, naturligtvis beroende på de längre avstånden, de dyrare frakterna, den längre vintern med högre bränsle- och husbyggnadskostnader o. s. v. Men det

är ju någonting som man kan förstå utan att göra speciella undersökningar. I övrigt var skillnaderna som sagt utomordentligt små mellan de undersökta områdena. Det finns områden som ännu inte är undersökta och för vilka det är mycket svårt att över huvud taget mäta dyrheten i kronor, såsom man ju här måste göra.

På nuvarande stadium finns det alltså med utgångspunkt från detta material ingen saklig grund för den nuvarande lönegrupperingen. I drygt hälften av kommunblocken avviker — detta är mycket intressant — de i undersökningen medtagna kostnaderna med endast högst 4 procent från kostnaderna i Stockholm. Man har ju i utredningen haft kostnaderna i Stockholm som bas och mätt i förhållande till dem på övriga orter i landet.

Frågan om lönegrupperingssystemet har nu blivit ett förhandlingsspörsmål, och utskottsmajoriteten menar därför att riksdagen inte skall ge något uttryck för hur man framöver skall handla i denna fråga. Det är en synpunkt som i och för sig måhända kan vara förklarlig. Vi har nu ganska långt kvar till nästa förhandlingsomgång, och de som står bakom reservationen anser att det kan finnas skäl att man inför kommande förhandlingar aktualiserar frågan om avveckling av lönegrupperingssystemet. Den ståndpunkten intar också jag och jag yrkar därför bifall till reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! När jag med några ord skall motivera min anslutning till reservationen beträffande lönegrupperingens avveckling kan jag bl. a. hänvisa till mitt anförande den 22 november i samband med civilministerns svar på min interpellation i ortsgrupperingsfrågan i anledning av att denna inte realbehandlats vid årets löneförhandlingar.

Vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.

Det väsentliga som hänt i denna fråga under de senaste åren är två ting, dels utredningen om grunderna för dyrortsundersökningen, tillsatt 1959 på riksdagens begäran och färdig med sitt betänkande »Ortsprisindex», 1962: 39, dels statistiska centralbyråns uppdrag i juni 1963 att verkställa dyrortsundersökning om relationen mellan, som det heter, kostnaden på olika orter (kommunblock) och kostnaden i Stockholm för att upprätthålla en viss levnadsnivå.

1964 års dyrortsundersökning, som berörde priser, bostäder, resor och skatter, framlades i december 1965. Den visade att kommunblockens dyrhetstal nu ligger närmare Stockholms än vid tidigare undersökningar. Tio kommunblock i ortsgrupp 3 och 26 i ortsgrupp 4 uppvisar dyrhetstal som motsvarar eller ligger över Stockholms, vars dyrhetstal har satts till 1 000. Drygt hälften av blocken med två tredjedelar av landets befolkning har erhållit indextal 960—1 039.

Denna senaste undersökning har sålunda enligt min mening bekräftat vad ortsgrupperingsutredningen konstaterade 1957, när den föreslog en successiv avveckling av ortsgrupperingen för såväl skatter som löner.

I proposition 1963 nr 54 uttalade Kungl. Maj:t att syftet med 1964 års dyrortsundersökning skulle vara att ge underlag för en revision av gällande lönegruppering. En sådan revision har också förutsatts av 1958 års B-riksdag.

Förra årets riksdagsbeslut gav ju de offentliga tjänstemännen full förhandlingsrätt, och däri innesluts naturligtvis också frågan om dyrortsgruppering. Härvidlag är jag helt ense med civilministern liksom med femte avdelningens ordförande, vilken helt säkert kommer att understryka detta. Det är nu en sak. Men riksdagen, som har haft ett otal diskussioner i frågan och uttalat sig för en reformering av ortsgrup-

peringssystemet, liksom också regeringen kan naturligtvis inte hindras att ha en mening och desslikes ge uttryck åt denna mening.

Av vissa uttalanden om frågans behandling vid årets avtalsförhandlingar synes framgå, att arbetsgivarparten och dess förhandlingsorgan inte haft något särskilt intresse av att närmare gå in på frågan. Det är denna passivitet som jag har påtalat. Det finns alltså anledning att ge uttryck åt uppfattningen, att frågan om lönegrupperingens avveckling bör aktualiseras i samband med kommande löneförhandlingar för tiden efter den period för vilken avtal nu slutits. Till dess bör — som jag ser saken — såväl avtalsverket som arbetstagarparten ha penetrerat frågan, så att en acceptabel lösning kan åstadkommas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! Dyrortsgrupperingen har överlevt sig själv. 1964 års dyrortsundersökning ger bevis för detta. Man har där utgått från stockholmspriser och satt Stockholms dyrhetstal till 1 000, medan riksgenomsnittet enligt denna undersökning ligger så högt som vid 1 003,63 enheter. Vidare framgår av undersökningen att Stockholms stad och ytterligare tre kommunblock, som ligger i den högsta lönegruppen, är billigare att leva i än genomsnittet av rikets kommuner. Å andra sidan är åtta kommunblock som nu ligger i lägsta ortsgrupp, dyrare att leva i än genomsnittet. Av Stockholms läns 24 kommunblock är det enligt undersökningen endast fem som har ett lägre dyrhetstal än Stockholms stad. Av dessa fem kommunblock som har ett lägre dyrhetstal ligger två i högsta ortsgrupp, medan de flesta av Stockholms läns

Vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.

kommunblock som har ett högre dyrtal ligger i lägre ortsgrupp.

Detta är några exempel som visar hur orimligt systemet är.

Jag anser dessutom att det är oanständigt att främst de lågavlönade drabbas av dyrortssystemet. Den som får lön i 3-ort och löneklass 8 har knappt 89 procent av samma lön i 5-ort. Motsvarande siffror för löneklass 18 är drygt 92 procent, medan man i löneklass 30 hålls nästan skadeslös av systemet och får ut nära 98 procent av lönen i ortsgrupp 5. Och högre upp på löneskalan föreligger ingen skillnad alls. Finns det något skäl till att de högavlönade skall ha samma lön oavsett bostadsort, medan de lågavlönade skall tvingas leva på en lägre lön på vissa orter?

Vi är väl alla här i kammaren motståndare till olika former av diskriminering av befolkningsgrupper. Låt oss då medverka till att avskaffa den bostättningsdiskriminering som dyrortssystemet innebär! Tveksamt är om detta system någon gång har varit berättigat. Det är väl arbetsinsatsen och utrymmet för lönehöjningar som skall vara avgörande för lönesättningen, varvid mottot bör vara lika lön för lika arbete oavsett var inom landet arbetet utföres.

Nu sägs att frågan om dyrortsgruppering är en avtalsfråga. Det är väl ändå den obotfärdiges förhinder — ett försök att komma ifrån ett obehagligt ansvar. Riksdagen fattade år 1919 beslut om lönegruppering och har vid flera senare tillfällen på nytt beslutat i frågan. Då är det väl också riksdagens sak att upphäva sitt eget beslut — detta kan inte överlätas åt andra. Riksdagen beslutar dessutom i många avtalsfrågor där förhandlingsrätt finns, t. ex. om arbetstider, sociala förmåner för arbetstagare och hyresreglering. Jag kan inte förstå varför just lönegrupperingsfrågan skulle vara fridlyst. Nej, låt oss va-

ra solidariska med de i dubbel bemärkelse lågavlönade som länge nog har lidit orättvist av lönegrupperingen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det är ju, som det tidigare sagts, så att den s. k. dyrortsfrågan har varit föremål för debatter alltsedan systemet infördes. Men det märkliga i debatten under senare år är att man lever kvar i samma föreställning som tidigare, innan hela dyrortsgrupperingen praktiskt hade avvecklats. I dag har vi inget dyrortssystem. De enda rester som finns kvar av det gamla är en förhandlingsuppgörelse som är intagen i kollektivavtalet mellan statstjänstemännens huvudorganisationer och avtalsverket.

Ursprungligen fanns fyra grupperingar: skatte-, hyres-, bostads- och lönegrupperingarna. Av dessa fyra var det egentligen skatte- och lönegrupperingarna som var något så när likartat uppbyggda. De två övriga grupperingarna kunde i vissa avseenden skilja sig ganska starkt från den allmänna indelning som förekom.

Under de gångna åren har undan för undan de olika grupperingarna utvecklats — först bostads- och hyresgrupperingarna, sedermera även skattegrupperingen. Vad beträffar lönegrupperingen har den under det senaste årtiondet utvecklats till en typisk förhandlingsfråga. Jag vill erinra om att den löneplansrevision som genomfördes hösten 1956 helt byggde på en förhandlingsuppgörelse. När ortsgrupp 2 utvecklades var det också resultatet av en förhandlingsuppgörelse.

Sedan dess har vi fått den fullständiga förhandlingsrätten, vilken innebär en teknisk omläggning så till vida att den lönegruppering varom vi tidigare förhandlade och varom författning ut-

Vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.

färdades numera återfinns i kollektivavtalet. Därför ställer jag mig litet undrande inför dem som ständigt skall motionera om lönegrupperingen. Här har vi i riksdagen beslutat att statstjänarorganisationerna skall ha fullständig förhandlingsrätt, men när det gäller vissa detaljer i de statsanställdas villkor vill man uppträda som något slags förmyndare över personalorganisationerna. Är det inte riktigast — när man beviljat den fullständiga förhandlingsrätten — att överlåta åt personalorganisationerna att själva formulera de yrkanden de vill framställa och själva få ett inflytande över hur totalutrymmet för förändring av löne- och anställningsvillkoren skall utnyttjas? En beställning från riksdagen till avtalsverket att de om tre år skall ge prioritet åt denna fråga kan innebära att praktiskt taget hela det belopp som står till förfogande för förhandlingsuppgörelser — och kanske något mer, jag vet inte med bestämdhet i dag — skall användas till lösande av denna fråga. Kan någon av reservanterna eller motionärerna på något sätt göra anspråk på att representera statstjänstemännens huvudorganisationer eller på ett bättre sätt än dess representanter företräda statstjänarna när det gäller avgörande av hur deras löner och anställningsvillkor skall regleras? Vi bör ändå komma ihåg att vi beslutat om fullständig förhandlingsrätt.

Sedan finns det också en annan aspekt på denna fråga. Här talar motionärer och reservanter om spännvidden på det statliga området. Den är 12 procent i botten på löneplanen. Sedan sker som bekant en viss avfasning i löneplanen uppåt. Den avfasningen har sitt motiv i en anpassning till förhållandena på den enskilda sektorn. Men varför för man fram just statstjänarlönernas spännvidd som någonting speciellt oanständigt i lönebilden när vi på den enskilda sektorn har en genomsnittlig

spännvidd som är mer än dubbelt så stor som den som förekommer i statsförvaltningen? Jag kan inte exakt ange siffran nu, men den har under många år legat på 27—28 procent; i enstaka fall har lönespännvidden varit över 30 procent. Inom verkstadsindustrien räknar man med 22—24 procents spännvidd för samma arbetsuppgifter.

Om man nu har den uppfattningen, att alla i det här landet skall ha lika lön så måste det väl i ännu högre grad gälla den enskilda sektorns förhållanden. Men jag har inte vid något tillfälle uppmärksammat att man velat fatta ett beslut där riksdagen skulle ålägga Svenska arbetsgivareföreningen att ta bort de väsentligt större skillnader i lönespännvidden på den enskilda sektorn än som finns på den statliga sektorn.

Herr talman! Vi har diskuterat detta spörsmål så många gånger. Jag tycker att man väl någon gång skulle respektera personalorganisationernas rätt att genom förhandling träffa uppgörelse även på denna punkt om sina löne- och anställningsvillkor utan att komma med särskilda pekpinnar. Jag vågar kanske tillägga att de som gör partitaktiska spekulationer i denna fråga säkerligen har ringa utbyte, ty min erfarenhet är att statstjänarna sätter rätten att genom fria förhandlingar träffa avtal om sina löne- och anställningsvillkor så pass högt, att de partitaktiska spekulationer som förekommer från motionärernas sida sannerligen inte ger någon skörd.

Jag ber, herr talman, att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Man får nästan en känsla av att riksdagsmän bör be om ursäkt för att de motionerar i ett sådant här ärende, men det tror jag inte att vi behöver be någon om ursäkt för. De mo-

Vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.

tioner som väckts är ju ett uttryck för att det finns en betydande opinion bakom synpunkten och ståndpunkterna. Det skulle ju vara orimligt, om vi då inte skulle få framföra dem här i riksdagen där de skall framföras.

Jag måste säga att jag förundrar mig litet över avdelningsordförandens framställning när han talar om att vi här i riksdagen skulle besluta om dyrortsgrupperingen på det privata området. Det har väl aldrig varit ifrågasatt. Det är på det statliga området som vi har mandat, det är där riksdagen har att yttra sig, och det är ju det området vi yttrar oss om just nu.

Sedan är det ju så med denna dyrortsgruppering att den skapar sin egen dyrhet. Det är inbyggt i själva systemet att när den verkar i samhället, så blir det också dyrare på de orter som placerats i högre dyrort. Man konstaterar att man där måste ha högre löner exempelvis på det statliga området. Jag vill hålla med herr Lindholm om att det är en väldig spännvidd på det privata området. Sammantaget skapar dessa två fenomen en dyrhet på de s. k. dyra orterna som i sin tur blir incitament för att kräva kompensation.

Det är alldeles klart att vi skall låta personalorganisationerna komma med sina önskemål o. s. v. Det är också känt att det just på detta område vid de senaste förhandlingarna från betydande grupper bland de förhandlande parterna har framförts önskemål om en förändring i berört hänseende. Detta önskemål ville man dock icke stödja.

Sedan är det alldeles riktigt att det har blivit en förhandlingsfråga av detta spörsmål, som tidigare varit föremål för beslut i riksdagen. Jag minns mycket väl när den förändringen kom till stånd.

Vi har ju också en arbetstidslagstiftning, som även den berörs av förhandlingar. Där blir riksdagens uppgift att i efterhand lagstiftningsvägen fastslå

resultatet av förhandlingarna. Det kan då inte vara helt ur vägen att också riksdagen ger en mening till känna inför förestående förhandlingar.

Herr ÅKERLIND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindholm säger att vi inte skall använda pekpinna, men en pekpinne har ju riksdagen tagit fram i och med att man vill behålla nuvarande system — om man nu även efter denna debatt vill behålla det.

Herr Lindholm anför vidare att spännvidden är större inom andra sektorer, och det är väl sant, men det är enligt min mening inte riktigt utan fullständigt orimligt att det skall vara så. Detta är emellertid inget försvar för att vilja behålla orättvisorna även på de avsnitt där riksdagen har möjligheter att påverka utvecklingen.

Herr NELANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindholm menar att vi som har yrkat på successiv utveckling av dyrortsgrupperingen i lönehänseende lever kvar i gamla förställningar. Det gör vi inte alls. Jag har tvärtom, såväl då jag erhöll svar på en interpellation för fjorton dagar sedan som i dag, motiverat att riksdagen givetvis bör ha rätt att ha en uppfattning i denna sak. När riksdagen för så många år sedan uttalat sin mening i frågan, kan jag inte förstå att den nu måste avsäga sig rätten att framföra denna mening.

Vid ärendets behandling i statsutskottet visade det sig att nära 50 procent av ledamöterna var ense med mig. Vid en votering i kamrarna lär det väl inte komma fram någon större förändring i ställningstagandet.

Det finns ute i landet en mycket stark opinion i detta spörsmål. Det är inte på något sätt fråga om att vi skall sätta oss som förmyndare över personalorganisationerna, inte ens om att begära prioritet för denna fråga vid avtalsför-

Vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.

handlingarna. Talet om de partitaktiska spekulationerna har inte fog för sig. Det hör i varje fall inte samman med sakfrågan. För min del hoppas jag att den arbetsgrupp som arbetsmarknadens parter har tillsatt, skall ta upp denna fråga till penetrering och att avtalsverket såsom statens representant då skall inta en positiv ställning.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nelanders anförande var på sitt sätt ganska intressant. Han erkände utan vidare att det var klart att man icke skulle uppträda som förmyndare för organisationerna i denna fråga utan att det bör vara organisationernas sak att fälla avgörandet. Herr Nelander ville inte heller göra gällande att ett bifall till reservationen skulle innebära en prioritering av denna fråga vid förhandlingarna. Varför kan herr Nelander då inte överlåta åt organisationerna att göra den bedömningen själva?

Det sätt varpå herr Nelander och övriga talare argumenterar innebär i sak ingenting annat än att ni uttalar ett tvivel på organisationernas representanters sätt att tillvarata sina medlemmars intressen. Den som deltagit i förhandlingar ett antal år vet att det inte finns något underlag för ett sådant tvivel. I alla förhandlingar uppkommer det avvägningsfrågor, och om man vill respektera den fria avtalsmarknaden bör man överlåta till parterna att avgöra dessa frågor och inte komma med pekningen, att den och den saken bör lösas i den och den förhandlingen.

Det avtal som träffats i år skall ju gälla under ytterligare två år framåt. Låt då organisationerna själva få avgöra vilka yrkanden de skall prioritera vid nästa avtalsförhandling. I annat fall tar vi på oss rollen som förmyndare över organisationerna, och då blir den fria avtalsmarknaden en fiktion.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag har vid så många tillfällen här i kammaren tagit upp frågan om dyrortsgrupperingen — både i interpellationer och på annat sätt — att ingen som följt dessa debatter kan sväva i tvivelsmål om min uppfattning i denna fråga. Allra minst kan statsutskottets ärade talesman, förutvarande civilministern herr Lindholm, och den nuvarande civilministern herr Gustafsson göra det.

Särskilt har jag bönat för min fäderneö, icke enbart på grund av den lokalpatriotism som säges vara ett särskilt utmärkande drag för gottlänningarna, utan därför att det framförts — som jag tycker — välgrundade skäl för en uppflyttning av Gotland till högre dyrort. Detsamma gäller några kommuner i storstockholmsområdet. I båda dessa områden har man gjort egna prisundersökningar, som visat att de är för lågt placerade.

I de debatter jag haft med både den förutvarande och den nuvarande civilministern har jag livligt beklagat att de mångåriga utredningarna — först 1959 års utredning om själva metoderna för den prisgeografiska undersökning, som 1958 års B-riksdag begärde, och sedan den treåriga undersökningen som blev klar för ett år sedan — ansågs utgöra hinder för en uppflyttning av enstaka orter eller grupp av orter även i de fall där det kunde åberopas starka skäl för en ändring i dyrortsplaceringen.

För övrigt var jag med och argumenterade mot Ortsgrupperingen av löner och skatter i de livliga och ibland ganska hetsiga dyrortsdebatterna under 1940-talet. Nu skall jag inte fördjupa mig i historien, d. v. s. i tillkomsten i början av detta århundrade av detta lönesystem, som väckt och fortfarande väcker så mycken irritation bland löntagarna. Riksdagen har själv en gång knäsat systemet, men ekvationen har

Vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.

ju hyfsats rätt ordentligt under årens lopp från ursprungligen sju och ett tag till och med nio ortsgupper med bokstavs-beteckningen A—I till numera tre ortsgupper med beteckningen 3, 4 och 5. Skattegrupperingen försvann helt för fem år sedan. Ortsgupperna 1 och 2 avvecklades, som herr Lindholm redan nämnt, i samband med löneuppgörelsen mellan de statsanställda och civildepartementet, alltså långt innan den nu gällande förhandlingsordningen sjösattes vid det senaste årsskiftet.

Vad meningsskiljaktigheterna i denna fråga nu gäller är hur man skall komma vidare. Ingen bestrider att dyrortsgupperingen i och med tillkomsten av den nya förhandlingsordningen utgör ett led i löneplanens utformning och numera är en förhandlingsfråga. Såväl utskottsmajoriteten som reservanterna är helt eniga i det avseendet; det är alltså inte om den saken som striden nu står. Den tidigare dyrortsnämnden som prövade omflyttningar inom dyrortssystemet har upphört. Dess uppgifter har enligt gällande kollektivavtal överflyttats till parterna, som har att komma överens om lönegrupperingen och även om uppflyttning av viss ort eller viss grupp av orter. Även mina vänner på Gotland är på det klara med att så är fallet.

Som bekant framförde löntagarorganisationerna i årets avtalsrörelse — den saken har redan nämnts av herr Nelander — krav på uppflyttning av vissa orter och områden till högre dyrortsgrupp. Bland dessa befann sig till min stora glädje även Gotland. Det blev emellertid ingen justering i årets avtal. Vad kan anledningen till detta vara? Jag kan inte tolka det på annat sätt än att löntagarorganisationernas förhandlare hade att väga förslag om ändring i dyrortsgupperingen mot förslag om procentuella lönejusteringar och lönegradsuppflyttningar. Eftersom man till sist ändå träffade en överenskommelse

måste dessa senare önskemål ha vägt tyngre i vågskålen. Riksdagens lönelegation har på riksdagens vägnar godkänt ramöverenskommelserna om lönerna.

Frågan är då vad som skall ske härnäst. Det i år träffade avtalet gäller tre år, 1966—1968. Den nya förhandlingsrätten gled ju inte ut på det oroliga avtalshavet alldeles friktionsfritt, som vi kanske hade väntat, men vi får väl hoppas att färden blir både lugnare och stadigare i fortsättningen än den blev i år. Vi har anledning att vara akt samma med denna föga prövade och kanske ännu så länge en aning bräckliga farkost, som så nyligen sjösattes, och inte göra farleden besvärligare än den behöver vara. Jag hyser vissa betänkligheter härvidlag beträffande reservationens formulering. Den innebär, såvitt jag förstår, att riksdagen skall uttala sig om hur fördelningen inom löneramen bör ske. Men även det är parternas sak att avgöra. Det är parterna som skall bestämma hur mycket man vid uppgörelsen skall lägga på procentuella lönejusteringar, hur mycket man skall lägga på lönegradsuppflyttningar och hur mycket man skall lägga på uppflyttningar av ortsgupper. Lönespännvidden är ju för övrigt, som herr Lindholm redan berört, i många fall betydligt större på den enskilda arbetsmarknaden än den är inom det statliga området. Det finns dessutom kallortstillägg i Norrland, så det finns ju redan en annan sorts lönegruppering för Norrlands del. Det är väl ingen som reflekterar på att ta bort den när man talar om avvecklingen av dyrortsgupperingen.

I samband med den nya förhandlingsordningens införande underströks eftertryckligt att man måste visa förtroende för parternas förmåga och ansvarskänsla att själva klara upp motsättningarna, utan statsmakternas inblandning. Jag tror att man når bättre resultat ge-

Vissa löneanslag, lönegrupperingen m. m.

nom att hysa detta förtroende för parterna att göra den fördelning de finner lämpligast. Om jag inte är felinformerad kan lönegrupperingen aktualiseras i samband med de förhandlingar om C-listan som skall föras även under den nu löpande treårsperioden. I så fall skulle löntagarna inte behöva vänta till treårsperiodens utgång med att aktualisera kravet på en uppflyttning av viss ort eller vissa orter. Om man finner att utrymmet inte är så stort att man kan avveckla hela ortsgrupperingen — vilket enligt vad civilministern nämnde i våras skulle kosta mellan 450 och 475 miljoner kronor om man räknar med pensionerna — kan det tänkas att man ändå har så stort utrymme att man kan flytta upp vissa orter som man finner är klart felaktigt ortsgruppsplacerade. Då kan man alltså vid dessa förhandlingar komma ett steg vidare på vägen.

Medlemmarna i statstjänstemannaoorganisationerna kommer — det kan vi förutsätta — att framföra sin mening till sina förhandlare, och det är också den rätta vägen att gå. Vill statstjänstemännen ha en fri förhandlingsrätt liknande den som gäller för den enskilda arbetsmarknaden — och det har man begärt och fått efter många års utredningar, överläggningar och även förhandlingar — så får man också ta konsekvenserna av denna fria förhandlingsrätt. Man kan inte ha både en fri förhandlingsrätt och riksdagen som något slags reservgång när man i avtalsrörelsen inte uppnår de resultat man önskade.

Nu har parterna i varje fall ett mycket omfattande material — hur tillförlitligt det är kan jag inte yttra mig om — i »Dyrortsundersökningen 1964», som omfattade prisjämförelser mellan Stockholm och 281 kommunblock. Man har gjort 91 000 prisnoteringar fördelade på 37 000 butiker, så nog har man ett vidlyftigt material att stödja sig på. Undersökningen visar, att det fortfarande

finns skillnader i kostnadsnivån mellan orterna, men också att många orter inte är riktigt placerade.

Vi bör överlåta åt parterna att vid de fria förhandlingar, som var avsikten med den nya förhandlingsordningen, klara upp fördelningen av den lönepott som föreligger vid avtalsförhandlingarna. Parterna har bättre insikt och kunskaper om läget och om vad som kan och bör göras. Det är den uppfattning jag för min del har funnit i majoritetens i statsutskottet mening, och jag kan inte finna annat än att den är sakligt riktig. Jag kommer därför att rösta med majoritetens förslag.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Att dyrortsgrupperingen är orättvis torde inte råda några delade meningar om. Ju längre den upprätthålles, desto orättvisare ter den sig för de löntagargrupper, som råkar bo inom orter som räknas till 3 eller 4 och som gärna jämför sina löner med dem som utgår i Stockholm.

Det kan vara intressant att läsa om resultatet av den dyrortsundersökning som genomförts, men den saknar enligt min mening ett riktigt verklighetsunderlag. Det måste vara mycket svårt att exempelvis övertyga gävleborna om att det skall vara 3 procent billigare att leva och bo i Gävle än i Stockholm. Underligheter i motsatt riktning ger besked om att det skulle vara dyrare att bo i Bergsjö kommun i Hälsingland än vad det är att leva och bo i Stockholm. Därmed vill jag ha sagt att statistiken är en sak men verkligheten en annan sak.

Nu drabbas inte bara statsanställda av dessa underligheter. I många kollektivavtal återfinns de s. k. dyrhetsvärderingarna. De utgående lönerna för de anställda följer genomgående denna orättvisa gruppering. Det är därför som jag med tillfredsställelse noterar tillkomsten av ett stort antal motioner,

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

vilka har det gemensamt att de önskar en rättvisare ordning på detta område. Det bara förvånar mig att det inte redan 1962, då jag motionerade i ämnet, kunde förmärkas någon sådan aktivitet från andra motionärers sida. Men även om denna aktivitet är något senkommen, får man väl nu säga bättre sent än aldrig.

Tillkomsten av statens avtalsverk har nu överflyttat avgörandet beträffande de statsanställdas löner från riksdagen till de avtalslutande parterna. Jag tror att det är en bättre ordning än den som rådde tidigare. Dyrortsgrupperingen får emellertid alltjämt spela roll som normgivande vid avtalsförhandlingarna och upprätthåller därmed denna orättvisa för hundratusentals arbetare och tjänstemän. Man kan då säga att det inte är riksdagens sak att bestämma, utan att avgörandet tillkommer de avtalslutande parterna på arbetsmarknaden. Det är formellt riktigt, men då måste det också tillkomma statsmakternas myndigheter att tillhandahålla sådana statistiska uppgifter som speglar verkligheten på ett riktigare sätt än vad som nu har presenterats. Jag är angelägen om att understryka att detta inte bör uppfattas som en anmärkning mot statistiska centralbyrån, därför att jag tror mig förstå dennas svårigheter att få fram verklighetsbetonade siffror. Jag ville bara, herr talman, understryka att jag rent principiellt är enig med herr Lindholm om tågordningen när det gäller de anställda, deras löneförhöjningar etc., men jag är lika angelägen om att understryka att man måste få fram ett betydligt mer omfattande och på verkligheten grundat sakmaterial för att kunna komma fram till riktiga förhandlingar.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner

dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 154, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 94 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 155, i anledning av väckta motioner angående förläggningen av LKAB:s huvudkontor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Axel Andersson* och *Strandberg* (I:183) och den andra inom andra

kammaren av herrar *Petersson* och *Öh-vall* (II: 255), hade hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av frågan om förläggning av LKAB:s huvudkontor under medverkan av företagets ledning och representanter för Norrbottens län.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 183 och II: 255 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*, *Per Jacobsson*, *Akerlund*, *Karl-Erik Eriksson*, *Johan Olsson*, *Bohman*, *Eliasson* i Sundborn, *Turesson*, *Gustafsson* i Kårby, *Nelander*, *Källstad* och *Tobé*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 183 och II: 255, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av frågan om förläggningen av LKAB:s huvudkontor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **PETERSSON** (h):

Herr talman! Som framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet har frågan om förläggningen av LKAB:s huvudkontor även tidigare varit föremål för riksdagens behandling. För mig som motionär har det varit intressant och glädjande att se hur önskemålet om en utredning av LKAB:s huvudkontors placering fått en allt större anslutning i statsutskottet. I år har samtliga borgerliga utskottsledamöter instämt i utredningskravet, medan utskottets socialdemokrater envist motsätter sig detsamma. Utan att ingå på någon längre historiskrivning vill jag dock redogöra för anledningen till att jag som motionär så ihärdigt har förfäktat att frågan om förläggning av LKAB:s huvudkontor bör prövas innan LKAB bygger och flyttar in i ett nytt huvudkontorshus i Stockholm.

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

År 1956 uttalade riksdagen att huvudkontoret i dåvarande läge borde förläggas till Stockholm.

Riksdagen beslöt dock även att göra följande tillägg: »Skulle emellertid erfarenheten visa att en förflyttning av huvudkontoret till Norrbottens län kan verkställas utan nackdelar för bolaget, bör frågan härom upptagas till förnyad prövning.»

År 1963 avlämnade landshövdingarna *Näslund* och *Eckerberg* var sin lokaliseringsutredning. I båda utredningarna framhölls med stor kraft att det låg i rikets intresse att arbeta för en aktiv lokaliseringspolitik, d. v. s. att minska trycket på Stockholm och andra större befolkningscentra genom att stimulera till ökad verksamhet i avflyttningsregionerna. Dessa tankegångar vann gehör inom samtliga riksdagspartier.

År 1963 blev det också allmänt bekant att LKAB:s ledning avsåg att bygga en ny huvudkontorsbyggnad i Stockholm. Med tanke på riksdagens tveksamhet år 1956 om det riktiga i att förlägga LKAB:s huvudkontor till Stockholm och att riksdagen då förbehöll sig rätt att ompröva frågan om huvudkontorets placering föreföll det naturligt att ta del av vad den *Eckerberg*ska utredningen — som direkt behandlade frågan om lokalisering av statlig företagsamhet — anförde om placeringen av LKAB:s kontor.

Utredningen anför sammanfattningsvis att den i motsats till LKAB:s ledning anser huvudkontorets förläggning i anslutning till en stor produktionsenhet innebära fördelar från ekonomiska och administrativa synpunkter. Utredningen anser att kontakter och samarbete med de stora lokalförvaltningarna i Norrbotten borde kunna främjas, om LKAB:s huvudkontor förlades dit.

Detta uttalades av en statlig utredning, där inte någon företrädare för Norrbotten ingick. Utredningen kunde följaktligen inte träffas av den kritik

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

för lokalpatriotism, som alltid anförs mot oss norrbottningar när vi tar till orda i denna fråga.

Landshövding Näslund anförde i sammanfattningen av länsstyrelsens i Norrbotten yttrande över den Eckerbergiska lokaliseringsutredningen, att erforderliga utredningar rörande lokaliseringen av ASSI:s och LKAB:s huvudkontor till Norrbotten snarast borde fullföljas.

I sitt yttrande över samma utredning anför landstingets förvaltningsutskott i Norrbotten om LKAB, att då 99 procent av företagets personal är verksam i Norrbotten, måste också detta vara ett utomordentligt starkt skäl för att även huvudkontoret förläggs till Norrbotten, även om man ser saken rent företagsekonomiskt.

Herr talman! Redan första gången jag deltog i en riksdagsdebatt om förläggningen av LKAB:s huvudkontor framhöll jag, att tanken bakom huvudkontorets placering bör vara att verksamhetens bedrivande ordnas på det från olika synpunkter effektivaste och ändamålsenligaste sättet. Därvidlag sammanfaller alltså utskottsmajoritetens och reservanternas synsätt.

Skillnaden ligger i att socialdemokraterna helt sluter upp bakom LKAB:s direktör Arne Lundbergs bedömning, att huvudkontoret skall ligga i Stockholm. Huvudskälet för att huvudkontoret måste vara förlagt till Stockholm skulle vara att man där bäst kan klara försäljningsarbetet. Jag har svårt att tro att försäljningsarbetet, som sker på utlandsmarknaden, i nämnvärd grad positivt påverkas av att huvudkontoret är beläget i Stockholm.

Stora enskilda bolag, t. ex. Cellulosa-bolaget, har flyttat sina huvudkontor norrut — i Cellulosa-bolagets fall till Sundsvall — för att komma i närheten av produktionsområdet. Även i skriften Statliga företag, som utgivits av handelsdepartementet i oktober 1966, anförs kort och gott beträffande LKAB:s malmförsäljning att denna sker genom försäljningsbolaget Malmexport.

Det är allmänt känt att för att i ökad omfattning kunna sälja den fosforrika lapplandsmalmen måste troligen ytterligare insatser göras då det gäller malmförädling. För mig är det naturligt, att dessa insatser görs där malmen bryts och att huvudkontorets intresse för detta utvecklingsarbete måste vara stort.

Detta gäller också, särskilt i dagens läge, rationalisering av driften vid gruvor och hamnar samt projektering för nya malmfält.

Trots att direktör Lundberg har sin bestämda ståndpunkt om huvudkontorets lokalisering anser jag, att så starka skäl för en utredningsmässig prövning på bredare basis framförts av den Eckerbergiska lokaliseringsutredningen, att man bör försöka få prövningen till stånd nu innan man flyttar in i det nya huvudkontoret.

Socialdemokraterna försöker förringa betydelsen av att LKAB:s huvudkontor förläggs till Norrbotten. LKAB är Norrbottens största och mest vinstgivande företag, men på grund av försäljningsminskning nödgas nu LKAB minska produktionsvolymen, och det är förstäligt för alla att detta skapar problem för människorna i de berörda bygderna — bygder som redan förut haft stora avflyttningsproblem. För mig är det självklart att det just i detta läge skulle vara en utomordentlig stimulans för företagarnas vilja och därmed för tillgången på sysselsättning, om staten som ägare av LKAB funne det riktigt att förlägga LKAB:s huvudkontor till länet.

Herr talman! Med stöd av det anförda vill jag yrka bifall till reservationen.

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! Det är riktigt, som här redan har sagts och som utskottet framhåller i sitt utlåtande nr 155, att denna fråga vid upprepade tillfällen har varit föremål för riksdagens prövning, och det är också riktigt att de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet lika konsekvent har motsatt sig att frågan om LKAB:s huvudkontors placering

prövas. Utskottsmajoriteten har även gått emot det motionsyrkande som föreläggs årets riksdag.

Vi återkommer därför att vi anser att detta är en väsentlig fråga för Norrbotten, och dessutom är ju planerna på en nybyggnad av kontoret nu ställda på framtiden på grund av besvärligheter på byggsidan.

I sin iver att finna motiv för avslag på dessa motioner har utskottsmajoriteten faktiskt underlåtit att redovisa vad vi anser är mycket väsentligt i remissyttrandena. Samtliga remissinstanser menar nämligen, att det nu tillgängliga utredningsmaterialet inte är tillräckligt för att visa fördelar och eventuella nackdelar med utflyttning av LKAB:s huvudkontor. Utskottet har hängt upp sin argumentation på effektivitetssynpunkten. Det anför att Kiruna stad framhållit att huvudkontorets förläggning i första hand borde betingas av målsättningen att företaget beredes alla möjligheter att bedriva sin verksamhet på det effektivaste sättet. Den målsättningen är vi naturligtvis alla överens om, och det har också herr Petersson påpekat. Men utskottet borde rimligen också ha citerat följande ur Kiruna stads remissyttrande:

»Ur dessa och andra synnerligen väsentliga synpunkter bör en ändring av nuvarande förhållanden bli föremål för ingående utredning och prövning innan något ställningstagande kan ske.»

Det är denna prövning och utredning vi begär i årets motioner.

Luleå stad framhöll år 1964 att staden redan 1956 i sin skrivelse tillät sig framföra att skälen för huvudförvaltningens förläggning till huvudstaden var föga övertygande. »Någon anledning att på nu tillgängligt material ändra åsikt föreligger icke», hette det vidare.

Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott påpekade i sitt remissvar 1964 att det måste betraktas som ett naturligt och angeläget önskemål att LKAB:s huvudförvaltning bleve förlagd

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

till Norrbotten. »På landstinget försökte man också på allt sätt påverka utvecklingen i sådan riktning, när frågan var aktuell 1956, tyvärr dock utan framgång», säger man.

Länsstyrelsen i Norrbottens län hade samma mening som lokaliseringsutredningen, den Eckerbergiska utredningen, rörande statlig verksamhet och hänvisade till följande skrivning av lokaliseringsutredningen: »Lokaliseringsutredningen har vid sina överväganden funnit det uppenbart, att en flyttning av LKAB:s huvudkontor förutsätter en omläggning av nuvarande former och rutiner för samarbete med Grängesbergbolaget och AB Malmexport. Det skulle vara värdefullt för lokaliseringsfrågans bedömning att få möjligheterna till en sådan omläggning belysta. Nu föreliggande material gör det svårt för utredningen att avväga de verkliga fördelarna och nackdelarna vid en utflyttning av LKAB:s huvudkontor. I LKAB:s skrivelser synes man ha lagt mindre vikt vid huvudkontorets samarbete med lokalförvaltningarna i Norrbotten. Såvitt lokaliseringsutredningen kan bedöma torde dock huvudkontorsförläggningen tillsammans med en stor produktionsenhet kunna innebära fördelar från ekonomiska och administrativa synpunkter. Kontakter och samarbete med de stora lokalförvaltningarna i Norrbotten borde kunna främjas om LKAB:s huvudkontor förlades exempelvis till Kiruna. Det förefaller icke osannolikt, att antalet befattningshavare skulle kunna nedbringas genom administrativ samordning med lokalkontoret på platsen. Såvitt utredningen kan bedöma bör även sådana frågeställningar belysas och ingå bland de premisser som bör bli avgörande för frågans slutliga lösning.»

Men länsstyrelsen påpekar också att det kunde vara av stort värde att få den högt utbildade tekniska, ekonomiska och administrativa expertis till länet, som ingår i LKAB:s huvudförvaltning. Den skulle vid sidan av sina

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

ordinarie arbetsuppgifter i hög grad berika den industriella miljön och främja näringslivets utveckling i länet. Härtill kommer den rent psykologiska betydelsen av att ett företag av LKAB:s storlek flyttar sitt huvudkontor till länet.

Utskottet trycker hårt på att det är företagsledningens sak att själv bedöma frågan om var huvudkontoret skall ligga. Enligt utskottets och LKAB-ledningens mening skulle det rent av vara otillbörligt om ägaren-staten, representerad genom riksdagen, skulle ge sin mening till känna i denna fråga. Är detta ett rimligt resonemang? Stora ansträngningar har gjorts på det lokaliseringspolitiska området. Riksdagen har fattat beslut om att föra en aktiv lokaliseringspolitik. En statlig utredning tillsattes för att speciellt ägna sig åt lokaliseringen av de statliga företagen. Men denna utredning tog inte ställning i fråga om LKAB:s huvudkontor utan menade att frågan behöver ytterligare belysning.

Nu presenterar utskottets majoritet ett utlåtande som närmast går ut på att riksdagen inte skall lägga sig i denna sak. Är det verkligen rimligt? Även om man principiellt kan vara med om att företagsledningens synpunkter måste tillmätas stor betydelse i sammanhanget, kan väl inte ägaren till företaget fränkännas sin rätt att agera.

Det är väl ändå förstäeligt om man i Norrbotten frågar sig huruvida det kan vara nödvändigt att ett företag som utslutande sysslar med lappländsk järnmalm måste bygga sitt huvudkontor i centrum av Stockholms stad på en av landets dyraste tomter. LKAB bedriver ju inte minuthandel. Det är för övrigt inte LKAB själv som säljer malmen. Som herr Petersson redan tidigare har påpekat sker denna försäljning genom ett särskilt försäljningsbolag, Malmexport AB. På sidan 20 i den tidigare refererade redogörelsen, som är utgiven av handelsdepartementet och som be-

handlar de statliga företagen, står kort och gott: »Försäljningen av malmer ombesörjes av Malmexport AB, som till lika delar ägs av LKAB och TGO.» Försäljningsbolagets direktör har för övrigt i dagarna varit i Norrbotten och berättat om hur det är att sälja malm åt LKAB.

Utskottet anför också att de skattesynpunkter, som tidigare anlagts i detta sammanhang, numera är av sekundär betydelse på grund av det nya skatteutjämningsförfarandet. Och det är till viss del riktigt. Men jag frågar mig ändå huruvida Kiruna stad kan anse att denna fråga är så sekundär. Jag har låtit göra en beräkning av vad det hela skulle betyda för staden. Det framgår att en förflyttning av huvudkontoret till Kiruna stad skulle betyda ett bidrag till den borgerliga kommunen med 1 615 000 och till den kyrkliga kommunen med 56 000 kronor — tillsammans 1 671 000 kronor. Kiruna stad erhåller inget skatteutjämningsbidrag.

Som jag sade tidigare har ju riksdagen i mycket stor utsträckning sysslat med de lokaliseringspolitiska frågorna. Det bör då också vara helt naturligt att riksdagen beställer en förutsättningslös utredning om lokaliseringsort för företaget där staten själv äger nära nog hela aktiestocken.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Allt är inte väl beställt med utformningen av LKAB:s verksamhet. Men det ämne som motionärerna och reservanterna nu fäst så stort avseende vid är inte på långt när det viktigaste. Frågan om huvudkontorets förläggning har ju också kommit i ett helt annat läge än tidigare på grund av de förändringar som inträffat de senaste åren. Herr Öhvall har redan något varit inne på den saken.

I alla tidigare motioner i detta ären-

de har frågan om huvudkontorets förflyttning från Stockholm till någon ort i Norrbotten tillmätts betydelse framför allt ur skattepolitisk synpunkt. Ursprungligen uttogs ju skatt för den s. k. huvudkontorsandelen med 10 procent av vinsten. Uttaget minskades sedan till 7,5 procent och förutsattes nu gå ned till 5 procent. Men ännu viktigare är att denna del av bolagsskatten inte längre har samma verkningar som förr för norrbottenskommunerna, sedan riksdagen beslutat om nya regler för skatteutjämningen. Norrbottens läns landsting skulle uppenbarligen inte få några ökade inkomster alls genom att huvudkontorsandelen beskattades i Norrbotten i stället för i Stockholm. Landstingets del av skatteutjämningen skulle nämligen minska med i stort sett samma belopp som tillflödet från LKAB skulle öka. Av de tre primärkommuner som kan komma i fråga — Luleå, Gällivare och Kiruna — är det bara den sistnämnda som skulle få någon nytta av förändringen.

Herr Öhvals siffror på denna punkt — de som gäller Kiruna — grundar sig på en oförändrad procentsats för beskattningen av huvudkontorsandelen. Men det finns mycket som talar för att det kommer att gå som man nu förutsett, nämligen att det blir 5 procent, och då ändras ju ganska grundligt, även för Kirunas del, de siffror som herr Öhvall har anfört. Trots att frågan alltså numera har en så begränsad betydelse för norrbottenskommunerna — sett endast ur skattesynpunkt — borde en omprövning göras av LKAB:s verksamhet även med syfte att ge gruvlänet bättre utbyte av bolagets verksamhet. För min del tycker jag inte alls att det är självklart att det skall vara som nu. Jag vet inte varför man nödvändigtvis skall förutsätta att 5 procent är ett heligt tal när det gäller att bestämma den del av bolagsskatten som skall undandras Norrbotten. Det har i debatten antytts att man förmodligen måste ha någon

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

form av kontor i Stockholm under alla förhållanden. Om detta skall kallas huvudkontor är dock inte säkert. Blir detta inte fallet kan man självfallet pruta ner den skattesats som utgår i Stockholm till betydligt mindre än 5 procent.

Dessutom finns det enligt min mening skäl att också se på andra frågor av betydelse för skatten, exempelvis nuvarande tariffer för LKAB:s anlitande av malmbanan. Det är en gammal stridsfråga och norrbottningarna har många gånger marscherat i kanslihusets trappor för att få en ändring till stånd på denna punkt. En viss ändring har skett, men fortfarande är det en fråga som har mycket större betydelse — till nackdel för norrbottningarna — än frågan om beskattningen av den s. k. huvudkontorsandelen.

Jag vill emellertid understryka vad som nu har framhållits såväl av utskottsmajoriteten som av reservanterna, nämligen att bedömningen av LKAB:s verksamhet skall syfta till att ge företaget ökad effektivitet. Jag delar inte LKAB-ledningens mening att styrelsen alltid vet bäst vad som bör ske. Från den utgångspunkten har styrelsen nu avisat s. k. yttre påverkan även när den kommer från statsmakterna, i detta fall riksdagen. Herr Öhvall har helt rätt i att en sådan ståndpunkt är orimlig. Enligt min mening bör riksdagen inte bara blanda sig i frågan om statsföretagens effektivitet utan också ta itu med liknande frågor inom den privata sektorn, ehuru jag misstänker att herr Öhvall inte är med på det. Men om man menar allvar med strävandena att nå ökad effektivitet — inte bara av det slag som kan avläsas i vinstsiffrorna utan också med hänsyn till samhällets intressen på andra områden — kan man inte nöja sig med en diskussion bara om förläggningen av huvudkontoret.

Har man ett allvarligt intresse för statsföretagens effektivitet skall man enligt min mening ta itu med exempelvis

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

frågan om lämpligheten — både för LKAB självt och för vårt land — av att LKAB fortsätter nuvarande samverkan med Grängesbergsbolaget. Detta är som bekant en gammal stridsfråga, som tydligen är på väg att få mycket stor aktualitet igen. En socialdemokratisk utredningsman i den kommitté, som förberedde riksdagsbeslutet om förstatligande av malmgruvorna i Norrbotten avrådde statsmakterna från det här samröret med Grängesbergsbolaget. Han ville tvärtom göra bolaget effektivare — såväl ur företagsekonomisk som handelspolitisk synpunkt — genom att utnyttja statens avtalsenliga rätt att inlösa även en del av malmflottan och alltså även på det området skapa en boskillnad mellan Grängesbergsbolaget och LKAB.

I samband med riksdagsbeslutet framfördes också den frågan, liksom också ett krav från landstinget i Norrbotten, att man skulle ersätta Grängesbergsbolagets fortsatta inflytande i LKAB med rätt för landstinget att köpa aktier i företaget. Men det gick inte, och nu har samarbetet med Grängesbergsbolaget lett till bl. a. upprättandet av det gemensamma försäljningsbolaget. Nu konkurrerar den ena av delägarna i LKAB och försäljningsbolaget med det statliga bolaget genom att sälja malm från det svensk-amerikanska bolag som exploaterar malmfyndigheterna i Liberia. Vad man än kan säga om den saken så inte är det effektivitet ur statsföretagets synpunkt. Med vilka metoder denna konkurrens sker har vi fått veta bl. a. genom skildringarna i svensk TV beträffande Lamcobolagets utformning av sin lönepolitik och sitt allmänna förhållande till de anställda i Lamcogruvan.

Herr talman! Jag har undersökt möjligheterna att ställa ett förslag under denna debatt för att utvidga reservanternas utredningsyrkande. Som detta nu är utformat tycker jag nämligen att det förbigår alla väsentliga frågor. Det

har emellertid visat sig att ett ändringsyrkande stöter på formella hinder, och i stället för att då fuska bort hela den här saken med ett utredningsförslag, som bara berör en del periferia ting, föredrar jag att avvakta ett tillfälle — det kommer säkerligen ganska snart — då man kan ställa förslaget om en sådan utredning av statsföretagets effektivitet att även frågan om LKAB:s huvudkontor kan prövas i ett större sammanhang.

Det går tydligen nu i rätt riktning. Kommunisternas vilja att medverka till den statliga industrisektorns utvidgning och ökade effektivitet har framgått av många motioner i det syfte jag har talat om. Det har också inkluderat frågan om LKAB:s förvaltningsformer. Nu har jämväl den socialdemokratiska kritiken mot statsföretagets brister satt fart på reformkravet. Enligt dagens tidningar skall den socialdemokratiska riksdagsgruppen i morgon diskutera ett förslag som bl. a. syftar till en samordning av LKAB:s och NJA:s verksamhet. Det är ett förslag som vi länge har pläderat för, och jag hoppas för min del att den fortsatta behandlingen av sådana samordningsfrågor som gäller LKAB också skall innefatta även frågan om en statlig verkstadsindustri, så att vi får ett »Statens metallindustrier» ända från råvaran till de färdiga produkterna. Ser man LKAB:s roll i ett sådant större sammanhang kommer frågan om LKAB:s huvudkontor att bli en mindre detalj. Den bör emellertid, jag vill understryka det, också undersökas, men då i det sammanhang jag här talar om.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Vi har här ånyo en fråga, i vilken statsutskottet har delats på två sidor, en s. k. borgerlig sida som omfattar reservationen och en socialdemokratisk, utgörande drygt hälften av utskottets ledamöter, som står bakom utskottets hemställan. På en punkt är

vi ganska överens i denna diskussion, nämligen att riksdagen vid åtskilliga tillfällen tidigare har ventilerat frågan.

Nu säger man i reservationen att det finns en opinion för flyttning av LKAB:s huvudkontor, och att en utredning därför bör verkställas. Men, herr talman, en sådan utredning skulle såvitt jag kan förstå inte kunna prestera ytterligare synpunkter utöver dem som framkom vid en djupplöjning från femte avdelningens sida för några år sedan.

Argumenten för att LKAB:s huvudkontor även i fortsättningen bör vara förlagt till Stockholm har på ett mycket markant sätt anförts i remissvaren. Uppriktigt sagt, herr talman, tror jag inte på talet om att man kan stilla denna opinion enbart med en utredning. Jag föreställer mig att, om man skulle gå med på en utredning, denna — mot bakgrund av de sakskäl som anförts från LKAB:s sida — med all sannolikhet kommer att stanna för att den nuvarande organisationsformen är den i nuläget mest ändamålsenliga om man på ett effektivt sätt vill tillvarata företagets intressen. Jag tror inte att man inför ett sådant konstaterande kan upphöra att motionera i denna fråga, ty det föreligger såvitt jag kan förstå ett intresse att hålla denna liksom vissa andra frågor levande hos befolkningsgrupper. Å andra sidan är jag inte övertygad om att den opinion som här åberopats är så entydig som man vill göra gällande.

Nu är det rent sakligt så, att LKAB har anpassat sin organisation till de rådande förhållandena. I denna debatt har hänvisats till att vissa företag har förlagt sina huvudkontor till den ort där produktionen äger rum, och det är ju riktigt, men det förekommer också fall där man har huvudkontoret förlagt till Stockholm. Den enligt min mening lämpligaste parallell, som man kan dra när man skall bedöma frågan om förläggningssort, är väl en jämförelse med

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

ett företag som i väsentliga avseenden arbetar under likartade förutsättningar, nämligen Grängesbergbolaget. Detta bolag har som bekant sitt huvudkontor placerat i Stockholm. I den organisation, som har byggts upp och godkänts av riksdagen, finns också ett element som bör tillmätas väsentlig betydelse, nämligen att LKAB och Grängesberg har en gemensam försäljningsorganisation. De företag med huvudkontor på produktionsorten, vilka man här pekat på, har regelmässigt sin försäljningsorganisation inrymd inom huvudkontoret, och detta förhållande innebär en väsentlig artskillnad i förhållandena till LKAB och Grängesberg.

En annan artskillnad består i att LKAB i betydande utsträckning till lokalförvaltningarna delegerat beslutanderätten i frågor som i andra företag vanligen handläggs inom huvudkontoret. Det är för att uppnå största möjliga effektivitet som man byggt organisationen på detta sätt.

Jag vill ytterligare tillägga att, om det förslag som framförts i motionen skulle bifallas, detta inte betyder att man skall flytta hela huvudkontoret till Norrbotten utan att ungefär halva kontoret kommer att flyttas. Den andra halvan måste under alla förhållanden finnas kvar i Stockholm för samråd och samverkan med försäljningsorganisationen.

Det sades av en tidigare talare att malmförsäljning inte är någon minutförsäljning. Det är riktigt, men vid malmförsäljning måste man ha en ständig kontakt med marknadsutvecklingen och man måste uppehålla kundkontakter och göra marknadsundersökningar. Allt det arbetet måste ske i samråd med försäljningsorganisationen, och det arbetet är, vågar jag påstå, av den allra största betydelse för företagets framtida utveckling.

När man diskuterar denna fråga bör man inte presentera siffror på det enkla sätt som herr Öhvall gjorde, då han

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

räknade ut hur många kronor Kiruna skulle tjäna på en flyttning. Det är inte alls säkert att Kiruna skulle tjäna någonting på en flyttning; detta måste ju förutsätta att huvudkontoret förläggs till Kiruna. Men med den organisation företaget nu har kan man välja mellan Luleå, Gällivare och Kiruna — jag förmodar att Narvik, som också ingår i lokalförvaltningen, inte är aktuellt i detta sammanhang. Det kan dessutom tänkas — det får i varje fall inte betraktas som helt uteslutet — att man genom den föreslagna organisationen skulle få sämre möjligheter att följa upp marknadsfrågorna och att man sålunda på andra områden skulle kunna förlora väsentligt mer än vad man eventuellt skulle kunna vinna genom ett bifall till motionen. Det är av den anledningen, herr talman, som jag tycker att kammaren denna gång liksom tidigare bör följa utskottet.

Det är på sitt sätt riktigt att vi socialdemokrater, som det sagts i debatten, stöder herr Lundberg i LKAB. Men det beror helt enkelt på att han enligt vår mening har anfört fullt bärkraftiga skäl för den nuvarande organisationen.

Denna fråga har dessutom ytterligare en principiell aspekt, som väl herr Holmberg i någon mån var inne på. Jag undrar hur herrarna skulle ställa sig, ifall det vid nästa års riksdag väcktes en motion om förflyttning av Grängesbergsbolagets huvudkontor till Grängesberg. Jag är ganska säker på att samtliga då skulle säga, att detta är en fråga som den ansvariga ledningen bör få avgöra med hänsyn till vad som är mest ändamålsenligt för företaget. Rent principiellt är det emellertid intressant att konstatera, att man på borgerligt håll i skilda frågor allt mer tycks komma över till uppfattningen att staten skall detaljreglera inom näringslivet. Det stämmer illa med den kritik, som tidigare riktats mot socialdemokratien, och med kravet på att företagsledningarna skall ha största möjliga rörelsefrihet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PETERSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar att herr Lindholm mycket försiktigt gick förbi den Eckerbergska lokaliseringsutredningens ställningstagande för en utredning i denna fråga. Jag vill dessutom lugna herr Lindholm på en punkt: jag kommer inte att motionerna i denna fråga nästa år. Att jag nu motionerat om saken beror på att huvudkontoret ännu inte byggts. Jag har här ett papper där det sägs att LKAB redan i juli 1964 sökte tillstånd att bygga i Stockholm. Den 13 oktober i år fick företaget rättighet att bygga. Företaget skall där uppföra ett huvudkontor för 14 miljoner kronor, där man skall ha utrymme för 70 anställda nu, och i framtiden kan man ha 140—150 anställda.

En sak som herr Holmberg berörde var att beskattningsskälet blivit mindre tungt vägande under de år frågan varit föremål för behandling på riksdagsplanet. Jag tror för min del att det finns ett samband mellan aktiviteten beträffande frågan var huvudkontoret skall ligga och det faktum att beskattningsproblemen har kunnat mildras.

Både herr Holmberg och herr Lindholm förde ett rätt intressant principiellt resonemang. Jag skall anknyta till det.

Man försöker utnyttja vårt utredningskrav i denna fråga för att bevisa att vi generellt skulle vilja ingripa i framför allt statliga företags affärsmässiga drift. Jag vågar påstå att det är helt felaktigt. När det gäller LKAB:s huvudkontor har riksdagen själv 1956 uttalat att frågan kan tas upp till förnyad prövning, och jag anser att den Eckerbergska lokaliseringsutredningen, remissvaren på den och det ännu inte verkställda förslaget om byggande av ett nytt huvudkontor i Stockholm är fullgod anledning att pröva frågan skyndsamt. Men när socialdemokrater-

na argumenterar på sitt sätt och menar att vi politiker inte skall lägga oss i företagsledningens bedömningar av frågan, trots riksdagens uttalande 1956 och trots att en statlig utredning intagit en annan ståndpunkt än LKAB:s ledning...

(Då tiden för kort genmäle var tilländalupen avbröts talaren här av herr talmannen.)

Herr ÖHVALL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Lindholm vill jag bara helt kort säga att jag nämnde Kiruna stad endast i förbigående som exempel på att skattefrågan inte för staden är av sekundär betydelse. Jag håller med utskottet om att den är av mindre betydelse än tidigare, men om huvudkontoret hamnar i Kiruna måste ju skattefrågan ha väsentlig betydelse. Vi har dock inte hängt upp vår argumentation på just skattefrågan.

Beträffande frågan vad vi skulle säga om en motion angående Grängesbergsbolagets förvaltning väcktes här i riksdagen, är det en fråga som man väl egentligen inte skulle behöva besvara. Riksdagen har väl inte att ta ställning till hur Grängesbergsbolaget handlägger sina angelägenheter! Men som tidigare påpekats har riksdagen redan uttalat att man bör vara beredd att pröva denna fråga en gång till.

Det var intressant att höra herr Holmbergs anförande här i dag. Såvitt jag kan erinra mig har herr Holmberg tidigare anslutit sig till vårt utredningskrav. Nu försöker han tona ned denna fråga och ge den en mindre framträdande plats i den socialistiska vision han målar ut. Jag kan inte förstå annat än att det här är den nya vänstern som håller på att återställa ordningen.

Herr HOLMBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Öhvall har rätt så till vida att vänsterns mening om ekonomisk näringspolitik får allt större slagkraft. Detta kan inte undgå att på-

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

verka också denna fråga. Jag vill inte nedtona betydelsen av LKAB:s förvaltningsformer och allmänna produktionspolitik, utan jag vill tvärtom sammanföra allt till en enhetligare bedömning. Jag har framhållit att man exempelvis borde försöka befria sig från samröret med Grängesbergsbolaget, inte bara på grund av de förhållanden som avslöjats i samband med Lamcoaffären utan också därför att det rent företagsekonomiskt måste vara fel att sammankoppla LKAB:s verksamhet med ett företag som konkurrerar med statsdriften.

Utskottet anför en del generella bedömningsgrunder, men det är nödvändigt att man håller reda på vad man vill i denna fråga. Men uppenbarligen har herr Öhvall inte gjort detta. Hävdar man principiellt att det skall vara högsta möjliga grad av effektivitet i näringslivet över huvud taget måste man tillämpa dessa effektivitetsprinciper också inom den privata sektorn. Vem skall därvidlag tillgodose samhällets intressen om inte statsmakterna?

Enligt min mening borde statsmakternas befattning med en näringspolitik av detta slag inte begränsas till enbart statsföretag. Statsutskottets erinringar om de generella bedömningsgrunderna borde därför ske i en annan ordning än som nu förekommit i dess utlåtande. Jag skulle vilja vända på utskottets principalsats och säga, att den omständigheten att LKAB är ett nästan helt statsägt företag inte borde utgöra någon anledning för statsmakterna att i annat sammanhang avstå från liknande påverkan även på de privata företagen.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Den fråga vi nu diskuterar har ett mycket starkt tycke av följetong inte bara därför att jag är den fjärde norrbottningen som är uppe i denna fråga utan därför att frågan behandlas av riksdagen efter nästan exakt samma motion för fjärde gången.

Enligt alla utredningar är följetongs-

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

läsning en mycket vanlig form av dagdrömmeri i det svenska samhället. En viss författare talar om att »min hustru är kär i en följetongsschejk». Jag tror att den följetong vi i dag behandlar är av ett mycket tristare slag än veckotidningarnas. Med en viss travestering skulle jag vilja säga att mina borgerliga länskamrater är passionerat förälskade i en huldra som för länge sen försvann ur folkkantasien vid konfrontation med verklighetens ljus. Hon lever dock tydligen kvar i deras något underliga fantasi.

För oss i Norrbotten är LKAB och dess utveckling av utomordentligt stor betydelse. Det är vårt största företag och ger sysselsättning åt 7 000—8 000 människor, och därför är vi norrbottningar naturligtvis intensivt intresserade av dess utveckling. Vi känner också mycket stor oro inför vad som hänt på sista tiden, när LKAB har måst minska sin verksamhet.

Då man sagt sig vara intresserad av att LKAB skall utvecklas, har vi litet svårt att förstå att man så här ensidigt från borgerligt håll skall syssla med en enda detalj, nämligen frågan om huvudkontorets förläggning. Tidigare har man talat om de skattepolitiska aspekterna på denna fråga. I dag har det sagts att några sådana inte längre finns, varför jag inte skall gå in på detta problem. Herr Öhvals räkneexempel är något underligt, men utskottets talesman har redan påvisat detta.

Man har sedan talat om den lokaliseringspolitiska effekten av LKAB-huvudkontorets förflyttning. Ja, vad betyder den? Det torde enligt uppgifter som man kan hitta i utskottsutlåtandet röra sig om 20—25 personer som skall flyttas upp till Norrbotten. Jag vägrar att tro att arbetstillfällena för 25 personer i Norrbotten skulle vara av avgörande lokaliseringspolitisk betydelse.

Vidare har man sagt att det ligger viktiga psykologiska orsaker bakom kravet på kontorets flyttning. I den mån

det finns en stämning för en förflyttning av LKAB:s huvudkontor till Norrbotten bland den breda allmänheten har man själv piskat upp den genom en osaklig, ensidig och förvrängd propaganda i Norrbottens borgerliga tidning. Man har försökt haussa upp denna egentligen mycket oväsentliga detalj till en ödesfråga för Norrbotten. Sedan säger man här att eftersom den opinionen finns måste vi göra så och så. Detta är väl ändå att resonera litet underligt?

Jag vill poängtera att alla de remissinstanser som har uttalat sig har sagt att »visst vill vi att huvudkontoret skall flyttas till Norrbotten, men det viktigaste är företagets effektivitet». Det har Kiruna stad, landstinget och alla de övriga sagt — möjligen med undantag för Luleå stad. Frågan gäller då: Vem bedömer effektivitetssynpunkten bäst? Är det vi här i riksdagen som är bäst lämpade att bedöma detaljer i företagets förvaltning eller är det företagets ansvariga ledning? Är vi här i riksdagen särskilt skickliga och lämpliga härför, förstär jag inte varför den visdomen endast skall förbehållas LKAB. Då borde även andra företag få del av den sakkunskapen. Vi borde avgöra alla sådana detaljer även för det privata näringslivet. Beträffande LKAB kan man väl dock säga att politikerna och länet har större inflytande i dess förvaltning än i något annat företag. Under hela den tid som verksamheten i statlig regi pågått har i styrelsen suttit två ledamöter från Norrbottensbanken i denna kammare. De synpunkter som har framförts borde därför ha kunnat framläggas för LKAB:s ansvariga ledning för att där prövas.

I dessa dagar säges en hel del om statliga företags bristande effektivitet. Jag tror emellertid inte att någon på allvar vill påstå att dessa omdömen i första hand gäller LKAB. Varför skall man då ständigt återkomma med dessa motioner, som måste innebära irrita-

tion för företaget, dess ansvariga tjänstemän och dess ledning utan att man egentligen vinner något därmed? Vad är det man egentligen vill? Att man vill åstadkomma något vettigt och för länet betydelsefullt har jag svårt att inse. Vissa kretsar behöver tydligen vulgärargument i sin propaganda, men jag har svårt att förstå att högermännen i Norrbotten och i riksdagen, som säger sig framför allt representera näringslivet och industriutvecklingen, kan svälja detta och anse att riksdagen skall vara en auktoritet som bestämmer över vissa detaljer i företagsledningen. Har man inte den uppfattningen enbart när det rör statliga företag? Dem är det tydligen inte så noga med, dem kan man låta dilettanter sköta. Men man vill inte gå med på att privata företag behandlas på liknande sätt.

Jag tror på en utökad statlig företagsamhet, men en statlig företagsamhet där politiker dirigerar utvecklingen i stort och gör upp vissa ramar medan fackfolk och en ansvarig ledning sköter detaljerna, precis som nu gäller i LKAB. Effektiviteten måste vara det viktigaste. Jag vill deklarerat att vi socialdemokrater i Norrbotten och alla socialdemokrater som står bakom utskottsutlåtandet inte har någonting emot att huvudkontoret förflyttas till Norrbotten — tvärtom skulle vi önska detta. Men det viktigaste måste vara företagets möjligheter att utvecklas och bli effektivt. Den synpunkten är särskilt betydelsefull just nu, när bolaget kämpar med mycket stora svårigheter. Att då sätta käppar i hjulet genom att ta ifrån den ansvariga ledningen bestämmanderätten i detta fall tror jag är farligt.

Jag vill vädja till mina borgerliga länskamrater och säga: Låt oss i Herrans namn arbeta för att lösa Norrbottens lokaliseringsproblem, låt oss arbeta för våra viktiga näringsfrågor! Men låt oss sluta upp med sådant här, som inte kan uppfattas som annat än de-

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor
monstrationspolitik, som dimbildning! Låt oss ägna våra krafter åt vettigare frågor! I denna fråga är vi i sak ense. Vi ser gärna att huvudkontoret kommer till oss. Men de faktiska och företagsekonomiska aspekterna måste vara avgörande. För oss är LKAB så betydelsefullt att vi inte vill äventyra någonting genom att falla undan för ett krav på något som egentligen bara är en chimär, en dimbildning.

I detta anförande instämde fru *Jäderberg* (s).

Herr **ÖHVALL** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är något förvånad över herr Svanbergs senaste inlägg. Han försöker uppenbarligen slå in öppna dörrar. Vi har uttalat att vi inte vill eftersätta effektivitetskravet, men vi har också hänvisat till remissinstansernas yttranden.

Praktiskt taget den enda undersökning, som gjorts av en utomstående i detta sammanhang, är den Eckerbergska utredningen, i vilken anförts att LKAB-ledningens uppfattning är något ensidig och behöver belysas från andra synpunkter. Skillnaden mellan å ena sidan herr Svanberg och utskottsmajoriteten och å andra sidan oss övriga är att de förra ser ut att lida av en auktoritetstro över alla gränser.

Man tar ingen som helst hänsyn till vad remissinstanserna har uttalat utan nöjer sig med den uppfattning, som kommit till uttryck hos företagets ledning. Låt mig därför i denna min sista replik understryka att ingen har ifrågasatt LKAB-ledningens duglighet — tvärtom. Men såvitt jag vet är det ändå också i detta fall fråga om helt vanliga människor, som kan bli offer för ensidigt tänkande. Det kommer säkerligen att dröja innan statliga tjänstemän som har rotat sig i Stockholm upptäcker att duglighet och kunnande i detta fall kanske skulle kunna komma ännu bättre till sin rätt i den goda miljö, som vi har längst uppe i norr.

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste reagera när herr Öhvall påstår att vi skulle bygga enbart på auktoritetstro. Det är ändå ett klart faktum att ett biträdande av motionens syfte i sak skulle innebära följande.

Drygt hälften av personalen vid det kontor, som nu är förlagt till Stockholm, skulle i alla fall stanna kvar. Detta är nämligen nödvändigt för att man skall kunna upprätthålla en god kontakt med försäljningsorganisationen. Den andra delen — kanske något mindre än hälften — som eventuellt skulle flyttas till Norrbotten, måste i sin tur för att kunna fullgöra sin verksamhet inom företaget vid åtskilliga tillfällen ha en god kontakt med den del av personalen, som stannar kvar i Stockholm. Detta betyder att man ständigt måste flacka mellan Norrbotten och Stockholm.

En framstående företagsledare har beskrivit sin verksamhet såsom ett liv i resor mellan företaget och Stockholm, och detsamma skulle bli förhållandet för personalen på huvudkontoret om man följer reservanternas mening på denna punkt.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Öhvall anför nu att reservanterna inte vill eftersätta effektivitetskravet. Han anklagar dessutom mig och de övriga på utskotts-majoritetens sida för auktoritetstro. Vi skulle inte bry oss om vad remissinstanserna har uttalat.

Men vad har då remissinstanserna anförts? De har allesammans med undantag av Luleå stad i sina remissyttranden år 1964 uttalat att det fanns skäl, som talade för en förläggning i Norrbotten men att den avgörande synpunkten måste bli hänsynen till företagets effektivitet.

Kiruna stad framhåller särskilt att det väsentliga till slut ändå är att det är ett bra och effektivt företag. Vidare

sade han att personer som sitter i LKAB:s ledning kan bli konservativt inställda så att de håller fast vid gamla meningar. Tanken att det inte skulle förekomma någon diskussion inom LKAB:s ledning därför att ledningen inte känner till riksdagens synpunkter, den tycker jag herr Öhvall skall framföra till exempelvis Norrbottens nuvarande landshövding, som sitter i LKAB:s styrelse sedan mycket långt tillbaka; jag tror han känner till dessa synpunkter.

Jag skulle vilja vända på det hela och säga att vad herr Öhvall ägnat sig åt i hela sitt anförande kanske inte är auktoritetstro utan auktoritetstrons käre följeslagare, nämligen gammal slentrian att gå på i gamla tankebanor.

Herr PETERSSON (h):

Herr talman! Herr Svanberg frågade mig vad jag vill som motionär. Jag vill få upp huvudkontoret till Norrbotten!

Herr Svanberg och jag är överens i så mycket. Båda anser vi att LKAB:s effektivitet är viktigast och att LKAB:s utveckling är av mycket stor betydelse för länet, men jag har ingen orsak att tro att betydelsen blir mindre därför att huvudkontoret förläggs till Norrbotten, och jag tror inte heller att LKAB:s intresse för länet blir mindre av att huvudkontoret kommer dit. Herr Svanberg! Alla borgerliga i statsutskottet har ju också stött denna motion, och även den borgerlige och nu avlidne norrlandsledamoten i LKAB:s styrelse Harald Larsson, har bl. a. i landstinget sagt att han stöder kravet på en utredning i huvudkontorsfrågan.

Eftersom även herr Svanberg var inne på detta principresonemang vill jag tala lite mer härom då repliktiden inte räckte till för mig förra gången. Man försöker utnyttja vårt krav på utredning i denna fråga som ett argument för tanken att vi generellt skulle vilja ingripa i statliga företags affärsmässiga drift. Detta är enligt min mening fel-

aktigt, ty i detta fall gäller det en fråga varom riksdagen själv har gjort ett uttalande, och dessutom har en statlig utredning framfört bestämt önskemål om utredning.

När socialdemokraterna argumenterar mot oss såsom de gjort i utskottsutlåtandet skulle jag vilja fråga: Menar ni då att politiker inte skall lägga sig i företagsledningens bedömning av frågan, trots riksdagens uttalande 1956 och trots att en statlig utredning har sett på frågan annorlunda än LKAB:s ledning? Är det i så fall ett principiellt ställningstagande som går ut på att politiker inte skall försöka inverka på företagsledningens bedömning av vad som är bäst för deras företag? Om så är fallet är det ett intressant resultat av denna debatt som visar vad som skiljer socialdemokrater och kommunister åt.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Herr Petersson ställde i slutet av sitt anförande vissa frågor till oss socialdemokrater beträffande möjligheten att blanda oss i ett företags ledning och skötsel. Jag tycker att dessa frågor är malplacerade med tanke på den diskussion som förts. Vi har hela tiden hävdad att företagsledningen i denna fråga har anfört fullgoda skäl för sitt ställningstagande, skäl som vi för vår del kan acceptera. Under sådana förhållanden föreligger enligt vår åsikt inget som helst behov av denna utredning.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Petersson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Förläggningen av LKAB:s huvudkontor

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 155, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Öhvall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 96 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningskatt å vissa varor, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet;

jordbruksutskottets utlåtande nr 26, i anledning av samma proposition jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av vissa postavgifter jämte i ämnet väckta motioner.

Beräkningen av avgifter till statsverket för tjänster till allmänheten

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkanden och utlåtande hemställt.

§ 14

Beräkningen av avgifter till statsverket för tjänster till allmänheten

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 50, i anledning av motioner angående beräkningen av avgifter till statsverket för tjänster till allmänheten.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr **WERBRO** (fp):

Herr talman! I bankoutskottets utlåtande nr 50 behandlas motionerna I: 540 och II: 680 angående avgifter till statsverket för de tjänster som tillhandahålls allmänheten.

När vi i vårt samhälle begär en tjänst är vi väl alla beredda att betala den kostnad som arbetsprestationen kräver. Det förekommer också i vårt dagliga liv fall då prestationen är av så ringa omfattning att man inte uttar avgift för den — det blir dyrare att ta ut avgift än att inte göra det.

Utskottet har i sitt utlåtande varit mycket positivt i sin skrivning, men man kan i vissa fall inte godta den. Det synes mig som om bankoutskottet inte riktigt trängt in i de problem som anförts i motionerna. De många avgifter som uttas för tjänster från statsverket är reglerade i särskilda kungörelser och kan inte ändras av de olika förvaltningarna, även om det meddelas från regeringens sida att ändringar är möjliga.

För att visa att avgifterna kan vara mycket felaktigt konstruerade och tarvar en översyn skall jag ta ett litet exempel. Det förekommer relativt ofta att personer vill ha ett lagakraftbevis för ett beslut i en kommunal församling. Man gör en framställning till länsstyrelsen och översänder en avskrift

av beslutet. Där måste det kontrolleras att besvär icke anförts över ifrågavarande beslut. Därefter sker påteckning på handlingen om att besvär icke anförts och att beslutet har vunnit laga kraft. Sedan måste handlingen överlämnas till kassan, som översänder den till vederbörande mot postförskott. Därefter måste avgiften registreras på en inbetalningslista och överlämnas till verkets bokföring. När detta har gjorts skall redovisning ske till statsverket, och sedan blir det revision i vanlig ordning. För detta uttager statsverket två kronor.

Det visar sig att statsverkets kostnader härför är avsevärt högre än vad som uttagits i avgift. Om man räknar ut tiden för dem som handlägger dessa ärenden, skall man säkerligen finna att kostnaden ligger över tio kronor. Det hade varit billigare för staten att inte ta ut de två kronorna och slippa den tidsödande och omfattande redovisningen av medlen.

Jag vill särskilt vända mig mot vad utskottet skriver på sidan 4 i sitt utlåtande om behovet av tidsstudier av de arbetsprestationer som utförs när avgifter tas ut inom statsverket. I utskottsutlåtandet sägs att man inte finner det nödvändigt att verkställa tidsstudier. Jag hänvisar bara till vad jag tidigare relaterat: nödvändigheten av att verkställa en noggrann tidsstudie, så att inte staten förlorar på att ta ut avgifter och att avgifterna i de fall, där de uttages, verkligen står i förhållande till de kostnader staten har för avgiftsuttagandet.

Jag vill anföra ett exempel som visar att man inom den privata sektorn utnyttjar systemet med avgiftsberäkning på ett helt annat sätt än staten, som har dessa fastställda avgifter. Jag rekvirerade vid ett tillfälle en reservdel från ett företag. Den sändes till mig i en varupåse, men i påsen fanns också en lapp med meddelande, att på grund av varans ringa värde avstod företaget från att göra någon debitering, då be-

Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion

loppet inte skulle täcka bokföringskostnaderna.

Jag fick alltså reservdelen gratis, och jag tycker detta exempel är något som man skall tänka på när statsverket tar ut avgifter. Man bör fråga: Är det lönt att ta ut avgift eller skall beloppet efterskänkas? Och när avgift uttages skall den verkliga kostnaden täckas.

Jag tror att man inom statsverket i många fall inte tänker på alla de administrationskostnader som uppstår när man tar ut avgifter för de tjänster som tillhandahållits. Om den utredning genomfördes som vi föreslagit i motionen och det alltså gjordes en tidsstudie, skulle säkerligen en omfattande rationalisering komma att verkställas och avsevärda besparingar kunna göras.

Herr talman! Jag skall inte ställa något särskilt yrkande, men jag har ansett det lämpligt att för kammarens ledamöter redovisa dessa synpunkter.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Jag finner inte att de synpunkter som herr Werbro framfört på något sätt står i motsatsförhållande till skrivningen i utskottsutlåtandet.

Det problem som aktualiserats av motionärerna är intressant — det är ett nationalekonomiskt viktigt problem och ett statsekonomiskt viktigt problem. Utskottet har inte heller på något sätt sökt förringa betydelsen av dessa frågor utan har tvärtom understrukt deras vikt. Vi har också varit medvetna om den balansgång man har att gå när det gäller att i de fall, som herr Werbro redovisade, ta ut avgifter eller avstå från att ta ut avgifter, att beräkna avgifterna schablonmässigt eller beräkna dem marknadsmässigt. Utskottet understryker emellertid att statsmakterna på senare tid blivit mera öppna för denna frågeställning än tidigare och att det finns glädjande exempel på att en

mera realistisk prissättning tillämpas. Framför allt är det tydligt att man är på väg mot en ständig uppföljning av dessa frågor.

Herr Werbro framförde inget särskilt yrkande, och för min del hemställer jag endast om bifall till utskottets förslag att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15**Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 51, i anledning av motion om överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion.

I den till bankoutskottet hänvisade motionen nr 665 i andra kammaren av herr *Jansson m. fl.* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle föreslå att en utredning tillsattes i syfte att framlägga förslag om överförande av privatägd krigsmaterielproduktion i statlig ägo.

Utskottet hemställde, att motionen II: 665 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Bankoutskottet föreslår att motion nummer II: 665 om överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd.

Motionen har varit på remiss till tre instanser och samtliga avstyrker densamma. Två av remissinstanserna gör det kanske närmast av principiella skäl, nämligen försvarets fabriksverk och Sveriges industriförbund, medan Landsorganisationen — med formule-

Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion

ringar som man igenkänner från tidigare remissvar — skriver, att innan frågan om de statliga företagens organisatoriska samordning och framtida verksamhet klarlagts, bör ingen speciell sektor lösryckas ur detta problemkomplex. LO anser att såväl i fråga om kostnadsaspekten som de utrikespolitiska konsekvenserna av privata svenska företags tillverkning och försäljning av krigsmateriel bör statlig kontroll över försäljningen kunna motsvara samhällets krav.

Låt mig redovisa några av huvudtankarna bakom vår motion. Vi har i motionen påpekat det spänningsförhållande som måste råda mellan de enskilda vinstintressen som är förenade med privatägd krigsmaterielproduktion och vad som kan anses vara ett allmänt samhälleligt intresse. Det är inget angrepp på dessa enskilda företags moral i och för sig, om jag påpekar att de självfallet måste vara intresserade av största möjliga vinst och största möjliga avsättning. Det finns starka skäl att instämma i vad en handelsminister framhöll så tidigt som år 1935 när frågan behandlades här i riksdagen: »Det ligger i sakens natur att en industri, vars välstånd är beroende av staternas rustningar, skall vara i hög grad intresserad av att rustningspolitiken fullföljes i världen. Talrika vittnesbörd hava framkommit om det inflytande, som de mäktiga företagen inom denna produktionsgren kunnat utöva i olika länder till förfång för försöken att hejda rustningarna och åstadkomma internationella uppgörelser om begränsning och minskning därav.»

Det är mig främmande att dra någon parallell mellan det som var relevant 1935 och det som är relevant nu, men jag anser att detta yttrande av dåvarande handelsministern likväl har stor giltighet också i dag.

Vad vi motionärer har önskat är att få till stånd ett sådant ägandeförhållande till krigsmaterielindustrien att pris-

sättningen av produkterna kan ske utan att vinstintressen föreligger och måste tillgodoses. Det måste vara gynnsammare för staten och landets skattebetalare, om man inte vid försvarsutgifterna för inköp av krigsmateriel behöver räkna med att en betydande vinst till bolagen eller enskilda skall ingå i priset. Det är en orimlighet att privata intressen skall tjäna på att vi här i landet anser oss nödsakade att ha ett ganska dyrbart försvar. Ingen begär ju att ett privatkapitalistiskt bolag skall leverera varor till självkostnadspris. Men staten skulle, om staten uppträdde som företagare, på helt annat sätt ha möjligheter att utan någon vinst framställa de produkter som vi anser nödvändiga för försvaret.

Om man ser på krigsmaterielindustriens lönsamhet, finner man att den är mycket betydande både om man räknar med ökningen av aktiekapitalet och med aktieutdelningen hos krigsmaterielproducerande företag. Låt mig ge några siffror.

Den balanserade vinsten för Boforskoncernen var 1960 20 miljoner, 1961 23 miljoner, 1962 25 miljoner, 1963 28 miljoner och 1964 30 miljoner kronor. Årsvinsten var år 1960 13 miljoner, 1961 12 miljoner, 1962 12 miljoner, 1963 12 miljoner och 1964 12 miljoner kronor. Moderbolaget hade i genomsnitt under de år jag nämnde en årsvinst på mellan 11 och 12 miljoner kronor. Om jag tar SAAB som exempel, finner jag att årsvinsten 1960 var 8 miljoner och att den sedan stigit successivt fram till 1964 då den utgjorde 19 miljoner.

Jag skall inte trötta med flera siffror; jag har bara velat antyda hur lönsam krigsmaterielproduktion är.

Bankoutskottet avstyrker motionen och hänvisar bl. a. till den utredning för försvarets upphandling som gjorts av nuvarande statssekreteraren i försvarsdepartementet, herr Olhede. Både utskottet och försvarets fabriksverk uttalar att det bästa på detta område är

Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion

effektiv fri konkurrens på marknaden; det ger de bästa produkterna till förmånligaste pris. Ja, det låter sig sägas. Saken är bara den, att på detta område finns det inte någon sådan konkurrens. Jag vill ta försvarsministern som vittne till att det förhåller sig så. I direktiven till utredningen om upphandling av försvarsmateriel säger försvarsministern: »Med hänsyn till att konkurrenssituation ej föreligger inom landet när det gäller ifrågavarande utveckling och tillverkning, är det enligt min mening nödvändigt, att den ansvariga förvaltningsmyndigheten har erforderlig insyn och överblick över engagerade företags tillverkning, rationaliseringsverksamhet, bokföring m. m. för att kunna kontrollera skäligheten m. m. i kostnader och vinst.»

Det står alltså ganska klart att det inte finns en sådan konkurrenssituation som vissa av remissinstanserna anser vara så värdefull i detta sammanhang. Riksdagen har heller inte tagit ställning till det förslag om nya bestämmelser för upphandling som framlagts genom herr Olhedes utredning. Statssekreterare Olhedes förslag är i princip ett betydelsefullt steg framåt, eftersom det genomfört ändå innebär ökad samhällelig insyn. Men ingen har ju kunnat undgå att uppmärksamma att det i vissa kretsar — som även är representerade bland remissinstanserna här — rests invändningar mot statssekreterare Olhedes utredning. Jag kommer när utredningens förslag föreläggs riksdagen att ansluta mig till förslaget om ökad kontroll och samhällelig insyn inom krigsmaterielindustrien. Men jag är övertygad om att det inte kommer att råda enighet i kammaren i den frågan.

Vi har i vår motion pekat på att ett statligt övertagande av krigsmaterielindustrien skulle ge helt andra möjligheter till ekonomisk och teknisk samordning, samproduktion och rationalisering. Det skulle vara mycket lättare för staten att få olika önskemål att harmoniera än

det är när privata intressen och bolagsintressen står mot det allmännas intressen, som de nu måste göra.

I samband med den propå som framförts i den sittande försvarsutredningen om att frysa militäruppgifterna till nuvarande nivå, kom det ganska snabbt uttalanden från företaget som levererar krigsmateriel, där dessa påpekade att ett sådant beslut skulle komma att tvinga dem till avskedanden. Statligt ägande av krigsmaterielindustrien skulle åtminstone leda till att vi slapp det orimliga förhållandet att sysselsättningsfrågan för de inom krigsindustrien anställda skulle utgöra argument för en fortsatt upprustning av vårt dyrbara försvar. Det är ju faktiskt detta vi gång på gång får uppleva. Och det kan inte vara många av kammarens ledamöter, oberoende av partihemvist, som anser det skäligt att sysselsättningsfrågan skall användas som argument för att försvaret måste vara så eller så dyrt.

LO:s uttalande är intetsägande men lämnar dock plats för LO att i framtiden inta en positiv hållning till förstatligandet av krigsmaterielindustrien. Till komplettering av LO:s yttrande vill jag här bara erinra om att det bland fackföreningsfolket inom krigsmaterielindustrien här i landet finns en ganska stark opinion för förstatligande av denna industri. Bl. a. har boforsarbetarna genom sin fackförening uttalat, att det torde stå utanför all diskussion att krigsmaterielindustrien skall vara samhällsägd. Det är enligt min uppfattning ganska betydelsefullt, att just de grupper som är sysselsatta inom denna industri är positivt inställda till ett förstatligande.

LO anför, enligt bankoutsrottets referat, i sitt uttalande att statlig kontroll av nuvarande typ bör vara till fyllest. Detta referat är kanske inte helt korrekt, ty om LO anser att den nuvarande kontrollen är till fyllest, blir man litet orolig för hur LO senare kommer att ställa sig till statssekreterare

Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion

Ohedes utredning, vari det faktiskt föreslås en väsentlig förändring när det gäller den statliga kontrollen.

I bankoutskottets utlåtande saknar jag den uppfriskande och förnyade ton, som präglat bl. a. herr Hagnells uttalanden i fråga om expansiv utveckling av det statliga ägandet. Jag ser emellertid att herr Hagnell inte varit närvarande vid slutjusteringen av bankoutskottets utlåtande.

Med dessa ord har jag i korthet velat ge ytterligare motiv för vår motion, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr REGNELL (h):

Herr talman! Motionärerna önskar få den privatägda krigsmaterielproduktionen överförd i statlig ägo av två skäl. Dels menar de att detta skulle, som det heter i motionen, ytterligare befästa det svenska folkets fredssträvanden, dels menar de att landets skattebetalare skulle göra en vinst på att staten ensam stod som tillverkare av krigsmateriel.

Om motionärerna kunnat framlägga några fakta som givit stöd för deras uppfattning, skulle riksdagen säkert inte ha varit sen att villfara deras önskemål. Men nu är det inte så; det finns inga som helst skäl att tro vare sig att det skulle vara till fördel för fredssträvandena eller att kostnaderna för det svenska försvaret skulle bli lägre om krigsmaterielproduktionen helt överfördes i statlig ägo.

Jag skall be att få börja med den ideella synpunkten, som utan tvivel är den viktigaste. Om det hade kunnat gagna fredssträvandena i aldrig så liten mån att vi här i landet helt nationaliserade vår krigsmaterielindustri, så skulle detta ha varit ett utomordentligt starkt argument för att vidta en sådan åtgärd. Man skulle möjligen ha kunnat tänka sig att motionärerna eftersträvat en sådan nationalisering för att, när den väl genomförts, krympa eller rent av lägga ned tillverkningen av krigsmateriel. Det hade varit en åtgärd som

skulle kunnat sägas ha samma effekt som vägran att utföra krigstjänst. Det finns de som menar att själva existensen av krigsmateriel och soldater utgör ett hot mot freden och att man därför genom att avstå från att tillverka vapen och genom att vägra att bära vapen gör fredens sak en tjänst. Men det är ju inte alls dithän motionärerna vill komma. Därför behöver jag inte argumentera mot den tankegången, som i och för sig är högst aktningvärd men som tyvärr inte går att realisera i praktisk politik.

Nej, motionärerna tänker sig att man skall fortsätta med krigsmaterieltillverkningen här i landet. De är förmodligen medvetna om att Sverige måste ha tillgång till en krigsmaterielindustri för att det över huvud taget skall vara någon mening med talet om att vi vill upprätthålla vår neutralitet. Att det på något sätt skulle gagna fredssträvandena om den fortsatta produktionen av krigsmateriel till hundra procent skedde i statlig regi i stället för som nu till en del i statlig regi och till en del i enskild regi, förefaller vara ett helt ogrundat påstående. Det är nämligen så — och det har motionärerna säkert varit fullt medvetna om, och i den mån så inte varit fallet har de kunnat läsa sig till det i utskottsutlåtandet, där saken klart redovisas — att krigsmaterieltillverkningen är föremål för statlig insyn. Statligt tillstånd krävs för att få etablera sig som tillverkare av krigsmateriel. Den enda köpare som förekommer här i landet är staten, och om man vill sälja utanför landets gränser krävs det också tillstånd av det allmänna för att sådan export skall komma till stånd.

För den privata företagsamheten återstår alltså ingenting annat än det rena handhavandet av tillverkningen. Att man genom att åstadkomma en ändring därvidlag skulle kunna gagna freden är svårt att inse. Det är för resten tacknämligt att motionärerna tar avstånd från den gamla grova propagandan som man ännu möter i vissa sam-

Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion

manhang att den svenska krigsmaterielindustrien i och för sig skulle vara en krigsframkallande faktor.

Jag har varit angelägen om att grundligt gå igenom de argument som möjligen skulle kunna anföras till förmån för tanken — eller skall jag säga tron? — att det skulle gagna fredssträvandena om svensk krigsmaterielindustri var helt statsägd. Jag kan inte se att något av de argument som framförts skulle vara bärkraftigt.

Då återstår frågan huruvida landets skattebetalare skulle ha något att tjäna på att krigsmaterielindustrien förstatligades. Den frågan skulle kunna delas upp i två delfrågor. Den ena skulle vara huruvida produktionen nu inte sker så rationellt som önskvärt vore, och den andra huruvida företagen gör oskäligen vinster.

När det gäller frågan huruvida den nuvarande produktionen sker på ett rationellt sätt har motionärerna inte haft några invändningar att göra, medan däremot herr Jansson i sitt anförande nyss menade att produktivitetsvinster skulle vara att hämta om man sammanförde krigsmaterielindustrierna i större utsträckning. Detta sade herr Jansson i samma andetag som han påpekade att det är fråga om ett fåtal krigsmaterielindustrier med närmast monopolistisk ställning på marknaden, och hans argumentering går alltså tvärtemot de påpekanden han själv gjort. Det är inte så att vi här i landet har krigsmaterielproduktionen utplottrad på en massa småföretag — det skulle vara en teknisk omöjlighet helt enkelt därför att forsknings- och utvecklingskostnaderna är så stora att de kan bäras bara av de verkligt stora företagen.

Herr Jansson tänker sig emellertid att man från de existerande producenterna skulle ta bort den del av produktionen som avser krigsmateriel och föra samman allt i ett enda krigsmaterielproducerande företag. Det skulle innebära att våra nuvarande stora producenter — här

har tidigare som exempel nämnts SAAB och Bofors, och det är naturligtvis de företag som i första hand kommer i åtanke — skulle stå kvar med endast en civil sektor. De har nämligen båda vid sidan av sin krigsmaterielproduktion en betydande civil sektor och från remissinstansernas sida har påpekats, att detta i och för sig innebär en betydande fördel, eftersom forskningen inom företagen kan bedrivas med sikte på såväl deras civila som deras militära produktion. Jag föreställer mig att det är mycket som är gemensamt vid exempelvis framställningen av en traktor för civila ändamål och en bandtraktor eller snöevessla som skall säljas till vårt försvar. Det är mycket som är gemensamt för de skjutvapen, vilka användes i militära sammanhang, och de skjutvapen som användes i andra sammanhang.

En annan fördel med sammankopplingen mellan en civil och en militär sektor är att när man i ett nödläge snabbt behöver forcera en militär produktion har man möjlighet att krympa den civila sektorn inom det företag som är uppbyggt med dels en militär och dels en civil sektor. Beredskapen är alltså större än den skulle kunna vara i ett företag, som enbart sysslar med framställning av militär materiel.

När det gäller att kommentera effektiviteten av den nuvarande krigsmaterielindustrien här i landet, är det naturligtvis svårt att få fram någon mätare. Men en viss mätare finns dock i den omständigheten att när det gäller inköp för det svenska försvaret har i flertalet fall de svenska anbuderna kunnat antagas även då det förelegat alternativa anbud från utlandet. Det har också visat sig att den svenska industrien har varit kapabel att på den mycket hårda internationella marknaden ta hem beställningar i konkurrens med där etablerade företag. Detta utgör ett besked om att kvaliteten och det pris till vilket denna erbjudes är konkurrenskraftiga internationellt sett.

Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion

Så återstår delfrågan om huruvida de svenska producenterna gjort några oskäligen vinster på sin tillverkning. Detta uttryck användes inte i motionen, och jag tror knappast heller att herr Jansson gjorde det i sitt anförande nyss. Men när han räknade upp de miljoner som SAAB och Bofors förtjänat under årens lopp och de miljoner, med vilka de balanserade vinsterna ökat år från år, ville nog ändå herr Jansson ge sken av att det är fråga om ovanligt stora vinster för dessa företag.

Visst är det sant att aktieägarna i SAAB haft anledning att vara belåtna under de gångna åren. Kursvärdet har stigit och utdelningarna har ökat. Men den riktiga frågeställningen är väl dels i vilken utsträckning dessa vinster har kommit från den militära sidan och i vilken utsträckning de härstammar från den betydande civila sidan, dels i vilken utsträckning vinsterna har överstigit dem, vilka kunnat konstateras hos företag i andra framgångsrika branscher under den högkonjunktur som vi här i landet åtnjutit under de gångna åren.

Ställer man frågan så, finner man nog att de miljoner som herr Jansson nämner inte emanerar från vinster på krigsmateriel. Besked av samma slag kan vi få av kalkylerna, eftersom det allmänna kontinuerligt haft god insyn i dessa. Denna insyn kommer ytterligare att öka.

Herr Jansson slutade sitt anförande med att tala om att staten skulle kunna driva denna produktion på ett för skattebetalarna mera tillfredsställande sätt genom att se bort från de privata vinstintressena. Han menar tydligen att staten skall ställa till förfogande kapital utan att detta kapital förräntas. Det är ju en orealistisk synpunkt. Staten lånar inte sitt kapital utan att betala ränta på det, och i den mån staten själv tjänar in kapital i annan affärsdrift bör naturligtvis också det kapitalet räntebäras när det sättes i arbete.

För närvarande får staten låna upp

sina pengar till omkring 7 procents ränta. Bofors har år efter år lämnat sina aktieägare 8 procents utdelning på det nominella värdet av aktierna. Med de priser på aktierna som gällt under de senaste åren har den som köpt Boforsaktier fått en avkastning på sitt insatta kapital med omkring 5 procent.

Det sparande inom företaget, som herr Janssons siffror lämnade besked om, har förvisso inte varit onormalt utan endast haft den omfattning som bör krävas inom ett företag, antingen det är privatägt eller statsägt.

Även på denna punkt kommer man alltså, genom att föra ett resonemang av det slag som jag här gjort, till det resultatet att några oskäligen vinster förvisso inte har kammats hem av krigsmaterielindustrierna i vårt land, att tillverkningen har skett rationellt och att det därför icke ur skattebetalarsynpunkt skulle vara något att tjäna på ett förstatligande av dessa industrier.

Då återstår faktiskt ingenting av den argumentering som har förts i motionen. Att Sveriges vilja till fred och nedrustning ytterligare skulle understrykas genom ingrepp av det slag som i motionen rekommenderas har man inte kunnat göra troligt. Att skattebetalarna skulle ha något att hämta genom sådana ingrepp har man heller inte kunnat göra troligt. Därför är, såsom jag ser det, den slutsats som utskottet kommit fram till den riktiga. Och denna slutsats är att utskottet rekommenderar riksdagen att avslå motionen.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat till herr Regnélls mycket klara och intressanta argumentering. Om jag icke desto mindre är oenig med honom, beror det på att vi utgår från olika principiella värderingar i denna fråga.

Herr Regnéll sade att om motionärerna hade kunnat framlägga några fakta för sitt förslag, hade vi här i riks-

Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion

dagen kanske kunnat bli eniga därom.

Det föreligger tydligen en stor divergens mellan exempelvis min och herr Regnélls uppfattning om vilka fakta som talar för ett förstatligande i denna fråga. Jag erinrade här om att boksluten för Bofors och SAAB visar ganska imponerande siffror, och jag har även pekat på ökningen av aktiekapitalet under dessa år; SAAB:s aktiekapital har i det närmaste fördubblats. Jag skall inte närmare gå in på dessa förhållanden, men jag kan eventuellt återkomma till dem.

Herr Regnéll anför själv att aktieägarna i de nämnda bolagen har anledning att vara belåtna. Jag instämmer i detta konstaterande; utdelningen till dem har inte varit dålig. Men hur belåtna de är kan jag inte yttra mig om. Det är möjligt att vi i morgon återkommer till denna fråga i samband med debatten om gåvomedel till ÖB.

Det väsentliga i detta sammanhang är emellertid den principiella bedömningen. Skall enskilda människor göra vinster på att vi anser det för dagen nödvändigt att ha en krigsindustri, som levererar visst materiel framför allt till vårt eget försvar?

Min mening är att detta inte är godtagbart. Ingen enskild person skulle få göra sig förmögenheter på denna verksamhet, utan det enda rimliga är att den skulle ligga i statens händer. Därför skall jag inte heller gå in på ett resonemang om skäliga eller oskäliga vinster. Därvidlag har aktieägaren en helt annan syn än vad många andra människor har.

När det gäller den rent principiella synen på detta spörsmål skulle jag, eftersom ämnet inte behandlas så ofta här i riksdagen, vilja erinra om två yttrenden av Per Albin Hansson, som under sin tid mer än en gång aktualiserade dessa frågor. Den svenska regeringen tillsatte redan i november 1942 en krigsmaterielberedning, och Per Albin Hansson anförde vid detta till-

fälle följande till statsrådsprotokollet efter att ha hänvisat till frågans behandling i Nationernas förbund: »Artikel 8 mom. 5 i förbundsakten innehöll följande principförklaring: 'Förbundets medlemmar, som är eniga om att tillverkning genom enskilda företag av ammunition och krigsmateriel giver anledning till allvarliga betänkligheter, uppdraga åt rådet att taga under överväganden huru de skadliga verkningarna av sådan enskild tillverkning må kunna förebyggas, varvid behörig hänsyn skall tagas till de behov, som förefinnes hos sådana medlemmar av förbundet som icke är i stånd att själva tillverka den ammunition och krigsmateriel som är erforderlig för deras säkerhet'.»

Per Albin Hansson uttalade vidare: »Det synes erforderligt att, oavsett huruvida en internationell konvention kunde åvägbringas under den närmaste tiden eller icke, vi för egen del vidtog sådana åtgärder att fullständig statlig kontroll erhöles över den svenska produktionen av krigsmateriel. Att till äventyrs enskilda intressen därvid måste lida intrång kunde ej få vara ett avgörande hinder för anordningar, som ur synpunkten av en riktig fredspolitik påkallats.»

Jag medger att Per Albin Hansson på denna punkt inte yrkade på ett direkt förstatligande, men han påfordrade i sitt uttalande en långtgående kontroll, ett krav som jag inte anser vara tillgodosett ens genom den utredning som nuvarande statssekreteraren i försvarsdepartementet har genomfört.

Låt mig sedan i fråga om exporten frambålla, att jag för min del inte kan komma ifrån att det så länge vi har en vapenexport kan föreligga ett spänningsförhållande mellan ett krigsmaterielproducerande bolags intresse och landets eget intresse.

Beträffande det faktum att en statlig produktion på ett helt annat sätt skulle kunna samordna krigsmateriel-

Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion

produktionen skulle jag vilja framhålla, att det förhållandet att vi redan har, vilket herr Regnéll medger, en monopolistisk utveckling på detta område inte tillgodoser vad jag söker. Varför? Jo, därför att det inte är fråga om någon monopolistisk utveckling som omfattar all produktion utan därför att det gäller flera olika monopol. Jag kan medge att det finns en viss konkurrens mellan dem. Men det är klart att det vore av intresse för staten, om den kunde driva denna tillverkning lika rationellt och om de överskott jag här talat om kom staten till godo. Enligt min mening skulle detta vara en klar fördel.

Vi har emellertid ännu inte någon riktig kontroll på detta område. För några år sedan ägde en stor skandal rum i England, den bekanta Ferrantiskandalen, varvid det visade sig att en firma hade tagt nästan 90 procent i vinst på leverans av bloodhound-roboten. Den oerhörda vinsten på dessa leveranser upptäcktes långt senare. Jag kan inte låta bli att erinra om den saken när herr Regnéll talar om att svenska produkter har stått sig bra i den internationella konkurrensen. Ja, i det fallet borde vi absolut ha kunnat stå oss bra i konkurrensen. När det gäller »bloodhound-roboten» låt mig erinra om att vi visst också köpte något av den varan.

Jag tror att ett statligt ägande av krigsmaterielproduktionen skulle göra det lättare att övergå till civilproduktion när detta anses möjligt. Det är nu en blandning av krigsmateriel- och civilproduktion i de bolag som har sådan produktion, men samma möjligheter har ju staten om den vore ägare till sådan produktion.

Även om problemet inte tagits upp här vill jag säga att jag mycket väl kan tänka mig att den svenska staten, om den hade hand om SAAB:s produktion, skulle kunna tillverka en svensk folkbil kanske till och med betydligt billigare än de bilar som för närvarande

saluförs på den svenska marknaden. Jag tror alltså att staten kunde handla med klarare perspektiv och i bättre tid i fråga om nödvändig omställning till civilproduktion än de bolag som nu har denna produktion.

Det jag här framhållit utgör ändå, herr Regnéll, några fakta som talar för den motion som vi lämnat. I den mån vi inte erkänner varandras fakta beror det på att vi har olika principiell inställning i frågan.

Herr REGNELL (h):

Herr talman! Fakta har dock den fördelen att de kan uttryckas i ord och siffror. Det är därför jag återkommer för att understryka att de fakta jag presterade i mitt tidigare anförande torde vara av en helt annan kvalitet än de som herr Jansson ansett sig kunna lägga fram. Jag är desto angelägnare att återkomma än en gång med mina synpunkter som herr Jansson nu förde in i diskussionen vad han kallade den skandal man hade avslöjat i England i samband med tillverkning av viss krigsmateriel. Herr Jansson sade det inte, men när man lyssnade på honom fick man lätt intrycket att han menade att liknande skandaler skulle kunna förekomma här hemma. Det är inte bra att på det sättet misstänkliggöra vår svenska försvarsindustri. Jag använder med avsikt uttrycket försvarsindustri, liksom vi väl numera är angelägna om att använda uttrycket försvarsmakten, inte krigsmakten. Försvarsindustrien är helt enkelt en del av det totala försvaret av vårt land. Och lika litet som det kan vara ett svenskt intresse att misskreditera andra delar av vårt totala försvar kan det vara ett intresse att misskreditera den del av totalförsvaret som försvarsindustrien utgör.

Men detta mitt resonemang kan givetvis inte tas som skäl för att man inte skulle kritisera missförhållanden inom någon del av totalförsvaret, om verkli-

Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion

gen missförhållanden råder — och herr Jansson menar tydligen att det finns missförhållanden i försvarsindustrin, så till vida som det göres oskäligen vinst där. Det finns anledning att på nytt bemöta de synpunkterna.

Herr Jansson talade om det utökade aktiekapitalet i SAAB. Som bankman har jag anledning följa med de svenska börsnoterade företagen och vet därför mycket väl att fondemissioner har förekommit. Dessa s. k. gratisaktier sticker i ögonen på den som inte är medveten om vad begreppet innebär. Om aktiekapitalet i ett företag ökas genom utgivande av s. k. gratisaktier, sker det genom uppskrivning av tidigare nedskrivna tillgångar, eller genom ianspråktagande av redovisade fonderade medel. Det innebär att man till aktier förvandlar sådana medel som annars fritt hade kunnat delas ut till aktieägarna, alltså en bindning av vinstmedel inom företaget.

Det är inte alla aktieägare som anser detta vara en fördel. Det finns de som skulle föredra att få pengarna i handen. Företagets ledning satsar i stället på framtiden, konsoliderar företaget och skapar möjligheter för fortsatt utveckling. Och det är ingenting som ger anledning att kritisera företaget eller att betrakta med avundsjuka, om man inte är aktieägare.

I mitt tidigare anförande sade jag att SAAB:s aktier har stigit, men enligt vad jag nu i all hast kan se har de inte stigit mer än t. ex. Volvos aktier, och det företagets krigsmaterieltillverkning är högst obetydlig. Och även om SAAB:s aktier har stigit under ett antal år, skall vi inte glömma att i företagandets villkor ligger också risktagning. Att de riskerna kan aktualiseras visar också kursnedgången på börsen under det gångna året. Om jag minns rätt, har en aktie i SAAB från det värde den hade vid denna tidpunkt i fjol sjunkit med drygt 100 kronor till i dag, d. v. s. med bortåt en tredjedel av kurs-

värdet. Det säger något om den risktagning som ligger i all företagsamhet.

Siffrorna för Bofors skall jag kanske upprepa, eftersom herr Jansson fortsatte att tala om den goda lönsamheten där. De som köpt den aktien under de gångna åren har fått en avkastning på ungefär 5 procent. Den relativt låga avkastningen är icke en följd av några onormala nedplöjningar av vinstmedel inom företaget.

Fakta tror jag nog talar till förmån för det ställningstagande som utskottet har gjort till sitt.

När herr Jansson nu inför nya moment i debatten genom att tala om att dessa i statlig ägo överförda försvarsindustrier så småningom skulle kunna breddas och ta upp även civil produktion, t. ex. en svensk folkbil, är väl herr Jansson ganska långt borta från fakta. För närvarande torde det världen över finnas icke för få bilindustrier utan för många. Den hårda ekonomiska nödvändigheten kommer snarare att medföra att tidigare etablerade tillverkare får lämna marknaden än att nya tillverkare med framgång skulle kunna etablera sig.

Jag tror alltså inte att herr Jansson kan vederlägga de fakta som remissinstanserna har anfört, som utskottet har refererat och som jag har sökt att ytterligare kommentera. Kvar står principerna, och därvidlag skall jag genast erkänna att herr Jansson och jag icke kan mötas i fråga om vår principiella inställning till statsdrift. Herr Jansson tillhör en meningsriktning som önskar statsdriften utsträckt över så gott som hela fältet, medan jag tillhör en meningsriktning som anser att den statliga driften bör inskränkas till de fall när det är klart ådagalagt att den är till fördel för samhället som helhet.

Däremot möts vi säkerligen i principen, att man skall göra allt för att minska spänningarna i världen och att inte minst de små nationerna har ett stort ansvar på den punkten. Herr Jans-

Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion

son återvände till den principen med ett par formuleringar som efter mitt bedömande inte har relevans i sammanhanget. Han säger att det för honom är oacceptabelt att den enskilde skall göra vinster på att krigsmateriel levereras till vårt försvar. Skall man på nytt behöva påpeka dels att det svenska försvaret genom kunniga upphandlare och genom sättet för upphandling har god insyn i de kalkyler som tillämpas av producenterna, dels att våra krigsmaterielproducerande företag icke kan sälja till utlandet om de därmed bedöms bidra till militära konflikters genomförande. De får inte sälja annat än om så befinns acceptabelt av den granskande myndigheten, av vederbörande departement, handelsdepartement, och i stora och besvärliga frågor av regeringen som sådan.

Att vinstintressen föreligger genom att enskilt kapital arbetar i SAAB, Bofors o. s. v. är väl principiellt inte märkvärdigare än att försvaret i vissa sammanhang kan hyra in sig hos en enskild fastighetsägare. Han gör affär med staten, och staten överväger huruvida det är den bästa affären att hyra hos denne enskilde hyresvärd eller att bygga en egen fastighet. På samma sätt har staten att överväga, huruvida det är den bästa affären att driva krigsmaterielproduktion i egen regi med egen insats av kapital eller att låta andra satsa kapitalet och stå för tillverkningen. Då är vi på nytt tillbaka vid det jag kallar fakta.

Utöver de ekonomiska fakta som redovisats i dag skulle ytterligare många kunna anföras. Dessa fakta ger besked om att det för oss som skattebetalare, för den svenska statskassan, är förmånligare att låta privatkapital arbeta i ifrågasvarande företag och att alltså låta produktionen ske i privat regi. Och vad principerna beträffar har ingenting kunnat andragas som ger vid handen att man för principens skull borde gå emot de ekonomiska realiteterna.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Den eloge jag gav herr Regnéll för klarhet när han diskuterar gäller inte saklighet.

Det är oriktigt då herr Regnéll säger att jag har misskrediterat dem som sysslar med krigsindustrien. Jag sade redan inledningsvis att jag inte gör detta till en moralisk fråga. Men jag påpekade att det kan finnas ett spänningsförhållande mellan det privata ägandet, som vill ge denna industri största möjliga välstånd, och vad som kan vara ett samhälleligt intresse av att vid en viss tidpunkt begränsa ifrågasvarande industri, därest de internationella och de nationella förhållandena inte nödvändiggör oförändrad produktion.

Herr Regnéll säger att i företagetens villkor ligger risktagning. Ja, om man vill ta upp frågan om industriens risktagning, så kan man verkligen inte säga att krigsindustrien i detta land behövt ge sig in på någon större risktagning under de senaste årtiondena. Och det menar väl inte herr Regnéll heller. Krigsindustrien har haft ganska god sysselsättning och har det alltjämt. Men vad gäller risktagandet brukar herr Regnéll, när den privata industrien inte klarar sig, inte vara sen att yrka på att statsmakterna skall träda in och se till att sysselsättning tryggas för de anställda.

Men det är ju så typiskt — och nu argumenterar jag mot herr Regnéll inte i hans egenskap av bankoutskottets talesman, utan i hans egenskap av högerman — för högerns ståndpunkter att man anser att samhällsägande av industrien aldrig är av något särskilt intresse, när det gäller industrier som i regel har full sysselsättning. Nej, frågan om samhällsägande förs in i bilden endast när det handlar om industrier som mer eller mindre »går i drickat».

Jag skall inte upprepa vad jag tidigare anført, ty vi har så skilda synsätt. Efter herr Regnélls senaste inlägg uppfattar jag saken så, att han i princip är

Överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion

motståndare till samhällsägande och det är inte jag — på den punkten gjorde herr Regnell ett helt riktigt påpekande.

Utöver de fakta som legat till grund för motionen vill jag anföra att det finns en opinion även bland de i industrien sysselsatta arbetarna att få till stånd ett förstatligande.

Jag beklagar, herr talman, att denna diskussion har dragit ut på tiden. Jag beklagar också att debatten enbart förts mellan en högerman och en kommunist. Det hade varit intressant att få taga del av flera partiers ståndpunkter i denna fråga, och jag hade inte varit ointresserad av att en av medlemmarna i bankoutskottet, som tyvärr inte var med på det senaste sammanträdet, nämligen herr Hagnell, hade framfört sin synpunkt i den här debatten.

Herr REGNELL (h):

Herr talman! Herr Jansson beklagade nyss att vi tar mycket tid i anspråk för debatten. Jag tror inte vi skall beklaga det, eftersom det är ett mycket viktigt problem som aktualiserats i motionen. Det har diskuterats vid tidigare riksdagar och kommer säkerligen att diskuteras också under kommande riksdagar. Denna fråga har stor ekonomisk och principiell betydelse och att den aktualiserats är inte att beklaga. Jag anser inte heller att det är någon nackdel att herr Jansson och jag utmätt oss god tid för att resonera härom. Vi kommer visserligen inte till samma ståndpunkt, men det beror på att vi har olika principiell uppfattning. Jag skall inte nu återvända till principer utan vill säga ytterligare några ord om fakta.

Herr Jansson sade att de industrier som diskuterats här inte haft några nämnvärda risker att taga under de gångna åren. Det påståendet måste vara absolut felaktigt. Vi vet hur Bofors tagit fram en ny stridsvagn, stridsvagn S som den kallas. Visst är staten engagerad på ett tidigt stadium genom att ta

del i utvecklingskostnaderna, så visst har företagen — även om de inte får fram en användbar produkt — en del av dessa utvecklingskostnader täckta, men ingalunda alla. Framför allt kan man icke räkna med de framtida inkomster som ett gynnsamt utfall av en nykonstruktion kan ge. Detsamma gäller ett företag som SAAB. År efter år och med insatser av det ena tiotalet miljoner kronor efter det andra arbetar detta företag för att ta fram nya typer av militärplan. Lyckas inte en konstruktion är det stora pengar som är borta för företaget självt, även om det samtidigt är stora pengar borta för den beställare som har gett företaget i uppdrag att utveckla den nya modellen.

Sådana risker skulle staten få ta själv om den vore producent, vilket skulle drabba skattebetalarna. Under nuvarande förhållanden är det de privata aktieägarna — kapitalägarna — som får ta riskerna. De har möjlighet att tjäna på en god affär och får bära förlusterna vid en dålig affär. Vilket nettot blir i det långa loppet vet vi inte. Staten tycks bedöma risktagandet som så betydande, att man har all anledning att låta enskilda äga dessa industrier.

Så till sist nämnde herr Jansson, att det finns förbund som har uttalat sig till förmån för förstatligande av industrier som arbetar i försvarets tjänst. Det nämnes redan i motionen, att arbetarna vid AB Bofors Nobelkrut i en motion till en förbundskongress har framhållit att också de var av åsikten att landets krigsindustri borde förstatligas. Det är inte säkert att det bakom ett sådant önskemål ligger vare sig principiella synpunkter eller uppfattningen att det ur landets synpunkt vore mest rationellt och mest ekonomiskt med en till 100 procent förstatligad krigsmaterielindustri. Det kan också hända att man har sett på det ur den enskilde anställdes synpunkt och då kommit till samma resultat som de anställda i Karlskronavarvet kom till när det var

Föreningsrätten m. m.

fråga om att gå över från statsanställning till att vara anställd hos ett aktiebolag: man föredrog den form man tidigare arbetat under. Samma problematik hade man när det diskuterades hur Tumba skulle skötas, om det skulle vara i de gamla formerna eller i aktiebolagsform. Där var arbetarna mindre intresserade av aktiebolagsformen. Sådant kan ligga bakom också dessa ståndpunkter; jag vet inte, men jag skulle inte finna det orimligt.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 665; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16

Föredrogs vart för sig

bankoutskottets utlåtande nr 52, i anledning av motioner angående utnyttjande av automatisk databehandling i riksdagsarbetet; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för kommun att bidra till pensionskostnad för personal som övergått till statstjänst, och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 4 och 5 §§ luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297), m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 17

Föreningsrätten m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 74, i anledning av väckt motion angående föreningsrätten m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft en inom riksdagen väckt,

till lagutskott hänvisad motion nr II: 715 av herrar *Ullsten* och *Mundebo*.

I motionen hade hemställts,

»att riksdagen måtte besluta sådan ändring av lagen om arbetsdomstol, att en på förslag av Sveriges arbetares centralorganisation utsedd ledamot inträder som den ene av löntagarledamöterna i domstolen i mål, som huvudsakligen rör till Sveriges arbetares centralorganisation anslutna medlemmar och organisationer;

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag om vilka andra fackorganisationer som i enlighet med i motionen angivna principer också bör äga rätt att föreslå medlemmar av arbetsdomstolen;

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag om ändring i 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt syftande till *dels* att föreningsrättskyddet skall gälla även för arbetssökande, *dels* att häva mättningsmonopolet.»

Utskottet hemställde,

A. att förevarande motion, II: 715, såvitt anginge arbetsdomstolens sammansättning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

B. att motionen, såvitt anginge föreningsrättskydd för arbetssökande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, samt

C. att motionen, såvitt anginge bestämmelser i kollektivavtal om mättningsavgift, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits enligt följande:

Vid utskottets hemställan under A

I. av herr *Ullsten*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 715, såvitt anginge arbetsdomstolens sammansättning, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till

Föreningsrätten m. m.

känna vad reservanten anført i denna fråga, samt

2) att motionen, i den mån den icke besvarats genom vad reservanten i denna del hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Vid utskottets hemställan under B

II. av herr *Akerlind*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av motionen, såvitt anginge föreningsrättskydd för arbetssökande, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanten anført i denna fråga; samt

2) att motionen, i den mån den icke besvarats genom vad reservanten i denna del anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. av herr *Ullsten*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av motionen, såvitt anginge föreningsrättskyddet för arbetssökande, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i denna reservation anförts i här förevarande fråga; samt

2) att motionen, i den mån den icke besvarats genom vad sålunda i denna del anförts, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Vid utskottets hemställan under C

IV. av herr *Ullsten*, som under åberopande av vad som anförts och hemställt i reservationen III ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av motionen, såvitt anginge bestämmelser i kollektivavtal om mätningsavgift, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanten anført i denna fråga; samt

2) att motionen, i den mån den icke besvarats genom vad reservanten i denna del hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

3 — *Andra kammarens protokoll 1966. Nr 36*

Herr *ULLSTEN* (fp):

Herr talman! Friheten att tillhöra föreningar, ideella, politiska eller religiösa, anses vara en grundläggande rättighet i ett demokratiskt samhälle. I vårt land är också den rätten till fullo erkänd och tillämpad sedan mycket länge.

När det gäller förhållandena på arbetsmarknaden, rätten för anställda och arbetsgivare att sammansluta sig i organisationer, har vi en särskild lag, 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt, och lagen om arbetsdomstol från 1928. I stort sett har föreningsrättslagen fungerat bra. Och arbetsdomstolen har — trots alla ödesmättade profetior från socialdemokratiskt håll när den infördes — visat sig på ett mycket värdefullt sätt kunna bidra till de stabila förhållanden som vi i dag har på vår arbetsmarknad.

Det finns emellertid brister i båda dessa lagar. På löntagarsidan ger lagarna ett gott stöd åt dem som är anslutna till de stora organisationerna, LO, TCO, SACO — och det rör sig självklart om den stora majoriteten av svenska löntagare. När det gäller en organisation på arbetsmarknaden, den syndikalistiska organisationen Sveriges arbetares centralorganisation, SAC, har erfarenheten emellertid visat att lagstiftningen innebär ett systematiskt missgynnande.

Jag skall anföra några exempel som belyser detta. Det är samma exempel som jag har berört i min motion. SAC är på arbetarsidan det enda alternativet till Landsorganisationen, men i arbetsdomstolen, där Landsorganisationen har två representanter i mål som gäller dess medlemmar, har SAC ingen representation alls.

En annan brist i föreningsrättslagen är att den skyddar dem som är anställda men icke dem som söker anställning. Detta har bl. a. lett till att kollektivavtal får innehålla s. k. föreningsklausuler — eller monopolklausuler som de också kallas. De innebär att arbetsgivare

Föreningsrätten m. m.

förbinder sig att inte anställa andra än sådana som tillhör den avtalsslutande organisationen, d. v. s. i alla kända fall Landsorganisationen. En person kan inte, utan att föreningsrätten anses kränkt, avskedas därför att han tillhör någon annan än den företrädesberättigade organisationen, men ingenting hindrar en arbetsgivare från att neka att anställa en person med hänvisning till att denne t. ex. tillhör en SAC-organisation och inte en LO-fackförening.

En tredje brist, som jag pekat på i min motion, är att lagstiftningen tillåter s. k. mättningsmonopol. Ett kollektivavtal kan, utan att det anses utgöra något intrång i föreningsrätten, innehålla bestämmelser om att arbetsgivare är skyldig att inbetala avgift till den avtalsslutande arbetarpartens mättningsorganisation. Avgiften erläggs genom avdrag på ackordsöverskott eller lön, och det är i och för sig i de flesta fall en rationell och riktig åtgärd. Det kommer emellertid enligt min mening i klar strid med andan i föreningsrättslagen, när det resulterar i att en arbetsgivare kan vägra att utföra mätning eller granskning tillsammans med mättningsman från en SAC-organisation men ändå göra avdrag på SAC-medlemmarnas löner för utbetalning till LO-fackföreningens mättningskontor.

Jag har tagit upp dessa punkter i min motion och begärt förslag till sådana ändringar i lagstiftningen som skulle innebära att ifrågakvarande brister — så som jag karakteriserar det — i föreningsrättslagstiftningen skulle avhjälpas.

Motionens krav på ändringar blir självklart en spegelbild av svagheter i den nuvarande lagstiftningen och innebär som sådan ett stöd åt den syndikalistiska rörelsen, men inte för dess politiska eller fackliga ideologi — jag har inte ansett mig ha någon anledning att gå in på den — utan enbart för dess rätt att existera. Jag anser att SAC bör ges rättvisa möjligheter att hävda sig

gentemot LO, som i sin tur — det är jag övertygad om — skulle förbli den helt dominerande arbetarorganisationen, även om möjligheterna att specialgynna LO genom de monopolbestämmelser som i dag finns försvunne. Jag är förvissad om att LO:s styrka i dag inte alls ligger i att organisationen gynnas av lagstiftningen på dessa områden utan dess egen kraft, och jag tror att den är tillräckligt stor för att tåla en konkurrens på lika villkor med SAC. I varje fall kan det inte vara samhällets uppgift att i sin lagstiftning ensidigt gynna en stark organisation. Vår lagstiftning bör på detta liksom på alla andra områden inte vara så utformad, att den ensidigt gynnar den ena eller den andra organisationen. Den bör eftersträva att skapa rimlig grad av rättvisa. De exempel som jag anfört visar att föreningsrättslagstiftningen inte i full utsträckning garanterar sådan rättvisa. Därför har jag ansett det vara rimligt att göra en översyn av bestämmelserna. Men utskottet har ställt sig helt kallsinnigt till förslagen.

När det gäller arbetsdomstolens sammansättning hänvisar utskottet utan egen argumentation till vad domstolens ordförande sade i sitt remissvar förra året till sammansatta andra lag- och konstitutionsutskottet, som då behandlade denna fråga. Arbetsdomstolens ordförande framhöll väsentligen i detta svar, att domstolen inte har någon partsrättsrepresentation — lekmanneledamöternas uppgift är att tillföra domstolen kunskaper om förhållandena på arbetsmarknaden — och att om man nu gäve SAC rätt att utse en representant i domstolen, så skulle det innebära att den principen övergavs och att man satte domstolens anseende för oväld i fara. Man skulle då också, menade domstolens ordförande, äventyra kontinuiteten i domstolens rättstillämpning.

Jag kan inte dela den uppfattningen. Vad finns det för anledning att utgå från att en lekmannerepresentant som

Föreningsrätten m. m.

tillsatts på förslag av SAC skulle vara mindre kunnig i dessa frågor än den som tillsätts på förslag av LO? Det är ett helt obestyrkt och sannolikt även helt felaktigt antagande. Går det för övrigt verkligen att hävda att domstolen inte är en partsdomstol, när fyra av nio ledamöter utses av de stora organisationerna på arbetsmarknaden och när en femte ledamot i enlighet med en ändring av lagen som gjordes i samband med att statstjänstemännen fick förhandlingsrätt representerar staten i dess egenskap av arbetsgivare?

Så till vida kan man väl säga att domstolen inte har någon intresserepresentation som ledamöterna kanske inte känner sig som eller uppträder som representanter för sina organisationer och tar order från dem vid sitt ställningstagande. Att så inte är fallet visar erfarenheterna från arbetet. Men ledamöterna är knutna till de organisationer som föreslagit dem och har tidigare varit och är kanske fortfarande verk samma i organisationerna. Det är väl då också rimligt att anta, att de i sina allmänna värderingar står dessa organisationer mycket nära.

Inte så få mål som arbetsdomstolen har att ta ställning till gäller konflikter, där å ena sidan SAC:s uppfattning bryts mot å andra sidan LO:s och arbetsgivareföreningens eller bara LO:s uppfattning. I arbetsdomstolen sitter då, om det inte rör sig om tjänstemannaärenden, två LO-representanter och två representanter för arbetsgivareföreningen. Jag tycker inte att det är så egendomligt, om SAC i den situationen — med rätt eller orätt — sätter domstolens objektivitet i fråga. Om i dessa mål en representant för SAC finge ingå i domstolen, skulle det väl snarare innebära att man stärkte domstolens anseende för objektivitet än att man, som domstolens ordförande förmodar, skulle försvaga det.

Jag skulle också kunna tänka mig en lösning — jag har varit inne på det i

min reservation — som innebär att man helt överger det nuvarande systemet med lekmanaledamöter, som tillsätts på förslag av intresseorganisationerna, och i stället tillsätter alla ledamöter på samma sätt som man nu tillsätter ämbetsmannaledamöterna. I sak är detta kanske inte någon stor fråga — det är möjligt att skillnaden inte bleve så stor utan att man skulle komma att tillsätta personer från i stort sett samma erfarenhetsområden som nu. Men man skulle med detta system rätta till en principiell klumpighet, och jag anser att man måste tillmäta de principiella frågorna stor betydelse när det gäller vår lagstiftnings utformning.

När det gäller föreningsklausulen har utskottet försiktigtvis avstått från att motivera sitt avstyrkande av mitt förslag att göra en översyn av frågan om en utvidgning av föreningsrättsskyddet till att omfatta även dem som söker arbete. Det förekommer visserligen att arbetsgivare med hänvisning till bestämmelserna i kollektivavtalen avskedar arbetare som enligt deras mening tillhör orätt facklig organisation. I de flesta fall gäller det då arbetare som tillhör den syndikalistiska organisationen. Men ett sådant beslut står sig inte i arbetsdomstolen. Trots detta förekommer det märkligt nog ganska ofta att man gör ett försök. Föreningsrättslagen tillåter nämligen inte att man avskedar en person på grund av hans fackliga verksamhet. Men varför skall det då vara möjligt att vägra anställa en person med hänvisning till att han tillhör den ena eller andra organisationen eller att han inte tillhör den organisation man har slutit kollektivavtal med? Skillnaden blir för den enskilde ganska härfin — likheten blir desto mer slående. I båda fallen använder man hot om arbetslöshet för att förmå någon att ansluta sig till viss fackförening och avstå från sitt engagemang i eu annan.

Att denna företeelse i praktiken drabbar mycket få personer — SAC har bara

Föreningsrätten m. m.

25 000 medlemmar mot LO:s ungefär 900 000 — gör inte principen mindre stötande.

Jag är inte ensam om att tycka att en ändring av föreningsrättslagen på denna punkt vore motiverad. Professor Folke Schmidt, som är en av våra främsta tolkare av arbetsrätten, skriver i sitt standardverk Kollektiv arbetsrätt:

»Till slut skall konstateras att det skydd lagstiftaren givit åt syndikalisterna är ganska bräckligt. Visserligen godtages icke som ursäkt, att arbetsgivaren varit utsatt för påtryckningar från den mäktigare gruppen och därför befunnit sig i ett ekonomiskt tvångsläge. Den allvarligaste luckan från den enskildes synpunkt är att skyddet för föreningsrätten endast avser den som är anställd. Inom byggnadsfacken, där den syndikalistiska rörelsen har ett fotfäste, anställs arbetare för varje bygge. När en arbetare blir utan arbete efter avslutad ackordsperiod, anses hans anställning ha upphört. Byggmästaren är — i varje fall om det gäller ett nytt bygge — oförhindrad att gå förbi honom även om han efteråt skulle anställa nya arbetare.»

När en revision av föreningsrättslagen var aktuell 1940 påpekade TCO, som då hette DACO, i ett remissvar att föreningsskyddet är otillräckligt så länge det endast gäller den som redan fått anställning men inte den som söker anställning. 1951 återkom den synpunkten i en motion från bl. a. Valter Åman, och i sitt remissvar på vår motion i år tar TCO på nytt upp saken och förordar en översyn av lagen. Andra lagutskottet anser sig inte heller helt kunna avvisa tanken på en översyn framför allt av föreningsklausulerna, men man har formulerat den ståndpunkten mycket egendomligt. Man säger att om det i en framtid skall göras en översyn kan det vara motiverat att den av motionären prövade frågan tas upp. Det är inte någon särskilt kraftfull meningsyttring från utskottets sida. Om man anser att den

nuvarande lagstiftningen är bra tycker jag att man borde försvara den. Om man, i likhet med mig och tydligen också TCO, anser att den har brister tycker jag att man utan att hänvisa till vad som kan komma att hända i framtiden själv borde ta ett initiativ och begära en översyn av lagen.

Om mätningsmonopolet säger utskottet, att om man skulle inskrida med lagstiftning skulle det »innebära allvarliga konsekvenser för den fria ordning vi traditionellt har på kollektivavtalsområdet». Ja, att det skulle få konsekvenser är alldeles klart, men jag har svårt att inse att de skulle bli särskilt allvarliga. De skulle innebära att man förhindrade att kollektivavtalet innehåller bestämmelser som klart diskriminerar en part på arbetsmarknaden, och jag tycker att en sådan inskränkning skulle kunna accepteras. Föreningsrättslagens uppgift kan ju inte vara att garantera den starkare organisationens integritet framför den svagares. Jag tycker inte heller att lagens uppgift skall vara att garantera föreningsens rätt framför individens.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna I, III och IV.

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! I utskottets utlåtande sägs att lagstiftningen om föreningsrätt i stort sett fungerat tillfredsställande. Beträffande detta uttalande råder väl inga delade meningar. Detsamma kan ju sägas om det mesta i samhället. Men det hindrar inte att det som i stort sett fungerar tillfredsställande ändå i vissa avsnitt eller för vissa grupper kan fungera mycket otillfredsställande.

Det är några sådana avsnitt inom arbetsmarknaden som jag genom min reservation vill fästa uppmärksamheten på. Att en person som söker arbete skall kunna avvisas enbart på grund av medlemskap eller icke medlemskap i en viss förening måste anses klart otill-

Föreningsrätten m. m.

fredsställande. Det borde ju vara andra kvalifikationer som är avgörande för om en anställning skall komma till stånd. Där s. k. organisationsklausuler förekommer ingriper de också i arbetsgivarens rätt att fritt få välja vid anställande av arbetskraft.

TCO ställer sig i sitt remissyttrande positivt till en allmän översyn av föreningsrätten. SACO har i sitt remissyttrande påtalat att om den positiva föreningsrätten skall behandlas, bör även frågan om den negativa föreningsrätten samt frågan om arbetsgivares skyldighet att motivera uppsägningar tas upp till behandling. Jag vill för min del ansluta mig till denna uppfattning. Skall en översyn av bestämmelserna göras så bör denna översyn ej begränsas till ett visst avsnitt. I Förenta Nationernas förklaring om de mänskliga rättigheterna står att ingen må tvingas att tillhöra sammanslutning och att alla skall ha lika rätt till arbete.

Det är enligt min mening tveksamt om dessa och andra artiklar i nämnda stadga står i full överensstämmelse med tillämpningen av föreningsrätten i vårt land. Därför anser jag det viktigt att en översyn angående överensstämmelsen med olika internationella överenskommelser kommer till stånd.

Det är enligt min mening viktigt att få bl. a. dessa frågor noggrant prövade vid en allmän översyn av föreningsrättslagstiftningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till min reservation vid utskottets hemställan under B.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Såsom framkommit av de tidigare anförandena behandlar föreliggande utskottsutlåtande tre olika motionsyrkanden. De gäller arbetsdomstolens sammansättning, föreningsrättskydd för arbetssökande och bestämmelserna i kollektivavtal om mätningavgifter.

Beräffande den första frågan anser

motionärerna liksom reservanten att arbetsdomstolens opartiskhet i mål, där den syndikalistiska organisationen är företräd eller är part, kan ifrågasättas. Särskilt tycks man vilja misstänkliggöra de av LO utsedda ledamöterna.

För min del tycker jag att detta är ett ganska djärvt påstående, som inte bör få stå oemotsagt. Det är säkerligen en betydande överdrift att ifrågasätta att just dessa ledamöter skulle sakna förmåga eller vilja till opartiskhet. Även lekmanaledamöterna måste avlägga domareden, vilken i och för sig innebär en försäkran om att de skall uppträda med oväld. Jag tror också att man kan konstatera att arbetsdomstolen i sina domar uppträder med den opartiskhet och den oväld som man har rätt att fordra. Andra dömande myndigheter i detta land gör det, och jag tror att arbetsdomstolen kan bedömas på samma sätt.

Utskottet anser att det yttrande som arbetsdomstolens ordförande har avgivit om motionerna är riktigt. Det torde inte heller kunna ifrågasättas annat än att arbetsdomstolens ordförande i detta fall är omdömesgill. Han menar att lekmanaledamöterna inte är att betrakta som intresserepresentanter, utan de har till uppgift att tillföra domstolen allmän kunskap om förhållandena på arbetsmarknaden och om där gällande rättsuppfattning. Herr Ullsten vitsordade detta förhållande men framhöll att han ändå inte kunde dela dessa synpunkter. Herr Ullsten anser att de oavsett detta är partsrepresentanter. Majoriteten i utskottet delar dock helt arbetsdomstolens ordförandes synpunkter i denna del.

Arbetsdomstolens ordförande anser också att det skulle vara mycket olyckligt om domstolen, som motionärerna föreslår, får en mer inriktad intresserepresentation. Vi hade att ta ställning till liknande motioner förra året, när vi behandlade förslaget om de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt.

Föreningsrätten m. m.

Reglements enligt begärdes då också yttrande från arbetsdomstolens ordförande. Jag tar mig friheten att till kammarens protokoll läsa in ett avsnitt ur utlåtandet från sammansatta konstitutions- och andra lagutskottet, som då behandlade den frågan. Där säges: »Ett frångående av den sedan länge beprövade ordningen i riktning mot en mera uttalad intresserepresentation skulle, enligt vad arbetsdomstolens ordförande anser, vara förenad med allvarliga olägenheter och bl. a. sätta domstolens anseende för objektivitet i fara.» I yttrandet understrykes vikten av att erforderlig kontinuitet upprätthålles i arbetsdomstolens rättstillämpning. »En förutsättning för denna kontinuitet är emellertid», fortsätter arbetsdomstolens ordförande, »att domstolens sammansättning är i möjligaste mån konstant. Ytterligare splittring i domstolens sammansättning bör därför inte accepteras utan mycket starka skäl. Arbetsdomstolens ordförande finner inte att motionärerna framfört sådana skäl för sina yrkanden och avstyrker därför bifall till motionerna.»

Jag har velat citera detta därför att där säges egentligen vad som behöver sägas i denna fråga. De skäl som arbetsdomstolens ordförande har framfört mot en ökad partsrepresentation fann utskottet övertygande förra året, och det finns ingen anledning för utskottet att ändra sig i år. Majoriteten — herr Ullsten är för övrigt ensam om sin reservation — anser att i motionen inte har anförts några bärande skäl för ett ändrat ställningstagande. Utskottet avstyrker därför motionen.

Beträffande föreningsrättsskydd för arbetssökande yrkas i motionen att riksdagen skall begära förslag till lagändring så att föreningsrättsskyddet kommer att gälla även för arbetssökande. I de båda reservationerna under B, som dock är ganska lika varandra, skriver man litet försiktigare. Man föreslår att riksdagen skall begära en allmän

översyn av föreningsrätten. Majoriteten i utskottet har avvisat den ifrågasatta utredningen av den anledningen att man anser att den nuvarande lagstiftningen om förhandlingsrätt har fungerat tillfredsställande. Detta betygas också av de båda reservanterna. De börjar sina reservationer med att säga att lagstiftningen om föreningsrätt har fungerat i stort sett tillfredsställande.

Även i detta fall har utskottet kunnat stödja sig på så gott som enhälliga remissinstanser. Svenska arbetsgivareföreningen, LO och SACO har avstyrkt bifall till motionen. TCO säger att det visserligen kan anföras skäl för en närmare undersökning av frågan, men även TCO finner det tveksamt om en sådan utredning bör komma till stånd.

Även denna fråga har tidigare behandlats i riksdagen. Den behandlades här första gången 1940, när lagen om förenings- och förhandlingsrätt ändrades. Man stannade då för att föreningsrätten fortfarande skulle baseras på förutsättningen att det förelåg ett anställningsförhållande mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Frågan aktualiserades på nytt år 1951 i en motion av Valter Åman, till vilken herr Ullsten refererade. Även då avstyrktes motionsyrkandena av utskottet, och riksdagen fann tydligen utskottets argumentering vara så stark, att utlåtandet passerade båda kamrarna utan någon debatt.

Det är såvitt jag känner till bara inom byggnadsfacken frågan är aktuell, och jag tror inte att man håller så särskilt hårt på bestämmelserna, där dessa nu tillämpas. Att byggnadsarbetare systematiskt skulle utestängas från arbetsplatserna därför att de tillhör den syndikalistiska organisationen är naturligtvis inte riktigt. Jag tror att något sådant inte förekommer, utan att det, såsom tidigare i debatten framhållits, går till så att byggherren eller företagaren i fråga anställer lagbasen, vilken i sin tur sammansätter laget.

Föreningsrätten m. m.

Det är troligen också så att lagbasen, om han är organiserad inom Byggnadsarbetareförbundet, i första hand tar in arbetare som tillhör detta förbund. Är lagbasen däremot organiserad i SAC, tar han säkerligen också i första hand in arbetare som tillhör denna organisation.

Men det gäller ju att fylla lagen, och basarna tar nog därefter in arbetare oavsett organisationstillhörighet tills de har ett fulltaligt arbetslag. Jag tror inte att en lagstiftning, som skulle förbjuda den aktuella organisationsklausulen, skulle ändra detta förhållande.

Herr Ullsten menar att denna klausul i mycket hög grad missgynnar SAC-anslutna medlemmar, eftersom dessa tillhör den mindre organisationen. Självfallet föreligger det ett konkurrensförhållande, varvid SAC inte i lika hög grad som LO kunnat göra sig gällande, men detta är ett förhållande som man får finna sig i. Jag tycker inte att vi skall ingripa med en onödig lagstiftning i denna punkt.

Svenska arbetsgivareföreningen har i sitt mycket korta remissyttrande framhållit, att motionärerna inte har förbragt några bärande skäl för de begärda åtgärderna, och jag skulle helt kort kunna instämma i detta uttalande.

Jag tycker inte heller att det i de anföranden, som hållits under denna debatt, har framförts några bärande skäl för att lagstiftningsvägen ändra den nuvarande ordningen. Det kan också anföras att dessa bestämmelser förlorar effektiviteten i detta avseende genom att åtgärderna inte får vara föreningsrättskränkande.

Herr talman! Även beträffande bestämmelser i kollektivavtal om mätningavgift tycker reservanten, herr Ullsten, att den nuvarande ordningen är otillfredsställande. Han anser att lagförslag bör framläggas i syfte att häva vad som i motionen betecknas såsom mätningssonopolet.

Även detta yrkande avstyrks av ut-

skottsmajoriteten. Vi har också i detta fall kunnat stödja oss på fullständigt eniga remissinstanser. Alla arbetsmarknadens parter har avstyrkt motionsyrkandet.

Utöver vad utskottet har anfört, vilket jag hänvisar till, vill jag endast framhålla att det ändå är ganska naturligt att parterna inom byggnadsbranschen i sina förhandlingar önskar åstadkomma en bestämd ordning beträffande mätningförfarandet och uttagandet av kostnaderna härför. Mätningarna har ju till uppgift att fastställa ackordslönens storlek, och det är klart att det måste vara grundläggande och klara regler om hur detta skall ske.

Bestämmelserna om mätningavgifter är ju endast en del av det stora avtalspaket som riksavtalet för byggnadsbranschen utgör, och att i lag förbjuda kollektivavtal i en integrerad del av detta stora avtalspaket skulle jag närmast vilja beteckna som en klåfingrighet av lagstiftaren som från saklig synpunkt skulle vara både svår att förklara och omöjlig att försvara.

Jag tycker inte heller att herr Ullsten i sitt anförande presterat något särskilt starkt försvar för sin ståndpunkt. Det står för mig fullständigt klart att ett avtal som helhet måste gälla för alla som är underkastade avtalets bestämmelser och villkor. Att göra undantag för organiserade och medlemmar som inte tillhör den avtalslutande parten, i detta fall syndikalistiskt organiserade, är fullständigt orimligt. Det måste ändå vara någon ordning på arbetsplatserna. Om det nu är så, att SAC även någon gång inom byggnadsbranschen uppträder som avtalslutande part går det väl till precis som det brukar ske på andra områden där SAC figurerar, nämligen att de skriver under ett avtal som upprättats mellan Byggnadsindustriförbundet och Byggnadsarbetareförbundet. Sätter man sitt namn under ett sådant avtal godkänner man också de aktuella bestämmelserna om mätningavgifter

Föreningsrätten m. m.

som finns i vad jag har kallat det stora avtalspaketet. Man förbinder sig helt enkelt att följa avtalets villkor både i det ena och det andra avseendet. Visst är det riktigt som herr Ullsten framhållit att det har förekommit vissa tvister på detta område, och arbetsdomstolen har i åtskilliga domar fastslagit att det förhållandet, att syndikalistiskt organiserade liksom även oorganiserade får finna sig i bestämmelserna i byggnadsavtalet om gemensam ackordmätning genom de avtalslutande parternas mätningmän, icke innebär föreningsrättskränkning. Detta förhållande vill nu reservanterna ändra på. Jag är inte säker på att man genom en sådan ändring av lagen skulle undvika alla tvister. Säkerligen skulle det uppstå många tvister om vilken organisations mätningmän som skulle utföra uppmätningen på den ena eller den andra arbetsplatsen där båda organisationernas medlemmar arbetar.

Utskottet har också framhållit att ett inskridande med lagstiftning skulle innebära mycket allvarliga konsekvenser för den fria ordning vi traditionellt har och som väl också de flesta vill ha på kollektivavtalsområdet.

Herr talman! Med det anförda ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan och vill endast tillägga, att vi skall stifta goda lagar i detta land och försöka undvika att stifta dåliga lagar. I varje fall skall vi inte stifta lagar i onödan. Jag tycker att det skulle vara ganska onödigt med den föreslagna lagstiftningen, och det finns inte heller någon som helst anledning att sätta i gång en omfattande utredning för att försöka åstadkomma en ändring på något som ju också reservanterna i sin reservation säger fungera ganska tillfredsställande.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fredriksson var ju mycket hovsam i sin plädering, i varje fall mycket hovsammare än vad

man från socialdemokratiskt håll varit tidigare i den här debatten, och det uppskattar jag. Jag tyckte emellertid att snällheten fick breda ut sig på bekostnad av den argumentation som jag väntade att herr Fredriksson skulle komma med.

I stort sett upprepade han vad vi redan känner till genom utskottsutlåtandet, nämligen att man tycker att lagstiftningen har fungerat, att man inte finner anledning till ändringar o. s. v., o. s. v. Det visste vi. Men sedan utskottet gjorde dessa påståenden har både jag och andra anfört argument mot påståendena, och det var de argumenten jag var intresserad av att få bemöta.

Om jag uppfattade herr Fredriksson rätt, började han med att säga att det är fel att ifrågasätta lekmannarepresentanternas i arbetsdomstolen objektivitet — men ingen har ifrågasatt deras objektivitet! Jag har bara sagt att det är naturligt, eftersom de har utsetts efter förslag av intresseorganisationerna, att de står dessa organisationers värderingar nära och att det självfallet måste påverka dem i deras ställningstaganden, utan att jag därför hävdar att de är partiska.

Jag ber att åter få citera ett stycke ur Folke Schmidts bok Kollektiv arbetsrätt, där han tar upp denna sak och bl. a. skriver följande: »Till bilden hör även, att lekmännen, särskilt tidigare, ofta reserverat sig mot domsluten. Arbetsgivareledamöterna har röstat för en utgång som varit gynnsammare för arbetsgivaresidan och arbetstigareledamöterna för en utgång som varit gynnsammare för arbetstigarensidan. Ibland har lekmännen anknutit till reservation från någon av ämbetsmännen, men i de flesta fall har de varit ensamma reservanter. Under de tre första åren av AD:s verksamhet utgjorde mål med sådana reservationer omkring 40 % av alla mål, under senare år har de utgjort endast 10—17 %.» Till detta vill jag lägga att allteftersom domstolen har

Föreningsrätten m. m.

fungerat har rättspraxis blivit klarare, och det har därför funnits mindre utrymme för skiljaktiga meningar. Detta har varit anledningen till att domstolen så mycket oftare har blivit enig.

Sedan vill jag också ta upp det som herr Fredriksson sade om föreningsklausulerna. Först påpekade han att vi i vår reservation är försiktigare i vår skrivning än vi var i motionen. Det är riktigt. Jag är emellertid för min del alltjämt övertygad om att föreningsrättsskyddet bör utvidgas att gälla även den som söker anställning. Men i förhoppning om att få utskottet med mig på det förslag om en allmän översyn som TCO lagt gjorde jag denna lite mjukare formulering. Det är inte så att TCO har varit tveksam om huruvida en utredning var nödvändig. Man var bara tveksam om huruvida en översyn, om den gjordes, skulle begränsas till att avse just föreningsklausulerna — och det är nu något helt annat!

Vidare sade herr Fredriksson att det inte förekommer att man systematiskt med hjälp av föreningsklausulerna vägrar anställa SAC-medlemmar. Men om man nu inte anser sig ha något behov av att diskriminera SAC med hjälp av dessa klausuler, varför vill man då ha dem inskrivna i kollektivavtalen? Det har ju gått bra på SAF-området. SAF har i sina stadgar förbud mot föreningsklausuler, och såvitt jag förstår är de flesta LO-medlemmarna anslutna till kollektivavtal som LO-förbunden träffat med SAF. Dessa avtal har visat sig fungera mycket bra utan föreningsklausuler.

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ullsten påstår att han inte i sin motion har ifrågasatt arbetsdomstolens objektivitet. Jag ber då herr Ullsten läsa igenom sin egen motion litet mera noggrant. Där står det nämligen:

»Det kan inte anses säkert att de ge-

nom Landsorganisationen utsedda ledamöterna i arbetsdomstolen intar samma attityd till en syndikalistisk part som till andra löntagarparter. — Särskilt tveksam ter sig arbetsdomstolens opartiskhet i vissa mål, som rör föreningsrätten.»

Man kan väl inte uttrycka sig mycket tydligare, och det är väl ändå helt klart vad man här menar.

Sedan vill jag upprepa något av vad jag sade förut. Det finns tre skäl varför utskottet anser att man inte behöver göra någon ändring i arbetsdomstolens sätt att arbeta: det skall finnas sakkunskap i arbetsdomstolen, det skall vara kontinuitet i dess arbete, och domstolen skall vara objektiv. Utskottet anser att det finns sakkunskap garanterad genom den sammansättning domstolen nu har. Alla arbetsmarknadens parter, Landsorganisationen, tjänstemännen och kommunförbunden, är företrädde, och jag anser att de på LO-sidan utsedda ledamöterna har erforderlig sakkunskap även på de områden där SAC är företräd.

I sitt första anförande sade herr Ullsten att det väl inte kunde bli någon sämre sakkunskap om även SAC fick en representant med i arbetsdomstolen. Nej, kanske det. Men jag vill påstå att det inte heller skulle bli någon bättre sakkunskap i arbetsdomstolen, och då finns det ju ingen anledning att ändra på domstolens sammansättning.

Kontinuiteten i arbetet är naturligtvis också viktig i en domstol. Om SAC skulle få rätt att här tillsätta en medlem, måste väl andra små organisationer också få den rätten. Då skulle kanske en mängd ledamöter inträda i domstolen med mycket långa mellanrum, och jag tror att arbetsdomstolens arbete skulle bli lidande på detta.

Herr talman! Jag skulle vilja rätta herr Ullsten på en punkt. Han är kanske inte så väl orienterad om Landsorganisationen. Han säger att LO har 900 000 medlemmar. Vi har ytterligare 600 000,

Föreningsrätten m. m.

och LO har alltså omkring 1,5 miljon medlemmar.

Herr ULLSTEN (fp) kort gemmäle:

Herr talman! Det kanske inte finns någon anledning att diskutera formuleringen i min motion. Jag har klart sagt att jag *inte* ifrågasätter arbetsdomstolens opartiskhet. Jag har också avsett att säga det i motionen, och jag tycker att det står så i motionen. Om herr Fredriksson har en annan uppfattning på den punkten kanske vi kan komma överens senare, men det är just nu mindre intressant.

Det väsentliga är att, trots att man kan hävda att dessa lekmannarepresentanter är objektiva, är det klart att de har sina värderingar från de organisationer de kommer ifrån. Om vi skulle tänka oss att herr Fredriksson bleve lekmannarepresentant i arbetsdomstolen, skulle givetvis hans värderingar, hans sätt att t. ex. bedöma en fråga där en SAC-ansluten medlem vore part i målet, komma att präglas av den uppfattning han hade förvärvat under sin aktivitet i den organisation som föreslagit honom. Det är väl i och för sig ingenting konstigt, och det är inte att ifrågasätta herr Fredrikssons objektivitet. Han har givetvis rätt att hävda den uppfattning han har. Men när det är så många mål där just dessa två åsikter står mot varandra — den som företräds av SAC och den som företräds av LO — är det då inte rimligt att dessa båda parter får göra sig gällande även i domstolen eller att man alternativt avstår från den form av »partsrepresentation» som man nu har?

Jag är ledsn, herr Fredriksson, att jag underskattade LO:s styrka och hävdade att organisationen bara hade 900 000 medlemmar. Jag gjorde det på en uppgift som jag borde ha kontrollerat noggrannare. LO har alltså 1,5 miljon medlemmar och är väsentligt starkare än jag ursprungligen utgick ifrån.

Det borde väl vara ett skäl för LO att också våga vara litet mer generös.

Herr FREDRIKSSON (s) kort gemmäle:

Herr talman! Herr Ullsten vill nu ta avstånd från vad han skrivit i sin motion. Jag vill bara säga att det ändå är motionen som har bildat underlag för utskottsutlåtandet i denna fråga.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag har länge misstänkt att det finns ett visst politiskt samröre mellan Sveriges arbetares centralorganisation och folkkartiet, och jag tycker mig ha fått en bekräftelse på det i denna debatt där herrar Ullsten och Åkerlind fungerar som ombudsmän för SAC.

Tillåt mig, herr talman, att ett ögonblick beröra ett par av de yrkanden som framförts i herrar Ullstens och Mundebos motion, nämligen i fråga om ändringar i 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt syftande till dels att föreningsrättsskyddet skall gälla även för arbetssökande, dels att vad man kallar mättningsmonopolet skall hävas. Här gäller det i första hand förslag som huvudsakligen har sin udd riktad mot förhållandena inom byggnadsindustrien och vad som i byggnadsavtalet överenskommits, främst i fråga om mättningsverksamheten. Man kan också i detta sammanhang klart konstatera det nära samband som råder mellan SAC och de borgerliga partierna.

När motionärerna vänder sig mot förekomsten av organisationsklausuler i kollektivavtal, innebärande företrädesrätt till arbete för medlemmar i en viss organisation, finns det anledning att erinra om att det ingalunda var byggnadsfackföreningarna som var de första att införa denna klausul i avtal med arbetsgivarna. Det finns exempel på att SAC inte nöjde sig med den organisationsklausul, som gav medlemmar i viss organisation företrädesrätt till arbete, utan därutöver krävde rätt att få av-

Föreningsrätten m. m.

skeda folk som övergått till annan organisation.

Detta var alltså krav som framfördes från den organisation som motionärerna i dag talar så varmt för och vars medlemmar enligt motionärerna är fördelade. Och flera exempel kunde anföras som visar att SAC inte är så snövit och oskyldig som de borgerliga motionärerna vill ge sken av.

När det gäller mättningsverksamheten framgick för ett halvår sedan mycket klart vart SAC syftade, då organisationen under pågående avtalsförhandlingar ställde sig på samma sida som Svenska arbetsgivareföreningen och ville slå sönder och avveckla hela mättningsverksamheten. Och då gällde det ändå en mättningsverksamhet genom vars uppläggning byggnadsarbetarna har insyn i och kontroll över sina egna lönevillkor — något som är ganska unikt inom svenskt näringsliv och som ingalunda varit till förfång för byggnadsarbetarna. — I motionen står visserligen att rätten att utföra mätning på arbetsplatserna ger byggnadsfackföreningarna stora fördelar i organisationsarbetet. Detta är riktigt men också fullt rimligt, eftersom det är byggnadsfackföreningarna som är avtalslutande part och får ta ansvar för förhållandena på arbetsplatserna. SAC träffar inga avtal av annat innehåll än de avtal som träffats mellan byggnadsindustriens parter — SAC åker i stället snålskjuts på de resultat som Byggnadsarbetareförbundet och andra LO-förbund når i och mellan avtalsrörelserna. SAC saknar inflytande över avtals- och prislisteuuppgörelserna.

Därest rätten för fackföreningarna att mäta de utförda arbetena ger en förmånligare ställning för de fackliga organisationerna är detta inget orimligt, eftersom det är dessa organisationer som i första fasen har träffat avtal och i andra fasen upprättat ackordsprislistor. Det är tvärtom helt följdriktigt att de till sist också mäter upp arbetet och

bearbetar materialet statistiskt för att använda det vid kommande förhandlingar. Det är detta SAC och motionärerna kallar monopolställning: att den fackliga organisation som sluter avtal även träffar överenskommelse om prislistor och fortlöpande övervakar att det som uppnås i och mellan avtalsrörelserna kommer medlemmarna till del. Det är också denna fackliga organisation som vid konkurser och betalningsinställelser får se till att infrusna löner och semestermedel säkras för såväl egna medlemmar som SAC-medlemmar — SAC förmår inte klara detta. Det är vidare byggnadsfackföreningarna som får svara för skyddsverksamheten på arbetsplatserna genom bidrag. SAC bidrar inte med ett enda öre till skyddsverksamheten trots att även dess medlemmar kommer i åtnjutande av grundskyddet.

Herr talman! Jag har i all korthet försökt teckna något av den bakgrund som man bör ha klar för sig när man diskuterar dessa frågor, eftersom man annars möjligen kunde tro att motionärerna tecknar en riktig bild av förhållandena. Jag vill också erinra om att SAC själv säger sig ha 22 000 arbetare och tjänstemän som medlemmar, medan LO, TCO och SACO har helt andra medlemstal.

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! Herr Nilsson i Gävle anser att jag uppträder som ombudsman för SAC. Tydligt har herr Nilsson helt missuppfattat vad jag sagt eller också har han inte hört på, och jag vill bara uppmana herr Nilsson att noggrant läsa vad som kommer att stå i protokollet. Då skall herr Nilsson finna att jag inte alls talat om SAC utan fört ett allmänt resonemang om att det förekommer viss diskriminering vid anställande av arbetskraft — det må gälla SAC-medlemmar, LO-medlemmar, oorganiserade eller vilka som helst. Det kan

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m. förekomma en viss diskriminering, oavsett organisationstillhörighet, och jag vill inte bara ha den frågan översedd utan även den negativa föreningsrätten, arbetsgivares skyldighet att motivera uppsägningar och frågan om den svenska lagstiftningens överensstämmelse med internationella överenskommelser, främst FN-stadgan. Där står det att alla skall ha lika rätt till arbete och att ingen må tvingas tillhöra organisation, från vilket håll tvånget än kommer.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Det är möjligt att jag har felbedömt herr Åkerlind. Han kanske inte är ombudsman för SAC, utan i stället för Arbetsgivareföreningen. Det är litet svårt att få någon klar och distinkt bild härav. Herr Åkerlind har ju tidigare yttrat att han egentligen helst ser att arbetsgivaren själv skall bestämma vilka som skall anställas, hur de skall avskedas o. s. v. Det är den ordning herr Åkerlind här förordat, och därför drog jag den slutsatsen att han måste vara ombudsman för SAC, men nu förstår jag att det är för Arbetsgivareföreningen.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I) av herr Ullsten; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen II) av herr Åkerlind; samt 3:o) bifall till reservationen III) av herr Ullsten; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Åkerlind begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voterings-

proposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 74, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Åkerlind.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Åkerlind begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 155 ja och 36 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

Meddelande ang. 1967 års remissdebatt

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Efter vederbörligt samråd får jag meddela att 1967 års remissdebatt enligt föreliggande planer avses skola ta sin början torsdagen den 19 januari kl. 10.00.

§ 19

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl.

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

Maj:ts proposition angående trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 14 oktober 1966 dagtecknad proposition, nr 133, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden velat inhämta riksdagens yttrande i fråga om befogenhet för Kungl. Maj:t att besluta rörande dels trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik, dels de hastighetsbegränsningar som vore påkallade av övergången.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat de i anledning av densamma väckta likalydande motionerna I: 769 av herrar *Skårman* och *Tistad* och II: 941 av herr *Westberg*. I motionerna hemställdes,

»att riksdagen måtte tillstyrka vad i propositionen föreslås och lämna Kungl. Maj:t däri begärda bemyndiganden, men därvid såsom sin mening uttala,

dels att hastighetsbegränsningen under de första tre dygnen efter övergången till högertrafik sättes till 40 km/tim. inom tätbebyggt område för att därefter höjas till 50 km/tim.,

dels att såsom villkor för fordon att få föras ut i trafiken skall gälla att fordonet är försett med en på vindrutan och för föraren väl synlig plats uppsatt påminnelse om att köra till höger».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta i de hänseenden som avsåges i förevarande proposition, nr 133; samt

B. att motionerna I: 769 och II: 941 i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av herrar *Erik Jansson*, *Nils-Eric*

Gustafsson, *Torsten Hansson* och *Bengtson* i Solna, vilka ansett att utskottet under B. bort hemställa,

dels att riksdagen måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande valet av fartgräns inom tätbebyggt område,

dels att motionerna I: 769 och II: 941 i vad de ej kunde anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. av herr *Nyberg*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BENGTSON** i Solna (h):

Herr talman! I tredje lagutskottets utlåtande nr 56 behandlas proposition nr 133. I den begär Kungl. Maj:t riksdagens yttrande i fråga om befogenheter för Kungl. Maj:t att besluta om trafikförbud och fartbegränsning i samband med övergången till högertrafik.

När lagutskottet på sin tid tog ställning till högertrafiken, hemställde det att Kungl. Maj:t skulle hålla riksdagen underkunnig om hur arbetet inför omläggningen bedrevs och vilka åtgärder som planerades. För min del ser jag i denna proposition en önskan från Kungl. Maj:t att villfara denna riksdagens hemställan, och jag hälsar med tillfredsställelse att så har skett. Jag vill gärna ge kommunikationsministern en blomma för hänsynstagandet.

Vad beträffar Kungl. Maj:ts önskan att få befogenheter i samband med trafikomläggningen har det inte rått några delade meningar i utskottet härom. Det har för samtliga utskottets ledamöter varit solklart att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas i den mån inte redan tidigare sådan befogenhet fanns.

Statens högertrafikkommission har i en skrivelse i juli i år lämnat en hel del olika förslag till åtgärder i samband med omläggningen. Kommissionens för-

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

slag om hastighetsbegränsningar har varit ute på remiss till ett trettiotal instanser. Därvid har det visat sig att främst kommissionens förslag om en maximihastighet på 30 km i timmen i tätbebyggt samhälle rönt mycket stark kritik.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen säger sålunda, att den allmänna effekten ur trafiksäkerhetssynpunkt är mycket beroende av vilken fartgräns man sätter. Man måste därvid ta hänsyn till de olägenheter som en alltför låg gräns medför. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen säger vidare: »En hastighet på 30 km i timmen är för nutidens förare onaturligt låg.»

Företrädare för den yrkesmässiga trafiken har vidare uttalat starka betänkligheter mot en så låg fartgräns.

Det är viktigt att trafiken upprätthålles och att det inte blir alltför stora förseningar och långa väntetider. Särskilt med tanke på att bussar och andra allmänna trafikmedel troligen måste ta fler passagerare än vanligt torde svårigheterna i samband med övergången knappast bli överkomliga om fartgränsen sätts så lågt som till 30 kilometer.

Efter att ha vägt olika synpunkter emot varandra yttrar väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att man kommit till den uppfattningen att fartgränsen inte bör sättas lägre än till 40 kilometer i timmen inom tätbebyggt samhälle.

Hur ser då utskottet på frågan? I likhet med mig kom nog de flesta inom utskottet till den uppfattningen att förslaget om en fartgräns på 30 kilometer inte var realistiskt. Jag kan emellertid mycket väl förstå utskottsmajoriteten, när den anför att frågan är av teknisk karaktär och att man inte bör föregripa Kungl. Maj:ts prövning.

Såvitt jag kan se innebär detta ställningstagande att man helt och fullt lägger ansvaret på Kungl. Maj:t! Eftersom riksdagen tagit ett stort ansvar i och med beslutet rörande högeromläggningen, kan man fråga sig om detta är rätt

och riktigt? Vi som kommit till en bestämd uppfattning bör emellertid uttala oss i en fråga som är så pass ömtålig som denna. Det sades å andra sidan i utskottet, att man i detta fall hade det största förtroende för Kungl. Maj:t — även från håll där sådana uttalanden inte är vanliga.

Jag inser mycket väl, herr talman, alla de svårigheter och farliga situationer som kan uppstå vid övergången, och det skall än en gång understrykas att det måste vara hänsynen till trafiksäkerheten som bestämmer fartgränsen i detta fall. För bilister i städer och tätbebyggda samhällen kommer det under alla förhållanden att bli ytterligt besvärligt. Själva övergången kommer att medföra betydligt större svårigheter än det innebär att köra bil i högertrafik i okända trakter, exempelvis utomlands. Den invanda gatubilden skall »spegelvändas», sträckor som man tidigare kört på rutin skall nu prövas på ett helt nytt sätt. Det är självklart att många då kommer att tveka att ge sig ut i trafiken, och det är i och för sig inte bra. Men det är också självklart att en bilförare, om han känner sig osäker när han sitter i bilen, sänker farten. Även om inte *alla* bilister *alltid* visar hänsyn, är jag helt övertygad om att alla kommer att göra det vid detta tillfälle — såvida man inte genom en alltför låg fartgräns åstadkommer ett alldeles onaturligt drag i trafiken.

Både utskottsmajoriteten och reservanterna är medvetna om att de största riskerna föreligger för fotgängarna. Invanda reflexer, t. ex. att se åt ett visst håll, skall nu ändras, men redan den nya trafikbilden blir en ständig varning för de gående. Högertrafikkommisionen har inte lämnat något åt slumpen. Det kommer att bli en upplysnings- och påminnelsekampanj av tidigare icke skadad omfattning. På den punkten tror jag att alla tänkbara åtgärder är befogade. Men man får inte vidta åtgärder som i sig själva är ägna-

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

de att skapa kaos. Jag har vid utskottsbehandlingen fått den bestämda uppfattningen att fastställandet av en fartgräns på 30 km är en sådan åtgärd.

Herr talman! Reservationen ger ett tillfälle för dem som i likhet med mig vill uttala en mening att göra det. Det är inte fråga om att nu votera om den ena eller andra fartgränsen — det vill jag kraftigt understryka. Det är en folktopmotion som reservanterna slutit upp kring, och reservanterna är två socialdemokrater, en centerpartist och en högerman. Jag ser reservationen som ett utslag av parlamentariskt ansvarstagande och som ett praktiskt samarbete över partigränserna. Jag skulle vara tacksam om även kammarens övriga ledamöter ville se den så. I den andan vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Att jag till detta utskottsutlåtande har fogat en blank reservation betyder inte att jag i sak har någon annan uppfattning än utskottsmajoriteten, och jag instämmer helt i utskottets hemställan. Jag är emellertid inte alldeles nöjd med utskottets skrivning. Utskottsmajoriteten har bl. a. hänvisat till högertrafikkommissionens förslag och påpekat att kommissionen framhållit att det kan ifrågasättas, huruvida det kan vara välbetänkt att vid omläggningen »ge ett speciellt drag av onaturlighet åt trafiksituationen, som kan fördröja anpassningen till normala förhållanden». Detta uttalande avser förslaget om en hastighetsgräns på 30 km inom tätbebyggda områden. Utskottet har emellertid uraktlåtit att erinra om att kommissionen tillagt, att denna invändning bortfaller om en sådan lägre fartgräns tillämpas endast under några få dagar. Jag anser, herr talman, att detta är ett viktigt påpekande.

Utskottet tar ju inte ställning till frågan om vi bör ha den eller den hastighetsgränsen vid trafikomläggningen.

För min del vill jag dock framhålla att jag, trots alla kritiska remissyttranden och trots vad herr Bengtson i Solna nu anförde, tror att högertrafikkommissionens förslag är väl motiverat. Om man sätter fartgränsen vid 30 km i tätbebyggda samhällen och vid 60 km utanför sådana områden tror jag visserligen att detta kommer att störa rytmen i trafiken och åstadkomma en del trafikstockningar — det kan också medföra en del besvärliga förseningar i både person- och godstrafiken. Men jag tror inte man behöver befara att det blir kaos i trafiken, något som man på en del håll velat göra gällande. Det är ju inte meningen att man skall ha denna låga fartgräns mer än ett fåtal dagar. Man kan tänka sig att den tillämpas två dygn i stället för de tre dygn som högertrafikkommissionen föreslagit, och det bör vi kunna stå ut med. Det avgörande måste, som utskottet påpekat, vara trafiksäkerheten och de problem som fotgängarna kommer att ställas inför.

Herr Bengtson har också påpekat detta, men jag tyckte att han talade sig varm mer för bilisterna än för fotgängarna. Det är dock gångtrafikanterna som får det besvärligast vid denna trafikomläggning. Särskilt gäller detta äldre människor. Vi får inte skapa en sådan situation att de gamla helt enkelt inte vågar ge sig ut på gatorna. Det är väl ändå självklart att riskerna för fotgängarna är mindre om fartgränsen sätts till 30 kilometer i timmen än om den sätts till 40 kilometer i timmen. Vi måste också komma ihåg att det inte bara är fordonstrafiken som kräver uppmärksamhet vid en övergång till högertrafik, utan man måste också uppmärksamma en del andra regler, vilket också herr Bengtson var inne på.

Enligt min uppfattning måste man ta olägenheterna med en låg fartgräns om man därigenom uppnår ökad säkerhet i trafiken. Jag vill uppprepa att jag tror

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

att 30 kilometer i timmen är att föredra framför t. ex. 40 kilometer i timmen.

Här har åberopats en del remissyttranden, bl. a. ett från rikspolisstyrelsen, i vilket det sägs att man måste eftersträva att snarast möjligt få ut trafikanterna i trafiken, så att de vänjer sig vid den nya trafikbilden. Jag tror att man uppnår detta — som jag också anser vara önskvärt — snabbare om man har en lägre fartgräns; då vågar sig också de mer försiktiga bilisterna ut i trafiken och anpassar sig på så sätt lättare till den nya trafiksituation som har uppstått.

Jag vill erinra om att utskottet, när det gäller propositionen, endast haft att ta ställning till förslaget om befogenhet för Kungl. Maj:t att besluta dels om trafikstopp och trafikförbud, dels om de hastighetsbegränsningar som det kan bli påkallat att införa. Det har inte varit meningen — så har i varje fall inte jag uppfattat situationen — att utskottet skulle ge några förord beträffande frågan huruvida fartgränsen skall sättas till 30 eller 40 kilometer i timmen i tätbebyggt samhälle och hur lång tid denna låga fartgräns skall gälla.

I en tidning har man kunnat läsa att riksdagen är i färd med att göra »en stor dumhet», eftersom utskottsmajoriteten tillstyrker» det ogenomtänkta förslaget att sätta hastighetsbegränsningen vid reformen så lågt som till 30 kilometer i stadstrafik». Detta är en missuppfattning. Utskottet tar inte ställning, i varje fall inte utskottsmajoriteten, i den frågan. Vad utskottsmajoriteten föreslår är att regeringen får de begärda bemyndigandena. Ett skäl som talar mot att utskottet skulle ha tagit en mer bestämd ställning beträffande fartgränserna är, att högertrafikkommissionens förslag var ute på remiss under den tid då propositionen skrevs och avlämnades, och enligt vad vi i utskottet har inhämtat — detta framgår också av utlåtandet — är denna remissbehandling ännu inte helt avslutad.

Jag hade naturligtvis, herr talman, kunnat avge en reservation med förord för högertrafikkommissionens förslag. Det hade inte varit ett större fel att göra det än att som reservanterna gör anföra skäl för att fartgränsen sätts till 40 respektive 70 kilometer i timmen och begära att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t denna synpunkt till känna. Men jag har, som saken nu ligger till, inte ansett mig böra göra det. Jag har ansett att det skulle vara formellt oriktigt i detta läge. Jag har därför nöjt mig med att avge en blank reservation. Vid voteringen kommer jag dock, herr talman, att rösta för utskottets hemställan, till vilken jag också ber att få yrka bifall.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Även om jag ställer mig tveksam till att ge Kungl. Maj:t bemyndigande i detta sammanhang, eftersom jag mera anser att detta är en hela folkets angelägenhet och att de valda förtroendemännen borde ha intagit en mera bestämd ståndpunkt till frågan, vill jag säga att fullmaktslagar över huvud taget ur demokratisk synpunkt är ganska farliga — i detta fall kanske mindre farliga. I vissa situationer kan fullmaktslagar bli direkt skadliga. Men varken utskottet eller reservanterna har ifrågasatt att man inte skulle ge Kungl. Maj:t det bemyndigande som begärts. Det är självklart att man ur tidssynpunkt nu inte kan göra så mycket åt saken.

Jag tror emellertid att vi har anledning att klart och tydligt säga ifrån att den onormala start, som förutsättes kommer att ske i fråga om högertrafiken, inte kan vara lämplig. En onormal start kan innebära trafikstockningar och kan också medföra att vi under den första tiden får en helt onormal och felaktig inställning till hela frågan.

Det har talats om fotgångarna, och den föregående talaren pläderade varmt för de äldre fotgångarna. Jag skulle vilja fråga honom om han har tänkt på

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

hur en fotgängare skall kunna få möjlighet att komma över en gata vid uppkomsten av stora trafikköer. Har han tänkt på hur vi skall kunna få fram trafiken, exempelvis i tätorterna? Jag tror att förslaget är mycket illa genomtänkt och att det är mera känslobetonat än reellt.

Jag skulle, herr talman, inte bara vilja säga att förslaget som sådant har en del brister, utan jag skulle också vilja rikta en vädjan till statsrådet att sluta upp med införande av föränderliga bestämmelser om hastighetsbegränsning. Det heter att den som sitter vid ratten skall visa hänsyn i trafiken, att vi skall tillämpa fartanpassning m. m. När vi ändrar fartgränserna, såsom skett under längre tid, nästan en gång varje månad, är det självklart att hela den grund, varpå vår trafiklagstiftning vilar, försättes ur spel. Alla som kör bil — jag har kört bil sedan 1935 utan att bli inblandad i någon olyckshändelse — ställer sig frågan: Kan det vara rimligt att minska förarens automatiska reaktion, som är snabbare när föraren slipper sitta och se dels på vägen och dels på hastighetsmätaren. Vi bör upphöra med alla dessa olika fartbegränsningar. När man väl har släppt ut den tunga trafiken på vägarna, borde man också se till att bilarnas fart blir överensstämmande, eftersom det är ganska besvärligt ändå.

Vidare hänvisas det till experter i all oändlighet: psykologer och guvetallt. Jag vet inte om dessa experter kan köra bil, men det kan ju också hända att de kört bil i många år. Hade jag trott att vi skulle få en så kostsam och expertbetonad utredning, hade jag ställt mig mycket tveksam till denna omläggning trots att jag anser att högertrafikens vinster är stora. Varken de som aktivt arbetat för högertrafiken eller de som varit med om att fatta beslut om införande av högertrafiken — beslutet var nästan enhälligt här i kammaren — har väl utgått ifrån att kostnaderna inte

skulle tillåtas stiga så ohämmat. Ytterst blir det bilisterna som får betala kostnaderna. Något ekonomiskt tänkande och ansvar bör man visa.

Jag vädjar till kommunikationsministern att han inte begränsar hastigheten alltför mycket. Han måste tänka på den tekniska utveckling som vi har.

Eftersom reservationen, låt vara att den är mycket försiktigt skriven, överensstämmer med de råd jag skulle vilja ge kommunikationsministern ber jag, herr talman, att få yrka bifall till densamma. När vi nu skall gå över till högertrafik hoppas jag att vi gör det så normalt och lugnt som möjligt. Visst kan det uppstå vissa svårigheter i trafiken, men jag tror inte att de blir större efter omläggningen än de är nu.

Med statistik kan naturligtvis vad som helst bevisas. Ingen vet om det är de många olika fartbegränsningarna eller något annat som orsakar upp- eller nedgången i olycksstatistiken. För min del tror jag inte att omläggningen till högertrafiken nödvändigtvis kommer att medföra fler olyckor. Jag hoppas att Kungl. Maj:t skall utnyttja fullmakten med ansvar och omdöme.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag kan hålla med herr Lundberg om det principiellt tvivelaktiga i att Kungl. Maj:t ges fullmakter för att på egen hand bestämma i viktiga frågor. Beträffande denna speciella fråga kan jag dock inte förstå hur vi skall kunna undgå att ge Kungl. Maj:t en sådan fullmakt, om frågan skall kunna lösas på ett vettigt sätt.

Frågan om fullmakten har också varit det betydelsefulla problemet vid behandlingen i utskottet, men det har i detta avseende inte rått några som helst delade meningar om att Kungl. Maj:t skulle få den.

Beträffande detaljerna rörande denna fråga blev det helt naturligt även i utskottsbehandlingen något av ett tyc-

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

kande. Man tycker att en hastighetsbegränsning till 40 kilometer är bättre än en begränsning till 30 kilometer o. s. v.

Jag frågar mig mot denna bakgrund varför vi skall begränsa oss just till denna speciella punkt. Det finns så oändligt mycket annat av avgörande betydelse från trafiksäkerhetssynpunkt vid övergångstillfället som man bör ta hänsyn till. Därför kunde reservanterna ha kunnat kosta på sig att tycka något speciellt även beträffande de andra detaljerna.

Utskottsmajoriteten har med skärpa framhållit vikten av att allt görs för att trygga trafiksäkerheten. Det har även reservanterna gjort. Vi skiljer oss alltså inte på något sätt i detta avseende. Det förefaller mig som om herr Bengtson i Solna tar till överord när han menar, att reservanternas förslag att begränsa hastigheten till 40 kilometer i timmen i tätbebyggt område skulle vara ett speciellt tecken på ansvar.

Jag tror att utskottsmajoriteten givit uttryck för lika stort ansvar i sitt uttalande på denna punkt. Det heter i detta: »Då frågan emellertid är av delvis teknisk beskaffenhet och Kungl. Maj:ts prövning inte bör föregripas finner sig utskottet inte böra tillkännage någon bestämd åsikt därom» — d. v. s. om vilket kilometertal hastigheten skall begränsas till.

Jag tror att departementet i detta fall kommer att bli nödsakat att ta all möjlig hänsyn till vad som uttalas från experthåll och polishåll samt till vad som anförs av remissinstanserna i detta ärende. Av samma anledning är jag övertygad om att en lämplig avvägning kommer att göras även beträffande hastigheten med hänsyn till alla de andra försiktighetsåtgärder, som är nödvändiga att vidtaga för att trygga kraven på trafiksäkerhet i detta sammanhang.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till tredje lagutskottets hemställan under punkten B.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Grebäck vill jag säga att när jag nämnde den principiella inställningen till fullmakten menade jag inte att det skulle vara farligast att lämna fullmakten till Kungl. Maj:t. Vi har dock beviljat sådana fullmakter på många andra områden, där de i vissa situationer kan bli farliga.

Med anledning av herr Grebäcks tal om »tyckande» vid bestämmande av hastigheten till 30 eller 40 kilometer i timmen vill jag framhålla, att alla som kört bil några år — herr Grebäck känner till det lika bra som dessa — av erfarenhet vet, att när vi haft hastighetsbegränsning till 80 eller 90 kilometer i timmen har det uppstått långa bilköer på vägarna. Olyckstillfällena i sådana situationer uppkommer i samband med omkörningarna. När hastigheten är begränsad till 80 kilometer blir som bekant genomsnittsfarten 60—70 kilometer.

Vi är nog alla besjälade av viljan att söka trygga trafiksäkerheten på våra vägar och att förhindra olyckor. Men om vi nu med berätt mod, om jag får kalla det så, har bestämt i riksdagen att vi skall övergå till högertrafik får vi också försöka få till stånd en naturlig övergång och försöka lära människorna att ta hänsyn till vad denna övergång kräver.

Jag är också förvissad om att vi från trafiksynpunkt kommer att vinna så mycket på denna högertrafik att det uppväger nackdelarna. Alla känner vi nog ansvar inför vad som kan inträffa, men vi får ändå ta hänsyn till dagens trafik med såväl lastbil som personbil, liksom också till fotgångarna och trafikanterna i övrigt.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förutsätter, att sedan Kungl. Maj:t har fått sin fullmakt av riksdagen skall frågan prövas i departementen och all möjlig hänsyn tas till de olika faktorer som är avgörande

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

då det gäller att uppnå en så stor trafiksäkerhet som möjligt. Efter denna avvägning kan man bestämma sig för den lämpligaste hastighetsbegränsningen. Jag vill inte uttala mig om huruvida 30 eller 40 km/tim. är det lämpligaste efter en sådan bedömning utan överlämnar saken med förtroende till regeringens avgörande. Personligen kan jag sedan tycka att 40 km/tim. är det lämpligaste. Detta säger jag efter många års erfarenhet av stockholmstrafik. Jag tror att det skulle bli oerhörda trafiksvårigheter och trafikstockningar om man sätter hastighetsbegränsningen så lågt som 30 km/tim. Men det tillkommer så mycket annat som skall bedömas och avvägas i detta sammanhang, att jag inte finner det särskilt värdefullt att just jag personligen har en åsikt just på denna punkt, eftersom jag inte gjort någon bedömning på de andra punkterna.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja säga till herr Grebäck att eftersom förslaget från utskottet och reservanterna icke gäller ett beslut i en viss riktning utan en fullmakt är det angeläget att riksdagen genom denna diskussion ger till känna synpunkter. Det är endast detta som vi riksdagsmän i dag har att göra och då finns det väl anledning att vädja till departementet att beakta även de faktorer som reservanterna och jag anfört i detta sammanhang.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Kungl. Maj:t har begärt riksdagens yttrande i fråga om befogenhet för Kungl. Maj:t att i samband med övergången besluta om trafikstopp och trafikförbud samt vissa trafikbegränsningar. I propositionen har det inte föreslagits vare sig 30, 40, 50 km/tim. eller någon annan hastighet. Där redovisas vad högertrafikkommissionen föreslagit, men Kungl. Maj:t har

inte tagit någon ställning härtill. Ingen har varit inne på Kungl. Maj:ts förslag att få utfärda förbud mot trafik under någon minut eller timme eller vad det kan bli fråga om just vid övergången. Märkvärdigt nog har ingen opponerat sig mot en sådan åtgärd, som skulle komma att totalt stoppa trafiken under ifrågavarande tid.

Efter att ha studerat de inkomna remissvaren har utskottet funnit det riktigast att inte inta någon bestämd ståndpunkt om vilken hastighetsgräns som bör sättas. Utskottet skriver bara att hänsyn givetvis skall tagas till trafiksäkerheten, men eftersom fartbegränsningen strängt taget är en teknisk fråga måste Kungl. Maj:t vid sin prövning också ta hänsyn till andra ting, t. ex. möjligheterna att hålla trafiken i gång. Därför har utskottet stannat för att överlåta åt Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser rörande fartgränsen.

När det talas om en så låg hastighet som 30 km skall vi komma ihåg att man i högertrafikkommissionen har räknat med att den begränsningen bara skulle gälla under tre dagar, nämligen söndagen och de två följande vardagarna. Det är kanske inte nödvändigt att ha en särskilt låg trafikhastighet de dagarna. Jag vill inte yttra mig om det. Jag anser att alla skäl för och emot skall övervägas innan fartgränsen slås fast, och jag kan inte tänka mig att det kan ske på annat sätt än att vi, som utskottet har föreslagit, överlämnar den frågan till förut-sättningslös prövning av Kungl. Maj:t.

Nu säger herr Bengtson i Solna att reservanterna inte har tänkt sig någonting annat och att inte heller de vill binda sig för någon viss fartgräns. Men, herr Bengtson, vad betyder i så fall reservanternas mening: »Utskottet finner den ifrågasatta fartgränsen 30 km/tim. väl låg från dessa synpunkter.»?

Reservanterna vill inte binda sig för någon bestämd fartgräns men anser ändå att 30 km är en väl låg hastighet.

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

Inte heller jag påstår något annat. Den är kanske väl låg. Men vi har inte velat ta någon bestämd ståndpunkt i den frågan i utskottet.

Inte heller herr Nyberg var helt nöjd med utskottets skrivning. Det verkade som han ville att utskottet skulle ha bundit sig för fartgränsen 30 km/tim. Det har utskottet som sagt inte velat göra.

Herr Lundberg var radikal som vanligt och ville inte ha någon fartgräns alls — och det är ju också en väg att gå fram på. Men när herr Lundberg i det sammanhanget talade om de besvär som de tidigare fartgränserna på 80 eller 90 km vållat, skall vi komma ihåg att såväl statistiken som företagna utredningar visat att dessa tillfälliga fartbegränsningar vid helger och på andra tider har sparat ganska många människoliv. Ett människoliv kan naturligtvis aldrig räknas om i kronor, men de människoliv som sparats tack vare hastighetsbegränsningarna skall väl ändå läggas i den andra vågskålen, när man talar om vilka besvär fartbegränsningarna till 80 eller 90 km har haft för de trafikanter som tycker om att köra fort.

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att vad utskottet föreslagit är en rekommendation att Kungl. Maj:t skall överväga alla synpunkter innan fartgränsen fastställs. Och med dessa ord yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr **BENGTSON** i Solna (h) kort gemmäle:

Herr talman! Herr Nyberg säger att jag talar mig varm för bilisterna mer än för fotgängarna. Men jag sade, herr Nyberg, att jag är övertygad om att bilisterna kommer att visa alldeles särskild hänsyn vid detta tillfälle, och det är ganska naturligt att den hänsynen i första hand visas mot fotgängarna. Om detta är att ömma mindre för fotgängarna, får den tolkningen stå för herr Nybergs räkning.

Sedan säger herr Nyberg att det är formellt oriktigt av reservanterna att göra ett uttalande, att ha en uppfattning i denna fråga. Det är väl en kritik som träffar medkammarens majoritet i rätt hög grad. Jag har just konstaterat att i första kammaren har reservanterna stötts av 67 röster, medan utskottet biträtts av 59. De saktmodiga senatorerna har alltså här intagit en ställning som herr Nyberg anser vara formellt oriktig.

Herr Levin anklagar mig för att inte ha uttryckt mig fullt klart. Men det framgår väl ändå ganska tydligt av denna reservation att vi förordar att lägsta fartgräns skall vara 40 km/tim.

Herr Grebäck säger att det är överord av mig att påstå att majoriteten inte har tagit samma ansvar som reservanterna. Men det är väl i alla fall så, herr Grebäck, att utskottsmajoriteten i detta fall lägger över hela ansvaret på departementet och statsrådet.

Herr **LUNDBERG** (s) kort gemmäle:

Herr talman! Till herr Levin skulle jag vilja säga att jag var ganska ensam när det gällde att ta en omröstning om trafiken en gång i tiden. Men jag vill bara fråga i dag: Tror herrarna och damerna att denna omröstning har varit av särskilt värde för ställningstagandena i fråga om trafiken?

Herr Levin sade att jag inte vill ha någon fartgräns alls. Det är alldeles fel, ty vi har ju redan nu fartgränser i tätbebyggt samhälle. Vad jag opponerar mig mot är att man ändrar fartgränserna en gång i månaden — jag tror det är farligt att göra på det sättet.

Det talas också om värdet av ett människoliv. Jag vågar säga att jag har minst lika stor respekt för ett människoliv som herr Levin. Men nu vill vi i riksdagen överlåta på Kungl. Maj:t att ytterst ta ansvaret för allting, och det är i den situationen jag tror att riksdagen skall vara angelägen om att ha en viss uppfattning och ge den till känna.

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

Om herr Levin undersöker hur många olyckor det var per mil en gång i tiden när vi använde hästskjuts och jämför med antalet olyckor nu när vi har bil, så tror jag att herr Levin skall komma ihåg att hur vi än bär oss åt kan vi inte förebygga alla olyckor. Men jag har den uppfattningen att om man går fram på ett rimligt och naturligt sätt vid trafikomläggningen, skall olycksfrekvensen bli mindre än om man vidtar åtgärder som skapar kaos i vissa situationer.

Eftersom det i dag endast är fråga om en rekommendation till kommunikationsministern vill jag framhålla att jag tidigare förutsatt att han med allt det omdöme han har kommer att vidta åtgärder som kan vara rimliga vid trafikomläggningen.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr LEVIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte tro att jag hörde helt fel när jag lyssnade till herr Bengtsons i Solna första anförande. Då sade herr Bengtson: Utskottsmajoriteten har inte bundit sig för någon viss hastighetsgräns och det har inte heller vi reservanter gjort. När jag då läser upp det avsnitt i reservationen, där det uttalas att 30 km/tim. i alla fall är för låg hastighet, så säger herr Bengtson: Det är klart att vi menar 40 km/tim. Men om man menar 40 km/tim. skall man inte säga att man inte tagit ställning till hastighetsgränsen.

Till herr Lundberg vill jag säga, att vi kan ändå inte komma ifrån de undersökningar som gjorts och den statistik som förts vid de tillfällen då vi haft allmänna hastighetsbegränsningar. Den statistiken visar att vi har sparat rätt många människoliv under ifrågavarande perioder.

Det är klart att man kan förneka statistikens riktighet och säga att det är hög — men sådana påståenden tror inte

jag på. Det gäller inte bara ett tillfälle, utan varje gång när vi över helgerna haft hastighetsbegränsningar har det visat sig att antalet dödsolyckor gått ned. Jag tycker det är mycket värt.

Vi skall naturligtvis inte hastighetsbegränsa för begränsningens egen skull. Jag tror att vi får lov att ta rätt stora risker för att trafiken skall kunna löpa. Men vi kan inte komma ifrån att hastighetsbegränsningarna är nödvändiga om vi vill rädda människoliv.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag är litet förvånad över denna debatt, ty trots allt står det ju ganska klart angivet i reservationen att reservanterna finner hastigheten 30 km/tim. för låg. Vidare heter det: »Sammantagna talar nu anförda skäl för att fartgränsen inom tätbebyggt område inte bör sättas lägre än 40 km/tim.» Det tycker jag är en klar deklaration från reservanterna om deras ståndpunkt. Däremot har utskottsmajoriteten varit försiktig i sin skrivning. Det står: »Enligt utskottets mening bör valet av fartgränser i främsta rummet bedömas med hänsyn till trafiksäkerhetens krav.» Utskottet framhåller också att frågan bör överlämnas till Kungl. Maj:ts bedömning.

Under diskussionen i utskottet stod det, tycker jag, också klart att vi i skrivningen skulle ta hänsyn till alla redovisade skäl. Jag bor själv i en storstad, och jag måste säga: Här gäller det en övergångstid på tre dagar. Alla vet att det är många som är rädda för övergången till högertrafiken, inte minst fotgängare. Kunde det inte vara skäl i att beakta att vi kommer i en situation som vi inte tidigare befunnit oss i? Vi är alla vanemänniskor. Man behöver bara resa över till Köpenhamn för att finna hur svårt det är att anpassa sig till ett annat trafiksystem.

Jag för min del säger bestämt ifrån att hänsyn måste tas både till fotgängarna och till de trafikanter som kör mo-

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

torfordon. Någon annan bedömning vill vi inte ha, utan Kungl. Maj:t bör ta alla dessa hänsyn och bedöma frågan på detta sätt. Det gäller en fråga där hela folket snabbt skall ställa om sig och därför bör en noggrann avvägning göras.

Jag anser alltså att vi bör överlämna at Kungl. Maj:t att bedöma den fartgräns som anses lämplig. Vi har ju tidigare lämnat fullmakter. Liksom herr Levin är jag övertygad om att de hastighetsbegränsningar vi hittills haft varit av stort värde och de har också betydelse för uppläggningsen av övergången till högertrafik.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Under överläggningen har vi diskuterat frågan om den fullmakt som riksdagen skall överlämna till Kungl. Maj:t liksom även vissa av de förslag högertrafikkommissionen lagt fram.

Jag vill med anledning av den diskussionen erinra om att högertrafikkommissionen vid avlämnandet av sina förslag har att utgå ifrån riksdagsbeslutet av år 1963. Detta utgör underlaget för de förslag som högertrafikkommissionen skall framställa och de beslut den har att fatta. Detta har också gällt de förslag som kommissionen avlämnat beträffande åtgärder i samband med övergången nästa år.

I propositionen nr 58 till 1963 års riksdag ägnades frågan om trafiksäkerheten under övergångsskedet en mycket stor uppmärksamhet och departementschefen uttalade då bland annat, »att den faktiska olycksfrekvensen under omläggningsskedet i mycket stor utsträckning kommer att sammanhånga med den grad av förutseende och omsorg varmed omläggningen planeras och organiseras». Detta uttalande underströks ytterligare av tredje lagutskottet

och bör vara gällande för högertrafikkommissionens handlande i dessa frågor.

Högertrafikkommissionen har i sin skrivelse till Kungl. Maj:t utförligt motiverat de förslag som lämnats och jag skall inte referera denna skrivelse. Jag vill dock på ett par punkter erinra om de motiveringar som högertrafikkommissionen har anfört. Självfallet gäller de allmänna skälen för fartbegränsningar, nämligen att en låg fart minskar riskerna för olyckor samt att den — om en olycka inträffar — är ägnad att begränsa verkningarna.

Vidare vill jag erinra om att omläggningen inte enbart innebär att fordonen skall börja köra på högra sidan utan också medför väsentliga förändringar av trafiksystemet i våra tätorter. Nästan alla större trafikplatser kommer att byggas om, nya system kommer att gälla för enkelriktningar och nya trafikregleringar kommer att tillämpas. Förändringarna i trafiksystemet kommer att bli så genomgripande att det kanske blir mycket svårt att omedelbart efter omläggningen välja rätt körfil och hitta rätt i övrigt. Bilisterna kommer därför säkert att behöva mera tid för att bemästra de svårigheter som uppkommer dels vid själva omläggningen av trafiken, dels vid övriga omläggningar i trafiksystemet.

Men omläggningen berör inte enbart bilisterna, som herr Svenning nyss påpekade. Den gäller för alla och de största svårigheterna uppstår kanske för gångtrafikanterna, vilka också kommer att möta helt nya trafiksituationer. Bland fotgängarna finns många gamla och vi vet att de gamla känner stark oro inför omläggningen. Det är ett önskemål att denna oro dämpas, vilket kan ske genom att dessa fotgängare blir medvetna om att de just under de första dagarna efter trafikomläggningen får möjlighet att vänja sig vid de nya trafiksituationerna. Trafiken bör alltså då gå

Trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.

i ett lugnare tempo än vanligt. Om-sorgen om gångtrafikanterna har varit ett mycket väsentligt motiv för kommissionens förslag.

Vidare vill jag erinra om att en allmän regel vid en omläggning till ett nytt system är att man tar det försiktigt i början. Detta gäller också trafikområdet. Vid den genomgripande omläggning som det här är fråga om har man väl all anledning att ta det lugnt de första dagarna.

Till slut, herr talman, vill jag meddela att kommissionen har kommit fram till sina ställningstaganden efter en mycket ingående prövning av dessa frågor. Kommissionen har varit enig i sina förslag, och bakom sig har kommissionen en vetenskaplig arbetsgrupp som likaledes enhälligt tillstyrkt förslagen.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Allard har värtaligt talat för högertrafikkommissionens synpunkter. Han säger att det kommer att bli svårt för bilisterna med de nya gatubilderna. Dessa synpunkter har även jag framfört. Men jag tror inte, herr Allard, att detta är ett argument för en så onaturligt låg hastighetsgräns som 30 km. Jag tror att bilisterna i detta läge kommer att ta all tänkbar hänsyn till fotgängare. Det är dock inget tvång på att köra med högre hastighet.

Många känner oro, säger herr Allard, och det är säkert riktigt. Det är väl många också här i kammaren som känner en viss oro inför denna övergång. Men jag lutar faktiskt på att högertrafikkommissionen gör allt den kan för att dämpa oron och för att bringa ökad kunskap och upplysning om förhållandena vid övergången. Det är ofrånkomligt att remissinstanserna beträffande

den lägsta fartgränsen har varit mycket samstämmiga. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, rikspolisstyrelsen, Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande och motororganisationerna talar alla i samma riktning. Det är bara tre länsstyrelser och en annan remissinstans av de 30 som inte gör det.

Herr ALLARD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast ge en kort replik till herr Bengtson i Solna.

Herr Bengtson tror att bilisterna kommer att ta all tänkbar hänsyn till den speciella situation som kommer att råda vid omläggningen och att de som nu känner oro inte behöver göra det. Jag hoppas att herr Bengtson har rätt, och jag tror att samtliga i högertrafikkommissionen hyser den förhoppningen att bilisterna tar denna hänsyn. Kommissionen kommer också att inrikta sitt arbete på att få bilisterna att ta denna hänsyn. Men om herr Bengtsons tro vore ett faktum skulle man inte behöva göra några begränsningar alls i fråga om farterna, utan då skulle man kunna lita helt till bilisterna. Så stark är emellertid inte herr Bengtsons tro — han vill dock ha vissa begränsningar.

Jag är övertygad om, herr Bengtson, att den oro som gångtrafikanterna och särskilt de gamla känner stillar man bättre genom att de får veta, att trafiken under de första dagarna kommer att gå i ett särskilt lugnt tempo och att de fördenskull i den ovana situationen kan känna sig tryggare än de skulle ha gjort om inte så hårda begränsningar skulle ha vidtagits som dem kommissionen nu föreslår.

Herr SUNDELIN (s):

Herr talman! Jag kunde ha inskränkt mig till att instämma i det anförande som herr Bengtson i Solna höll. Det var emellertid på en punkt som jag inte kunde instämma med honom, nämligen när han uttryckte sina betänkligheter

Meddelande ang. arbetet under återstoden av höstsessionen

mot att överlämna ansvaret till Kungl. Maj:t. Jag tvekar inte alls att vara med om att lämna sådan fullmakt, ty jag är säker på att Kungl. Maj:t kommer att pröva frågan på ett riktigt sätt.

Eftersom jag nu har begärt ordet skulle jag emellertid vilja beröra en punkt som såvitt jag kan förstå inte har behandlats av vare sig kommissionen eller utskottet, nämligen den omständigheten att bilarnas tekniska utförande medför att förarna ständigt drivs till att hålla högre hastighet än som redan nu är tillåtet i tätorterna. Om hastigheten skulle begränsas ända ned till 30 kilometer tror jag att vi får lagöverträdare i alltför stor utsträckning. Jag säger »i alltför stor utsträckning», eftersom det är känt att ett betydande antal förare överskrider tillåten hastighet även om den satts så pass hög som till 50 kilometer. Det är under sådana förhållanden inte säkert att den trafikpolitiska aspekten blir sämre tillgodosedd även om man redan från början tillåter en något högre hastighet än den som kommissionen föreslagit.

Här är det emellertid en fråga om tro, ty ingen kan med bestämdhet säga vad som är riktigt. För min del tror jag att man i departementet vid prövningen av denna fråga i varje fall inte kommer att stanna vid en så låg tillåten fart som 30 kilometer. Jag är inte heller övertygad om att en sådan hastighetsbegränsning skulle innebära någon ökad trafiksäkerhet för t. ex. de gamla, vilka man med all rätt talar så mycket om i detta sammanhang.

Jag skall nöja mig med detta korta anförande. Min avsikt har närmast varit att ge uttryck för den sympati jag hyser för dem som menar att 30 kilometer ändå är för låg hastighet.

Till sist herr talman ber jag att få yrka bifall till reservation I av herr Erik Jansson m. fl.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Erik Jansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 86 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 20

Meddelande ang. arbetet under återstoden av höstsessionen

Herr TALMANNEN yttrade:

Vid morgondagens bordläggningsplenum, som tar sin början kl. 10.00, besvaras 23 enkla frågor och 10 interpellationer. Även sammanträdet på fredag kl. 14.00 blir ett bordläggningsplenum.

Därvid beräknas ett tiotal interpellationer bli besvarade. Därefter återstår ungefär 25 interpellationer obesvarade, av vilka inemot hälften avses skola besvaras vid kammarens bordläggningssplenium måndagen den 12 december. Sammanträdet nämnda dag börjar därför kl. 15.00, icke såsom i den preliminära planen angivits kl. 16.00.

Även vid början av arbetsplenium tisdagen den 13 december kl. 10.30, då bl. a. frågorna om villabeskattningen och affärstidslagen behandlas, kommer interpellationssvar att lämnas. Onsdagen den 14 december, då arbetsplenium börjar kl. 10.00, upptages till behandling bl. a. frågorna om rundradions fortsatta verksamhet, radiolag och radioansvarighetslag. Några interpellationssvar avses icke skola lämnas på onsdagen, medan däremot såväl interpellationer som enkla frågor kommer att besvaras vid början av arbetsplenium torsdagen den 15 december kl. 10.00.

Fredagen den 16 december förutsättes sammanträde behöva hållas endast om så skulle erfordras på grund av skiljaktiga beslut i kamrarna.

§ 21

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 59, i anledning av väckta motioner om trafiksäkerhet, om ökad trafikundervisning, om åtgärder för att åstadkomma trafiksäkrare bilar och om åtgärder för att öka efterfrågan på trafiksäkra motorfordon.

Utskottets hemställen bifölls.

§ 22

Föredrogs och lades till handlingarna lagutskottens memorial nr 1, angående av lagutskotten antagen ändring i de allmänna grunderna för ärendenas fördelning mellan lagutskotten.

§ 23

Vissa naturvårdsfrågor m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckta motioner rörande vissa naturvårdsfrågor m. m.

Till jordbruksutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling upptagna motioner, nämligen

A) betr. *Naturvårdsverksamhet m. m.:*

1) I: 233 av herr *Torsten Hansson*, likalydande med II: 306 av fru *Sjövall m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att regeringen snarast inhämtar Nordiska rådets yttrande rörande gemensamma internationella insatser i syfte att skydda Skandinavien flyttfåglar;

2) I: 234 av herr *Holmberg m. fl.*, likalydande med II: 301 av herr *Bohman m. fl.*, i vilka motioner, såvitt de hänvisats till jordbruksutskottet, hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående *dels* förutsättningarna för en önskvärd landskapsvård med beaktande av de ekonomiska och praktiska betingelser som en rationell betesproduktion kunde möjliggöra inom de odlingsområden som borde bevaras åt framtiden, *dels ock* skyddet för de svenska viltstammarna;

3) I: 332 av herr *Hjorth m. fl.* och II: 760 av fröken *Ljungberg m. fl.*;

4) I: 333 av herrar *Paul Jansson* och *Birger Andersson* samt II: 401 av herr *Blomkvist m. fl.*;

5) I: 604 av herr *Hjorth m. fl.* och II: 765 av herr *Tobé m. fl.*

B) betr. *Organisationsfrågor:*

1) I: 99 av herr *Hjorth m. fl.* och II: 136 av herr *Ekström* i Iggesund *m. fl.*;

2) I: 101 av herr *Manne Olsson m. fl.* och II: 139 av herr *Nyström m. fl.*;

Vissa naturvårdsfrågor m. m.

3) I: 336 av fru *Elvy Olsson* och herr *Mattsson* samt II: 403 av herr *Johansson* i Växjö m. fl.;

4) I: 600 av herr *Torsten Andersson* och II: 743 av herr *Grebäck*.

C) betr. Vissa finansieringsfrågor:

1) I: 329 av herr *Bengtson m. fl.*, likalydande med II: 402 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt prövning och förslag beträffande sådan ändring av reglerna för dispositionen av domänverkets markfond, att fondens medel måtte kunna tas i anspråk för inköp av särskilda natur- och fritidsområden samt för ordnande av friluftsanläggningar;

2) I: 617 av herr *Sveningsson* och II: 762 av herr *Magnusson* i Tumhult m. fl.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att motionerna I: 233 och II: 306 jämte däröver avgivna remissyttrandet överlämnades till Nordiska rådet,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna vad utskottet anfört i anledning av motionerna I: 234 och II: 301, såvitt desamma avsåge utredning rörande ekonomisk landskapsvård,

3) lämna utan åtgärd motionerna I: 234 och II: 301, såvitt de i övrigt hänvisats till jordbruksutskottet,

4) besluta att motionerna I: 332 och II: 760, såvitt de avsåge utredningsuppdrag rörande dokumentära naturundersökningar, icke skulle föranleda någon åtgärd,

5) lämna utan åtgärd motionerna I: 333 och II: 401,

6) lämna motionerna I: 604 och II: 765 utan åtgärd,

7) lämna motionerna I: 600 och II: 743 utan åtgärd,

8) besluta att motionerna I: 99 och II: 136, I: 101 och II: 139 samt I: 332 och II: 760, sistnämnda båda motioner

såvitt de ej behandlats i det föregående, ej skulle föranleda någon riksdagens åtgärd,

9) lämna motionerna I: 336 och II: 403 utan bifall,

10) lämna motionerna I: 329 och II: 402 utan åtgärd samt

11) lämna motionerna I: 617 och II: 762, såvitt de avsåge de tidigare ej behandlade punkterna a) och b) i hemställan, utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Carl Eskilsson, Isacson, Harald Pettersson, Hansson* i Skegrie, *Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Jönsson* i Ingemarsgården, vilka ansett att utskottet under 10) bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 329 och II: 402 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt prövning och förslag beträffande sådan ändring av reglerna för disposition av domänverkets markfond, att fondens medel kunde tas i anspråk för inköp av särskilda natur- och fritidsområden samt för ordnande av friluftsanläggningar;

2) av herrar *Carl Eskilsson, Isacson* och *Eliasson* i Moholm (angående behandlingen av motionerna I: 234 och II: 301), utan angivet yrkande;

3) av herrar *Magnusson* och *Manne Olsson*, fru *Lindskog* samt herr *Eskilsson* i Likenäs, likaledes utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Jag skulle först vilja beröra den blanka reservation, som jag tillsammans med två andra utskottsledamöter har fogat till detta utlåtande. Anledningen till denna blanka reservation är att trots att högerns stora motion angående naturvården och viltvården blivit i stort sett välvilligt behandlad av utskottet, hade vi önskat en ännu mer positiv skrivning. Vi får

Vissa naturvårdsfrågor m. m.

nu hoppas att Kungl. Maj:t i alla fall kommer att ta vederbörlig hänsyn till de synpunkter vi anfört och att de utredningar vi föreslagit kommer att till sättas.

I anslutning till utskottets skrivning om »vissa finansieringsfrågor» vill jag erinra om att högerpartiet tidigt under denna riksdag väckte en motion, vari det föreslogs en omedelbar förändring av bestämmelserna för markfonden. På grund av vissa beslut som riksdagen sedan dess fattat har den motionen inte längre samma aktualitet. Vi har därför anslutit oss till ett yrkande om en utredning angående markfondens framtida disposition.

Vi är medvetna om att utskottets skrivning i dessa frågor är positiv. Utskottet har exempelvis slagit fast, att domänverket som förvaltar fonden bör eftersträva att tillgodose det allmänna naturvårdsintresset. Så långt kan vi vara överens med utskottet. Utskottet gör emellertid strax en inskränkning, när det säger att de områden som skall förvärvas också skall kräva skoglig förvaltning. Därmed har utskottet i stort sett skrivit bort möjligheterna att ta i anspråk medel från markfonden för att förvärva naturvårds- och fritidsområden.

Jag vill gärna understryka att domänverket i detta avseende gjort betydande insatser under den senaste tiden. Domänverket har ställt stora områden till förfogande och har också ur sin driftbudget anslagit medel till administrationen. Det är emellertid vid ett studium av domänverkets beräkningar för nästa år som bekymren inställer sig. Den positiva inställningen finns uppenbarligen kvar i de djupa leden, medan man från verkets sida med hänsyn till det hårdnande ekonomiska klimatet börjat pruta på anslagen för detta ändamål. Om detta är symptomatiskt kommer naturligtvis frågan i ett helt annat läge. De krav som kan förväntas i framtiden kommer inte att bli mindre. Utvecklingen går mycket snabbt. Bland annat den höjda levnads-

standarden och urbaniseringen kommer att medföra att allt fler människor för sin rekreation söker sig ut till landsbygden, där det i så stor utsträckning som möjligt behöver finnas orörda områden. Det ankommer uppenbarligen på stat och kommun att ställa dessa resurser till förfogande.

Domänverket förvaltar ju statens skogar och staten är ägare till en stor del av de skogsmarker som finns i detta land. Det förefaller mig därför som om domänverket är det organ som bäst kan åstadkomma den service som vi vet kommer att krävas av samhället i framtiden. Den trend som kommer till synes i domänverkets beräkningar för nästa år — som visserligen bara avser administrationen — är oroväckande.

Jag tycker därför att man åtminstone bör gå så långt att man omprövar beslutet om hur markfonden skall disponeras i framtiden. Det är angeläget att en sådan utredning snarast kommer till stånd.

Jag vill dessutom understryka att de bestämmelser som finns för markfonden daterar sig till år 1911 och 1912. Mycket har hänt sedan dess, och det kan nog finnas anledning att modernisera dessa bestämmelser. Jag erinrar mig att någon ledamot av denna kammare förra veckan, då vi talade om jaktvården, sade att de bestämmelser som gäller på det området är femton år gamla och därför bör prövas om. Bestämmelserna om markfonden är mellan 50 och 60 år gamla. Att se över dem, är kanske ännu mera angeläget.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 1 av herr Eskilsson m. fl.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Det är många motioner och frågor som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande. För min del vill jag begagna tillfället att säga några ord beträffande reservation nr 1.

Den starka koncentrationen av be-

Vissa naturvårdsfrågor m. m.

folkningen till städer och tätorter liksom människornas ökade fritid kräver allt större men även bättre fritidsområden. Man kan säga att tillräckliga områden av dessa slag i dag knappast föreligger. Det är därför nödvändigt att försöka åstadkomma en aktivare naturvårdspolitik. Det är också samhällets uppgift att försöka hjälpa till med anskaffandet av mark i sådana fall. Härvidlag får stat och kommun hjälpas åt, men givetvis kostar detta rätt mycket pengar. Domänverket är som vi vet ett statsägt företag, och det bör här kunna hjälpa till ganska avsevärt. Det ligger så att säga i sakens natur.

År 1963 gjorde riksdagen ett uttalande, i vilket det hette att domänverket i samband med sin allmänna inköpsverksamhet bör eftersträva att så långt möjligt också tillgodose det allmänna naturvårdsintresset. Den motion som vi från centerpartiet aktualiserat vill just släppa in markfonden i bilden. Enligt nu gällande bestämmelser skall dessa fondmedel användas till inköp av mark för skogs- och jordbruksproduktion.

Om man ser på nettoresultatet av det statsägda skogsbruket, kan man säga att detta rent generellt lämnar ett sämre utbyte än det enskilda. Då kan man också utgå ifrån att det inte är någon större idé att öka statens skogsinnehav. Det finns väl ingenting som då är mera naturligt än att man använder fondens pengar för inköp av mark till fritidsändamål.

Det kan diskuteras huruvida nuvarande regler möjliggör detta eller inte. Jag tror dock att det såsom vi ser saken är nödvändigt att man här får fram andra dispositionsregler, så att markfonden därefter skall ha möjlighet att komma till rätta med dessa frågor. Det är på detta sätt vi från centerpartiet har resonerat i vår motion nr II: 402. I denna har vi yrkat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag beträffande sådan ändring av reglerna för dis-

positionen av domänverkets markfond, att fondens medel må kunna tas i anspråk för inköp av särskilda natur- och fritidsområden samt för ordnande av friluftsanläggningar.

Denna motion är också uppföljd av en reservation till detta utskottsutlåtande, och den har också fått anslutning från flera medlemmar i utskottet. Jag vill för den skull, herr talman, yrka bifall till reservation 1 under p. 10 men i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Herr TRANA (s):

Herr talman! Också jag ber att få ägna mig åt den reservation som herr Jonasson och herr Eliasson i Moholm berörde.

Under den tid som jag har tillhört riksdagen och jordbruksutskottet har jag funnit att domänverkets markfond tycks vara alldeles särskilt ätråvärd för motionärer att användas för andra ändamål än den egentligen är avsedd för. Praktiskt taget varje år har det förelegat motioner i detta syfte. Man brukar emellertid hävda, vilket är riktigt, att pengarna i fonden består av medel som erhålles vid försäljning av mark och att dessa medel också bör användas för inköp av mark. Nu säger man att medlen i markfonden till stor del erhållits genom att domänverket sålt mark till städer och tätorter, och man reagerar mot att domänverket också försöker skaffa sig mark på andra håll än i Norrland, nämligen i södra Sverige.

Det kan självfallet råda olika uppfattningar i principfrågor om vad som är rätt och riktigt. Under vårriksdagen hade jag tillfälle att från denna talarstol framhålla att olika företagsformer på skogens område borde få tävla med varandra, och jag pläderade även för att det enskilda skogsbruket skulle få pröva kollektiva former och tävla med bolagen och domänverket. Jag har samma uppfattning i dag. Jag kan därför inte finna annat än att det är riktigt

Vissa naturvårdsfrågor m. m.

att även domänverket skall få köpa mark i viss utsträckning också på andra platser än i Norrland.

Det göres ofta gällande att domänverket inte ger samma avkastning som de privata skogsbruken och bolags-skogsbruken. Vi vet emellertid alla att domänverket inte har så produktiva marker som övriga skogsägare i regel har. Därför är det enligt min uppfattning rimligt att domänverket får bedriva konkurrens på lika villkor. Alla erkänner dock att domänverket bedriver en föredömlig skogspolitik och tillämpar modern skogsvård.

Herr Eliasson i Moholm nämnde att grundbestämmelserna för domänverkets markfond är ganska gamla. Jag ger honom rätt häri. De grundar sig på riksdagsbeslut 1911 och 1912, och mycket har naturligtvis hänt under de 50 år som gått sedan dess. 1963 antog emellertid riksdagen ett tillägg till dessa regler, vilket bör ses som en anpassning till de förhållanden som 1950- och 1960-talets alltmer påträngande fritidsbehov accentuerat. Genom detta tillägg har enligt min mening domänverket befullmäktigats att i den mån verket så finner lämpligt och möjligt genom användande av fondmedel beakta även naturvårdsintresset vid sin markanskaffningsverksamhet.

I föreliggande utskottsutlåtande har den saken understrukits, och detta utgör ett klart avståndstagande från det motionsledes framförda yrkande, som skulle medföra en inskränkning i domänverkets bestämmanderätt beträffande dispositionen av markfondsmedel. 1963 års riksdagsbeslut, som innebär ett vidgande av markfondens användningsområde om domänverket så finner lämpligt, betyder en ytterligare påfrestning på markfondens resurser. Varje försök att minska dessa bör därför konsekvent avvisas.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Arweson (s).

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Naturligtvis är markfonden åtråvärd, herr Trana, om man anser att den kan utnyttjas bättre än hittills. Vad reservationen syftar till är ingenting annat än en utredning huruvida detta inte skulle vara möjligt.

Visst skall de olika skogsägarna tävla på lika villkor. Men äger man 25 procent av skogen i detta land och sålunda är den störste skogsägaren, kan man i varje fall inte påstå att man kämpar på sämre villkor än de övriga.

Inte heller jag tror att domänverkets areal kommer att minska. Jag ber emellertid herr Trana observera t. ex. domänverkets försäljning av mark för terminalen i Haga. Tag reda på hur mycket mark man avstod och hur mycket man kunde köpa just för de pengar som man fick in där!

Det är inte alls här fråga om någon attack mot domänverkets stora skogsarealer. Jag tror att domänverket mycket väl kan behålla dem och även utöka dem. Det gäller bara att åstadkomma en anpassning till det samhälle där vi nu lever.

Herr TRANA (s) kort genmäle:

Herr talman! Såsom jag framhöll i mitt första anförande har herr Eliasson i Moholm och jag på denna punkt principiellt olika uppfattningar, vilket vi torde få lov att acceptera.

Jag vill nu bara med anledning av herr Eliassons yttrande att domänverkets arealer inte kommer att minska påpeka, att det i den föreliggande motionen — ursprungligen en centermotion, bakom vars kläm nu står santliga reserver under reservation nr 1 — uppges att markfonden omfattade 30 miljoner kronor. I dag lär beloppet vara avsevärt lägre. Jag har inte kollationerat summan, men jag har erhållit upp-

Vissa naturvårdsfrågor m. m.

gifter om att den skulle vara nere i 25 miljoner eller kanske t. o. m. 20 miljoner kronor — låt mig för att inte ta till för mycket säga 25 miljoner kronor.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Om markfonden håller på att minska så snabbt, är det angeläget att utredningen kommer i gång omedelbart.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Mitt anförande kommer att beröra andra frågor än markfonden. Jag vill först och främst, liksom många med mig, beklaga att motioner som var aktuella i januari — alltså för snart ett år sedan — nu verkar något nattståndna och att utskottet alltså funnit sig böra avstyrka dem. Det gäller motioner med rekommendationer i organisationsfrågor och om naturvårdens allmänna inriktning.

Det hänvisas i utlåtandet till att en del av dessa frågor skall tas upp av länsförvaltningsutredningen enligt dess direktiv samt till att statskontorets arbetsgrupp nu framlagt sin utredning beträffande dessa spörsmål. Denna arbetsgrupp hade knappt börjat sitt arbete när motionerna skrevs. Om riksdagen hade fått tillfälle att ge sin mening till känna i tid, hade detta kunnat påverka utformningen av statskontorets organisationsförslag.

Jag tillhör dem som väckt de likalydande motionerna I: 604 och II: 765, vari vissa frågor om markexploatering och naturvård tas upp. Man kan tycka att det är naturligt att utskottet avstyrker dessa motioner med hänsyn till den riksdagsbehandling som propositionen om naturvårdslagen erhöll. Riksdagen hemställde därvid i skrivelse till Kungl. Maj:t att Kungl. Maj:t skulle följa tillämpningen av ersättningsreglerna och begärde dessutom förslag angående tvångssamfälligheter i fråga om täktverksamhet.

Det första uppdraget — att följa ersättningsfrågorna — har lämnats till statens naturvårdsnämnd, och det är måhända för tidigt för nämnden att nu yttra sig i denna fråga. Den andra punkten avsåg ett utredningsuppdrag men någon utredning har ännu inte blivit tillsatt av Kungl. Maj:t.

Även om man alltså kan acceptera att motionerna nu har avstyrkts, torde de dock få betraktas som en allvarlig påminnelse för Kungl. Maj:t att aktualisera den begärda utredningen. Jag anser att det är viktigt att detta sker snart nog, eftersom utredningen säkert är ganska besvärlig att genomföra. Den är dock inte lika besvärlig som den närbesläktade lagstiftningen om gemensamhetsanläggningar, en fråga som vi kommer att behandla nästa vecka och som vållat huvudbry på skilda håll inom kanslihuset. Självfallet uppträder dock likartade problem även i samband med den här aktuella utredningen.

Slutligen skulle jag vilja anföra några ord beträffande det avsnitt i propositionen som avser den kommunala organisationen på detta område. I 1963 års proposition om naturvårdslagen fastslogs att även kommunerna härvidlag har ett ansvar, framför allt kanske ett ekonomiskt ansvar. Departementschefen ansåg att kommunerna borde intressera sig för markanskaffning, för strandskydd och för landskapsvård, men föreslog inte något särskilt sätt att organisera en sådan verksamhet. Nu finns det inom kommunerna vissa organ, som byggnadsnämnd, hälsovårdsnämnd, socialnämnd etc., där särskild lagstiftning reglerar huvuddelen av deras arbete. Någon motsvarande författning finns inte på naturvårdens område, utan man har bara överlämnat ett ansvar för naturvårdsfrågor till kommunerna. Det blir alltså ett s. k. fakultativt kommunalt organ som skall handha detta. Det är mycket svårt att på detta område bestämma att det måste finnas en särskild nämnd. Kommunerna bör kun-

Vissa naturvårdsfrågor m. m.

na inrätta en sådan allt efter behov eller också ge uppdraget åt ett redan befintligt organ. Nu är resultatet mycket ojämnt ute i kommunerna. I många kommuner finns det en mycket god naturvård, men vissa har tyvärr sackat efter. Jag tror att det i huvudsak är en fråga om upplysning och jag vet att kommunförbunden är intresserade av att medverka här till, vilket bl. a. framgår av deras tidskrifter där det skrivits en hel del artiklar härom. Man måste också försöka överbygga den motsatsställning som kan föreligga mellan tätortskommuner och glesbygdskommuner i dessa avseenden.

De uttalanden från kommunförbunden, som finns intagna i utlåtandet verkar litet kärva och jag har undrat över orsaken. Läser man litet noggrannare finner man att anledningen väl egentligen är att vilt- och jaktvård blandats in i naturvården. Detta är en sak som vissa kommuner naturligtvis tagit på sig genom att t. ex. utbetala skottpengar, men själva jaktvården är nog kommunerna i allmänhet rädda för att åta sig. Hade man inte tagit med jaktvården hade det säkert blivit mindre kärva uttalanden från kommunförbunden.

Jag har försökt att dela upp kommunernas naturvårdsuppgifter i olika fack.

Det är först en *planeringsfråga* som åligger byggnadsnämnd, generalplane-kommitté och motsvarande. Sedan gäller det *vård och förvaltning* av områden som ägs av kommunen; detta kan uppdras åt parknämnd, friluftsnämnd, idrottsstyrelse eller motsvarande organ som finns i kommunen eller åt en kombination av dessa. Vidare är det fråga om *övervakning och kontroll* som bör uppdras åt byggnadskontor när det gäller VA-frågor, hälsovårdsnämnd, tekniskt verk eller annat verk som har med dessa saker att göra. *Förvärv av mark* bör givetvis kommunens styrelse ha hand om eller särskilt fastighetskontor eller fastighetsnämnd om det finns

sådana organ. *Initiativfrågorna* bör byggnadsnämnd eller annan nämnd som är kommunens naturvårdsorgan ha hand om.

Den stora diskussionen inom kommunerna gäller om det skall vara ett planerande eller ett förvaltande organ, som skall ha hand om naturvården. Jag menar att det bör vara ett förvaltande organ, ett organ som varje år i samband med budgetarbetet försöker skaffa anslag för sin verksamhet. Byggnadsnämnden är ett planerande organ och är inte van att begära anslag till annat än vad som behövs för den rent administrativa verksamheten, under det att friluftsnämnder, idrottsstyrelser, parknämnder och motsvarande begär att få pengar till sina anläggningar av olika slag och deras skötsel och drift. På så sätt kan man uträtta någonting, och på det här området fordras det faktiskt pengar.

Det är naturligtvis mycket viktigt att det finns ett organ som är *kommunens samvete* i dessa frågor, ty hur det än är är kommunerna exploatörer av naturvården — det måste det vara — men samtidigt skall de ansvara för naturens vård. På många håll har det ifrågasatts, både offentligt vid vissa sammankomster som jag deltagit i och i tidningspressen, om man kan lita på kommunerna som naturvårdsorgan. Jag har den uppfattningen att naturvården seglar i medvind, och det märker nog också dessa förkättrade kommunalpampar, så det är ingen fara för naturvården i den mån kommunerna har hand om den.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Till föreliggande utskottsutlåtande har några kammarledamöter och jag fogat en med 3) betecknad blank reservation. Detta betyder emellertid inte att vi haft någon från utskottet avvikande mening i de olika punkterna. Vi har endast ansett det angeläget att fastslå, att utskottets skriv-

Vissa naturvårdsfrågor m. m.

ning i sista stycket på s. 40 i utlåtandet inte innebär någon utvidgning av markfondens användningsområde.

Man skall hålla i minnet att markfonden är en domänverkets fond, till vilken man för pengar från försäljning av mark och varifrån man tar pengar för köp av ny mark, alltså ett inkomstbringande kapital. År 1963 inrättades sedan domänverkets delfond och den får sina pengar genom anslag på kapitalbudgeten, pengar som man inte väntar skall ge ekonomisk vinst. Avsikten med den fonden är att tillgodose naturvårdens behov och att möjliggöra en upprustning av fritidsområdena. Det är viktigt att hålla isär de uppgifter som skall finansieras med medel från dessa två fonder. Markfondens bestämmelser är gamla, det är sant, men köp och försäljning av mark har väl i alla tider skett på ungefär samma sätt.

Vi har som sagt ansett det angeläget att slå fast att utskottets skrivning inte innebär någon utvidgning av domänverkets befogenheter när det gäller markfonden. Jag syftar här på den satsen i utskottets utlåtande där det säges att »domänverket även kan förvärva markområden, som kräver skoglig förvaltning men därtill är av den art att de bedömes böra avsättas till naturreservat — — —.»

Nu har det i första kammaren klart utsagts, att det inte är fråga om någon utvidgning utan endast om ett förtydligande, och därmed är jag nöjd. Det är dock viktigt att kamrarna är eniga i denna uppfattning. Det är den saken jag vill ha fastslagen.

Jag kanske också för klarhetens skull skall nämna, att delfonden i dag inte är utnyttjad till fullo. Det finns reserverade medel på 7—8 miljoner kronor. I markfonden finns för närvarande ungefär 25 miljoner kronor. Ser man på fondernas uppgifter, måste man väl säga att delfonden ingalunda är missgynnad i fråga om medel.

Vi är alla ense om angelägenheten

av en upprustning av områden som lämpar sig för fritids- och friluftsliv samt att domänverket där har gjort och jag hoppas i fortsättningen kommer att göra betydande insatser. Men detta skall ske med pengar från delfonden. Om det är så som herr Eliasson i Moholm sade, att domänverket har 25 procent av Sveriges skogsmark, tror jag också att det räcker för oss, som från tätorterna vill komma ut i skog och mark utan direkta köp av mark för fritidsändamål.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottet.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att få säga något om en av de motioner som har åkt med i den masslakt som jordbruksutskottet har åstadkommit i sitt utlåtande nr 24. Det gäller motionen nr 760 i denna kammare. En likalydande motion i första kammaren med nr 332 har väckts av herr Hjorth.

Dessa motioner behandlar egentligen inte en naturvårdsfråga. Motionärerna har velat fästa uppmärksamheten på att ju fler och ju mer omfattande ingrepp och förändringar som av olika anledningar görs i den svenska naturen, desto mer riskerar det material att förskingras, som ger naturforskningen möjlighet att insamla och sammanställa fakta. Sådant material kan finnas praktiskt taget överallt, och i synnerhet finns det i områden som inte rimligen kan skyddas som reservat eller på annat sätt. Därför bör, säger vi i motionen, oersättliga naturdokument i större eller mindre grad antecknas och redovisas innan de förstörs. Vi motionärer hemställer förden skull om en utredning genom statens naturvårdsnämnd eller annat lämpligt organ, som skulle söka lösa detta problem, eftersom exploateringsåtgärder bara i undantagsfall föregås av dokumentära naturundersökningar. Vi har ju fått det betydligt bättre ordnat på

Vissa naturvårdsfrågor m. m.

t. ex. kulturminnesvårdens område genom riksantikvarieämbetet.

De hinder som i detta fall behöver undanröjas är av olika slag. Det är både rättsliga, ekonomiska och organisatoriska hinder som än så länge reses.

Behovet av dylika undersökningar har inte förnekats av något remissorgan som tillfrågats av utskottet. Tvärtom finns det starka instämmanden i motionens syfte. Men, säger statens naturvårdsnämnd, frågorna behandlas av 1964 års naturresursutredning. Detta uttalande har utskottet åberopat och föreslår därför att motionen i denna del inte skall föranleda någon särskild åtgärd.

Som motionär är jag naturligtvis tillfreds med att frågan är under behandling — om den nu är det. Av direktiven till naturresursutredningen kan man inte utan vidare utläsa att frågan om dokumentationen skall utredas. Men jag litar på utskottets ord och väntar därför med mycket spännt intresse på det betänkande som naturresursutredningen sagt sig ämna avgiva före detta års slut.

I denna motion fanns ett andra önskemål, en följd av det första, nämligen att Kungl. Maj:t skulle vidga direktiven för den pågående utredningen inom statskontoret angående naturvårdens organisation till att omfatta också sådana personal- och organisationsfrågor som följer av ett positivt ställningstagande till dokumentära naturundersökningar. Det är här samma situation som herr Tobé talade om. Vi väckte motionen i januari, och när den utskottsbehandlades i november hade statskontoret redan fullgjort sitt uppdrag. Då är det självklart att utskottet måste föreslå att riksdagen inte vidtar någon åtgärd. Men min ovisshet i fråga om utgången i sakfrågan ökar när jag läser t. ex. vad statskontoret säger i sitt remissutlåtande, nämligen att naturresursutredningen beräknas avlämna sitt förslag först hösten 1966 och att statskontorets utredning som befinner sig i sitt slutskede

— yttrandet är tydligen avgivet i våras — avses vara avslutad före utgången av juni 1966, varför ämbetsverket inte kan avvakta resultatet av naturresursutredningens arbete. Härvidlag finns alltså ingen som helst samordning.

Herr talman! Det tycks helt enkelt vara så, att tidsfaktorn har fått tillfälle att driva sitt litet ödesdiga spel också med denna motion. Jag kan bara hoppas att en angelägen sak — som jag anser denna fråga om dokumentära naturundersökningar vara — inte skall tapas bort i hanteringen. Med hänvisning härtill har jag i detta sammanhang tyvärr bara att yrka bifall till vad utskottet hemställer under punkterna 4 och 8.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Liksom ett flertal andra talare skall jag endast beröra det avsnitt av utskottsutlåtandet som rör domänverkets markfond. Fonden består som bekant av medel som inflyter genom domänverkets försäljning av mark. Enligt regler som — det har framhållits redan tidigare — är mer än femtio år gamla skall dessa medel användas för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark ävensom till inlösen av ströängar. Sådana regler kan naturligtvis bli väl ålderdomliga och i behov av modernisering. Det har också riksdagen tidigare uppmärksammat. Såsom förut nämnts antog 1963 års riksdag ett uttalande att domänverket i samband med sin allmänna inköpsverksamhet bör eftersträva att så långt som möjligt tillgodose det allmänna naturvårdsintresset.

Framhållas bör dock i detta sammanhang att domänverket långt innan riksdagen fattade detta beslut tog hänsyn till de ändrade samhällsförhållandena. Inte minst inom den landsända där jag själv bor — i västra Sverige — har vi på ett tidigt stadium kunnat konstatera hur domänverket på västgötaberget ordnat det mycket förträffligt för fritidsfolket.

Vissa naturvårdsfrågor m. m.

Det finns enligt mitt sätt att se rätt starka skäl till tveksamhet inför att nu ändra bestämmelserna rörande markfondens användning. Jag tycker det finns all anledning att avvakta utvecklingen — den har hittills inte på något sätt givit vid handen att bestämmelserna skulle behöva ändras.

Jag understryker att domänverket har visat förståelse för de ändrade samhällsförhållandena. Vi riksdagsledamöter får ju både nu och då en karta oss tillsänd, av vilken framgår att domänverket gör värdefulla insatser på det område vi nu diskuterar.

Herr talman! Jag har med detta velat deklarera att jag för närvarande inte anser att det finns några som helst skäl att begära en ändring av reglerna för disposition av domänverkets markfond, och jag tillhör därför dem som ställt sig bakom utskottsmajoritetens förslag.

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Jag vill med anledning av motion 403 i denna kammare, vilken behandlats i jordbruksutskottets utlåtande nr 24, framföra några synpunkter.

Motionärernas yrkande går ut på införandet av en kommunens natur- och viltvårdsnämnd. Motionärerna anser att en sådan nämnd skulle öka naturvårdsintresset i kommunerna och vidare, vilket jag anser vara lika viktigt, vara ett värdefullt kontaktorgan mellan kommunen och länets naturvårdsråd. Jag vet inte säkert, men jag tyckte att herr Tobé ville angripa motionärerna när han sade att det inte fanns någon anledning att kommunen sysslar med jaktvård. Men i den motion, som bl. a. jag skrivit under, nämns ingenting om jaktvård, utan i så fall endast viltvård. Under den senaste stränga vintern hade det varit mycket värdefullt om kommunerna på kommunalägd mark hade vidtagit mera aktiva åtgärder för viltvården. Vi vet vilka svårigheter rådjuren och över huvud taget allt vilt hade.

De tre remissorganen, statens naturvårdsnämnd, Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet, är positivt inställda till ökad befattning med naturvårdsfrågor från kommunernas sida, men motsätter sig ändå idén med en kommunens naturvårdsnämnd. Statens naturvårdsnämnd understryker behovet av mera aktiv naturvårdspolitik från kommunernas sida men, säger man, »med hänsyn till att naturvärden ännu befinner sig i ett uppbyggnadsskede och i avvaktan på de åtgärder fritidsutredningens förslag kan komma att föranleda, saknas emellertid enligt nämndens mening skäl att i dagens läge företa den av motionärerna önskade utredningen».

Jag tycker att just när vi håller på att bygga upp denna organisation vore det på sin plats att försöka få kontakt med alla de organ som bör syssla med naturvård.

Statens naturvårdsnämnd framhåller vidare vad statsrådet sade i propositionen när den nuvarande naturvårdsorganisationen kom till, nämligen att han fäste stor vikt vid kommunernas medverkan i naturvårdsarbetet. Han yttrade vidare att det var motiverat att kommunerna engagerade sig ekonomiskt för att skaffa sina invånare tillgång till naturområden för rekreation och friluftsliv. Naturvårdsnämnden framhåller också att naturvårdslagen 2 § säger att naturvärden både är en statlig och en kommunal angelägenhet.

Nämnden anför vidare att intresset för naturvårdsfrågor är högst olika i kommunerna. Medan man inom vissa kommuner utför ett aktivt och värdefullt arbete — omfattande t. ex. inventering av naturförhållandena och planering för framtida markanvändning med hänsyn bl. a. till naturvårdens behov — förekommer inom andra kommuner sådant arbete endast i mycket liten utsträckning. Naturvårdsnämnden önskar att intresset skulle bli mera homogent. Det framgår också av detta re-

Vissa naturvårdsfrågor m. m.

missyttrande, att länsstyrelserna på vissa håll har tagit initiativ för att få till stånd ett fast organiserat samarbete på naturvårdsområdet mellan vederbörande länsstyrelse och länets kommuner. Detta har skett i fyra län. Åtgärderna syftar till att kommunerna dels skulle bilda ett särskilt organ som skulle handha naturvårdsärendena, dels utse en person som skulle vara kontaktperson mellan kommunen och länsstyrelsen. Naturvårdsnämnden anser att ifrågasavarande samarbete skulle vara mycket betydelsefullt och stimulera till ökad aktivitet på området.

Det är just dessa synpunkter vi motionärer strukit under och sådana åtgärder vi vill ha till stånd, men ändå avstyrker både naturvårdsnämnden och utskottet vårt förslag. Utskottet anför, liksom Svenska kommunförbundet, att där behov föreligger av en särskild natur- och viltvårdsnämnd kan sådan nämnd bildas. Utskottet anför vidare att kommunerna bör ha frihet att vid behandling av naturvårdsfrågor i organisatoriskt hänseende anpassa sig till vad som är mest praktiskt för deras vidkommande. Någon anledning till att söka få en bättre samordning av dessa frågor anser inte utskottet vara påkallad.

Detta tycker jag är beklagligt när det gäller en så stor fråga. Skall vi kunna bevara vår fauna och flora i framtiden och kunna bevara vår landskapsbild behöver alla goda krafter sättas in här för såväl från enskilda, kommuner och länsstyrelser som från staten.

Herr talman! Med anledning av ärendets behandling och det eniga utskottet har jag inget särskilt yrkande.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Med anledning av vad herr Johansson i Växjö nämnde om mitt förra inlägg vill jag bara förklara följande.

Jag tror, att kommunförbundens något kärva tonfall berodde på att ni hade

blandat in viltvård i motionen och även i själva klämman. Att naturvården är en kommunal angelägenhet vet ju kommunförbunden, men de blir litet miss-tänksamma när man börjar tala om viltvård och jaktvård.

Min uppfattning är den, det har jag tidigare deklarerat, att varje kommun skall, inte bör, ha ett naturvårdsorgan. Det kan tänkas att några kommuner, kanske t. o. m. ganska många till en början, dröjer med att inrätta ett sådant. I min egen kommun, Uppsala stad, har sedan fyra eller fem år parknämnden fått uppdraget att vara kommunens naturvårdsorgan. Man kan i olika kommuner ha olika organ för detta ändamål. Om man skall komma till rätta med detta, måste man ge upplysning till kommunerna genom kommunförbunden och på annat sätt, att de har ett obligatoriskt uppdrag inom naturvården. Kommunerna kan sedan ordna detta med hänsyn till sina resurser och den organisation man i övrigt har.

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Det var roligt att herr Tobé anser att kommunerna *skall* ha en naturvårdsnämnd eller något liknande organ för att handlägga dessa frågor. Men, herr Tobé, är det inte så att kommunerna är olika intresserade. På vissa håll kanske kommunalmännen tycker att det är roligt och intressant att syssla med naturvårdsfrågor, på andra håll kanske man inte tycker det. Därför vore det bra om saken blev lagligt reglerad.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1—9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 10

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja be-

Vissa naturvårdsfrågor m. m.

svarad. Herr Eliasson i Moholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 10) i utskottets utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Moholm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 122 ja och 82 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 11

Utskottets hemställan bifölls.

§ 24

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare, m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 25

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30, finge nedtagas.

§ 26

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämnings-skatt å vissa varor, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet; och

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av vissa postavgifter jämte i ämnet väckta motioner.

§ 27**Meddelande om enkel fråga**

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Gustavsson* i Alvesta till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående åtgärder för att minska antalet s. k. håltimmar i skolorna.

§ 28

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.19.

In fidem

Sune K. Johansson